

Őszi viharok 1912

Egy belső forradalom kezdete...

Dorothea M. Schlickmann

Családakadémia

Dorothea M. Schlickmann
ŐSZI VIHAROK

Egy forradalom a bensőben kezdődik...

Dorothea M. Schlickmann

Őszi viharok

Egy forradalom a bensőben kezdődik...

Fejezetek Kentenich atya pedagógiájához

Családkadémia-Óbudavár Egyesület
Óbudavár, 2014

A mű eredeti címe:
Dorothea M. Schlickmann: Herbststürme
Eine Revolution im Innern beginnt...
© 2012 Schönstatt-Verlag, Vallendar

Fordította:
Pete-Pikó Erzsébet

Lektorálta:
Szelestei Barbara
Schumickyné Könyves Tóth Ildikó
Kaposi László

ISBN 978-615-5149-79-5

Kiadja a Családakadémia-Óbudavár Egyesület
8272 Óbudavár, Kistelek u. 2.
www.csaladakademia.hu
kiado@csaladakademia.hu
Felelős kiadó: az Egyesület elnöke
Nyomdai előkészítés: Palásthy Imre • www.PalasthyBt.hu
Nyomás: Vareg Nyomda, Budapest • www.vareg.hu
Felelős vezető: Bernwallner Viktor

Tartalomjegyzék

Rövidítések	7
Előszó	9
Bevezetés	11
I. Egy alternatív pedagógia történelmi háttere	13
1. A „régis iskola” új diákotthona	14
1.1. Új szabályok: a házirend	20
1.2. Büntetőpedagógia	25
2. Egy kitörni készülő diákforradalom	28
3. A fiatal spirituális feltűnése	33
II. A szabadságra nevelés koncepciója	41
1. Az új spirituális színre lépése: in medias res... ..	43
2. A dialóguson alapuló nevelési stílus módszertana	52
2.1. A dialógusra való képesség és az önismeret előmozdítása	53
2.2. Bizalmat ébresztetni és ajándékozni	64
2.3. Szeretet- és kötődéspedagógia	73
3. A szabad személyiség mint nevelési cél	79
3.1. Belülről szabadabbá válni	83
3.2. Az ember értékességéről.....	90
3.3 Az eszménypedagógia és a személyiség magva	93
3.4. A szentek az emberiség virágai.....	111
4. Önneveléssel az eszmény felé.....	121
4.1. Az önnevelés mint önrendelkezési jog	122
4.2. Motiváció az önnevelésre.....	128
4.3. Az önnevelés hatáiról: a tudatalatti.....	134
4.4. Mária, mint vezetőnk az önnevelésben: bevezetés a kötődéspedagógiához.....	139

5. Közösségi nevelés	149
5.1. A közösség összetartása	150
5.2. A közösség középpontja	158
5.3. A missziós egylet, mint az új közösségi forma eszménye	160
III. Jelek az alternatív pedagógia felé vezető úton.....	167
1. A saját személyiség	168
2. A tanulók lelkiállapota.....	173
3. A kor felhívása	176
Záró gondolatok	183
Irodalomjegyzék.....	191
I. Eredeti szövegek Kentenich atyától.....	191
II. Forrásművek és forrásirodalom	195
III. Egyéb irodalom	200
Függelék.....	209
A spirituális 1912. október 27-ei bemutatkozó beszéde	209
A szerzőről.....	217

Rövidítések

APHV	= Archiv Pallottiner Hochschule Vallendar
ASM	= Archiv Schönstätter Marienschwestern
ASM-ANB	= Archiv Schönstätter Marienschwestern Anbetungsinstitut
ASM-AR	= Archiv Schönstätter Marienschwestern Argentinien
ASM-DS	= Archiv Schönstätter Marienschwestern A szerző kutatási dokumentumaival
ASM-M	= Archiv Schönstätter Marienschwestern Koblenz-Metternich
ASP	= Archiv Schönstatt-Patres
DS	= dokumentumgyűjtemény (a szerző saját tulajdona)
LSB	= Limburgi Egyetemi Könyvtár (1904-es katalógus alapján) (APHV)
SchLex	= Schönstatt-Lexikon. Fakten – Ideen – Leben. Hubertus Brantzen/Herbert King/Lothar Penners/Gertrud Pollak/Herta Schlosser/ Joachim Schmiedl/Peter Wolf kiad., Vallendar- Schönstatt 1996.

IKF = Internationales Josef-Kentenich-Institut
für Lehre und Forschung e. V.

ZPAP = Zentrales Provinzarchiv Pallottiner

Előszó

Kentenich atya pedagógiájának kézben tartott rövid foglalata a münsteri egyetem egyik 1995-ös disszertációján alapszik, melynek címe: *Die Idee von der wahren Freiheit. Eine Studie zur Pädagogik von Pater Josef Kentenich* (3. kiadás, 2007). A publikáció más forrásokat is feldolgoz: Kentenich atya írásos tanúvallomásait és újólal felfedezett közléseit pedagógiai munkássága és Schönstatt kezdeti idejéből.

A kutatás jelenlegi állása nem utolsósorban a különböző archívumok, levéltárak hasznos segítségének köszönhető. Külön említést érdemel ezek közül a pallottinusok limburgi központi levéltára, a Vallendari Hittudományi Főiskola levéltára, a schönstatti atyák vallendari levéltára, a schönstatti Mária-nővérek provinciai könyvtára az argentin Florencio Varelában és a németországi Koblenz-Metternichben. Ezúton szeretném szívből megköszönni mindazok együttműködését, akik a kutatás előrehaladását segítették.

Ugyancsak köszönet illeti dr. Bernd Biberger egyetemi magántanár urat és rendtestvéreimet a hasznos szövegkritikáért. A nyomdai előkészítéshez szükséges szakmai segítséget M. Bernmaris Schulten nővérnek köszönöm meg.

Különleges hálával tartozom ezenfelül közösségünk általános vezetőségének, amiért jóindulatúan, sokrétű segítséggel támogatják könyvírói tevékenységemet.

Schönstatt, 2012. március 25.

Dorothea M. Schlickmann

Bevezetés

A 2012-es év arra hívja a legkülönbélebb közösségeket, hogy Schönstatt kezdetére és Kentenich atya pedagógiájára irányítsák figyelmüket. Pontosan száz éve ugyanis, hogy spirituálisként 1912. október 27-én megtartotta a pallottinusok újonnan épült diákotthonában bemutatkozó beszédét, amely „Előalapító okiratként” vonult be Schönstatt történelmébe, és pedagógiaileg igen mélyreható szövegnek bizonyult.

Mint ahogy a dió is megbújik a dióhéjban, úgy ebben a beszédben is már benne foglaltatik Kentenich atya pedagógiájának magva, melyet a rákövetkező években nemcsak nevelői gyakorlatában, a diákotthon növendékeivel szemben alkalmazott, hanem tovább is adott neveltjeinek, és ezáltal sokszorosan elterjesztette azt.

Pedagógiájának talán leglenyűgözőbb eleme, hogy megváltoztatja a széles körben elterjedt pedagógiai felfogást: a nevelés tárgyát a nevelés alanyává emeli. Egy olyan életszakaszban adja át a rábízottaknak saját nevelésük felelősségét, amikor még éretlennek, az önnevelésre alkalmatlannak tartják őket.

Kentenich atya később igen szemléletesen így írja le a diákotthon helyzetét: „Az intézetben őszi viharok dúltak.” A diákotthon szigorú rendjét ellenző, kitörni készülő forrongás a spirituális vezetése alatt a tanulóiban benső forradalommal, az önnevelésre és saját személyiségük megváltoztatására való képességgé szelídül. A világ megváltoztatásának, jobbá tételének „dinamitja” Kentenich atya meggyőződése szerint elsősorban nem a makrokozmoszban, a rajtunk kívül álló világban, hanem a mikrokozmoszban, önmagunkban keresendő.

Pedagógiájának rövid kivonata, melyet kezében tart az Olvasó, a spirituális bemutatkozó beszédére, más korai forrásszövegekre és azok történelmi háttérére összpontosít. A cél nem pusztán az, hogy történelmi betekintést nyerjünk abba a folyamatba, ami immár százéves múltra tekint vissza. A Kentenich atya pedagógiáját meghatározó központi gondolatoknak, melyek már Schönstatt kezdeténél is egyértelműen jelen vannak, dialógusra kell lépnie a mai pedagógiával. Pedagógiájának létjogosultsága azóta számos területen igazolódott, újabb és újabb kezdeményezéseket hívott létre, mint például a családakadémiát, iskolaalapításokat és nevelési szemináriumokat.

Korai pedagógiáját nyomon követve – melyet Josef Kentenich az ún. öt „vezércsillaggal” (mozgás-, bizalom-, kötődés-, eszmény- és szövetségpedagógia) jellemez – nemcsak elméleti értekezésekkel találkozunk, hanem meglepően szerteágazó pedagógiai gyakorlattal is, ami már a kezdetektől e köré az öt vezérmotívum köré fonódott.

Pedagógiáját ugyanúgy félreérthetetlenül jellemzi és attól nem elválasztható a természet és a természetfeletti, a vallás és a pedagógia, az emberi és az isteni vezetés összjátéka, mint a pszichológiai előzményeknek a lélek tudatalatti életére való hatása és a hit elementáris ereje. Pontosan ezek összekapcsolódása teszi kezdeményezését ennyire jelentőségteljessé, és bizonyos értelemben egyedivé.

Ne hagyjuk, hogy száz évvel ezelőtti beszédstílusa elterelje figyelmünket arról, hogy Kentenich atya elsősorban a személyiségformálás területén maradandó aktualitással bíró pedagógiai ösztönzést adott.

I. Egy alternatív pedagógia történelmi háttere

Josef Kentenich atya pedagógiai tevékenységének kezdete a porosz császárság idejére esik. A kor pedagógiai felfogása erőteljesen a porosz erényekhez igazodott, úgy mint az engedelmességhez, a rendhez és a fegyelemhez. A gyermek megértése saját, egyéni fejlődésében meglehetősen korlátozott volt, így a gyermekekre és fiatalokra szabott nevelésre kevés hangsúlyt fektettek. Az ellenőrzés, a felügyelet és a büntetés, mely gyakran egészen a korban bevett szokásnak számító verésig fajult, egy olyan nevelési felfogást tükröztek, mely messzemenően azt a célt szolgálta, hogy engedelmes alattvalókat és katonákat neveljenek a császár és a haza szolgálatára. Az ifjak önálló gondolkodását és cselekvését nem helyeselték, és alapvetően gyanúsnak tartották.

Az 1890 körül kibontakozó első reformpedagógiai kezdeményezések a korszak merev, szigorú nevelési stílusa által kiváltott reakciók voltak. Az elkötelezett tanárok és nevelők körében egyre inkább megfogalmazódott az igény egyfajta alternatív pedagógia iránt, ami szembehelyezkedik a „régisiskolával”, amely a növendékek kiképzésén és leigázásán alapszik.¹ A polgári társadalmat és annak hagyományos nevelési elveit a korabeli irodalom is egyre kritikusabban ábrázolta.²

1 Vö. a „régisiskola” reformpedagógusainak kritikája, összefoglalta Adolf Rude, *Alte und neue Schule*, in: Wilhelm Flitner/Gerhard Kudritzki (kiad.), *Die deutsche Reformpädagogik*, 2. kötet: *Ausbau und Selbstkritik*, Stuttgart⁵, 1995, 223-233. o.; Ullrich Amlung/Dietmar Haubfleisch/Jörg-W. Link/Hanno Schmitt (kiad.), *„Die alte Schule überwinden”. Reformpädagogische Versuchsschulen zwischen Kaiserreich und Nationalsozialismus*, Frankfurt, 1993.

2 Vö. pl. Frank Wedekind, *Frühlings Erwachen*, Zürich, 1891; Thomas Mann, *Buddenbrooks*, Lübeck, 1901; Emil Strauß, *Freund Hein*, Ber-

A reformpedagógiai törekvéseket – ha egyáltalán tapasztalhatóak voltak –, az állami és egyházi intézményekben egyaránt hírhedtnak, modernistának és politikailag megglehetősen aggasztónak tartották. A szokásos internátusi nevelés nagy értéket tulajdonított a kemény fegyelemnek, a feltétel nélküli engedelmességnek és a pedáns rendnek. Ezek voltak egy nagy tekintélyű, nagyrabecsült nevelési intézmény irányelvei. Ez a magyarázata annak, hogy miért igazodott a pallottinusok újonnan felépített kollégiumának nevelési tervezete a versenyképesség érdekében az uralkodó oktatási és nevelési rendszerhez.

1. A „régi iskola” új diákotthona

A pallottinusok, akik a leendő misszionáriusok számára fenntartott intézetüket helyhiány miatt két részre osztották – az egyik Vallendarban, a másik Ehrenbreitsteinben kapott otthont –, 1912-ben Vallendar-Schönstattban, „a kolostorfalon” („auf der Klostermauer”) hozták létre új intézményüket. Az új diákotthon az ún. „régi ház” felett helyezkedett el, ami korábban a három alsó osztálynak adott otthont, míg a felsőbb osztályokat Ehrenbreitsteinben szállásolták el.

1912 szeptemberében, amikor befejeződtek az új diákotthon építési munkálatai, egyesítették a hét gimnáziumi osztályt, december 8-án pedig sor került az épület hivatalos felszentelésére. A ház rektora Franz Wagner atya lett. A tanulmányi prefektus tisztét, akinek az volt a feladata, hogy a tanulók közt fegyelmet tartson, Josef Lucas atyára, az első spirituális tisztét

lin⁵, 1903 (1. kiadás 1902); Arno Holz/Oskar Jerschke, Traumulus, München, 1905 (1. kiadás 1904); Heinrich Mann, Professor Unrat, Lübeck, 1905; Hermann Hesse, Unterm Rad, Berlin, 1906; Robert Musil, Die Verwirrungen des Zöglings Törleß, Wien, 1906.

pedig Adolf Panzer atyára bízta. Assisztenséül Konrad Mohr atyát³ nevezték ki.

1. kép: Diákotthon „a kolostorfalon”

Tanévkezdésre a fiatal latin- és némettanár, Josef Kentenich atya is Vallendarba költözött. 1907-ben itt töltötte pihenését, ezért már ismerte a helyet. Szeptember 23-án és 24-én 46 új diák érkezett, és így 170 főre emelkedett a fiúk száma, akiknek szeptember 25-én megkezdődött a tanítás⁴ az új házban.

3 Vö. Chronik des Studienheims Schönstatt (1910-1915). (APHV)

4 Vö. az „Afrika csillaga” cikkei, 20. évf. (1912/13), 58. o. sköv. A létszámot tekintve eltérés tapasztalható a nyilvánosságra hozott verzió és a ház krónikabeszámolója között. Kentenich atya 1912. október 20-án, a búcsú alkalmából így ír a „Afrika csillaga” 123. oldalán: *„Már a gimnazisták is megérkeztek, kicsik és nagyok, tekintélyes számmal, 170 fővel.”* A schönstatti diákotthon krónikája (APHV) a 72. oldalon 164 tanulót említ. Lehetséges, hogy időközben még gyarapodott a tanulók száma, és elérte a 170-et.

Feier der Einweihung

des neuen
Studienheims der Pallottiner

Kloster Schönstatt.

Vallendar a. Rh.

8. Dezember 1912.

1. Jubelfest-Ouvertüre für Salonorchester Hecke
2. Weihespruch.
3. Wie lieblich sind die Boten, Männer-chor mit Klavierbegleitung K. Wiltberger
4. Nocturne, für Klavier und Harmonium Wodham Micholl
5. Aus Schönstatts Vergangenheit. Gedicht.
6. Festgelang von Chr. v. Glück, für gem. Chor mit Instrumentalbegleitung, bearbeitet von Ernst Hoebel
7. Ansprache des hochw. P. Provinzials Michael Kolb P. S. M.
8. Tunc repletum est, Motette für Männerchor mit Harmoniumbegleitung A. Wiltberger
9. Adagio aus dem 1. Trio, für Klavier und Harmonium Haydn
10. Wollt ihr die Engeln hören im Chor, Duett Franz Abt
11. Morgengebet aus Joseph von Ägypten, für 6 gem. Stimmen mit Instrumentalbegleitung Méhul
12. Die Nonne von Schönstatt, Gedicht.
13. Romanze aus dem 2. Klavierkonzert Mozart
14. Das große Halleluja, Schlußchor aus dem 2. Teile des „Messias“ Händel

Az új épülettel a pallottinus tartományvezetés azt a célt tűzte ki, hogy szabályozott körülményeket teremtsenek az oktatási intézményben, és megfeleljenek azoknak az elvárásoknak, melyeket a századfordulón a diákokthonokkal szemben támasztottak. Az új oktatási intézmény elindításakor a tanárok részére „Normák a diákokthon vezetéséhez” (*Normen für die Leitung der Studienanstalt*) címmel útmutatásokat fogalmaztak meg, a diákoknak pedig a *Szabályzatokat* adták segítségül.⁵

5 Vö. Pater Michael Kolb, *Erinnerungen: 51 Jahre Werkzeug in der Hand der Mutter*, Schönstatt, 1942. június. 21., 39. o. (ASM)

2. kép: Tanulók egy csoportja 1912. december 8-án

3. kép: Tanítási óra a szabadban

A viszonylag fiatal pallottinus közösség a diákotthon házirendjét szinte teljes egészében más missziós iskoláktól és a jezsuitáktól vette át.⁶

4. kép: Osztályterem tanulókkal

A pallottinus iskola, amint az egy iskolai tájékoztatóból is kiderül⁷, az egyházi intézmények között haladó szelleműnek számított. Szabadidejükben a diákok nagyokat kirándultak, csapatversenyeket és más sporteseményeket rendeztek, az iskola saját medencéjében úszásra is lehetőség nyílt. Rendszeresen rendeztek színdarabokat és ünnepi játékokat. A tartományfőnök egyensapkát, valamint zászlókat, a zászlóvivőknek pedig egyenruhát vezetett be, ami akkoriban meglehetősen modernnek számított.

6 A novíciusok nevelésénél is a jezsuita nevelési modellt vették alapul. Vö. Hermann Skolaster Limburg a. d. lahni pallottinus, Limburg, 1935, 205. o. skk.

7 Vö. Karl Hoffmann, Neues Leben. Ein Blick in ideales Jugendleben am schönen Rhein, Festgabe zur Einweihung des Studienheims der Pallottiner, Kloster Schönstatt, Vallendar, 1912. (ZPAP)

5. kép
Zászlóvivők a kollégium zászlajával

1.1. Új szabályok: a házirend

Ha az akkoriban frissen megalkotott iskolai szabályzatra pillantunk, akkor az mai szemszögből mégis a „rég iskola” tipikus pedagógiai beállítottságát tükrözi.⁸ E nevelési koncepció alapján – amint az a szabályzatból kiderül – a szabadságot elsődlegesen rossznak, rosszul megélt szenvedélynek, a növedékekre leselkedő veszélynek értelmezték, és ezért a lehető legnagyobb mértékben korlátozták.⁹ A diákokthoz életét irányító 120 intézményi szabály elsősorban nem az akkoriban szokásos engedelmesség- és tekintélyviszonyok miatt jelentett terhet a tanulók számára, hanem azért, mert teljesen beszűkítette és megszabta minden cselekedetüket. Ehhez járult még, hogy a fiúkat éjjel-nappal szigorúan őrizték, amihez főleg az idősebbek, az ehrenbreitsteiniek nem voltak hozzászokva. „Mindent ellenőriztek. Semmilyen apró botlás sem maradt észrevétlen.”¹⁰

Az 1912-es tanév kezdetén a tanulóknak kiosztották a szabályzatot, azzal a felszólítással, hogy tanulják meg kívülről. Néhány példa a szabályzat fegyelmi részéből:

-
- 8 Bővebben a témához vö. Dorothea M. Schlickmann, A valódi szabadság eszménye. Tanulmány Josef Kentenich atya pedagógiájához, Vallendar³, 2007 (1. kiadás 1995), 48. o. skk.
- 9 Kortárs intézményekkel való összehasonlításhoz lásd Ludwig Fertig (kiad.), Bildungsgang und Lebensplan. Briefe über Erziehung von 1750-1900, Darmstadt, 1991; a kolostori internátusi rendhez: Brief Hermann Hesses an seine Eltern, 1891, 300. o. sk; Nikolaus Blum, Anweisungen für die Erziehung in den Juvenaten der Gesellschaft des Göttlichen Wortes, Steyl, 1914; Johann Eckinger, Die katholische Anstaltserziehung in Theorie und Praxis, Freiburg, 1913.
- 10 Pater Willy Schützeichel, Don Alfonso Weber, Ein Lebensbild, Schönmatt, 1969, nem szerkesztett kézirat, 33. o. (ZPAP) Alfons Weber feljegyzett visszaemlékezéseit tartalmazza. (A mű rövid címe: A. Weber: Lebenserinnerungen.)

6. kép: Tanterem

„A tanteremben érvényes rendelkezések...

4. Az iskolapadhoz tartozó tintatartón kívül más tintatartó nem használható. Színes tintát használni tilos.
5. A tintatartókat használat után állandóan zárva kell tartani. Ezeket csak a patakban szabad tisztítani, méghozzá a prefektus előzetes engedélyével.
7. A tanítás alatt mindenkinek ülnie kell.
8. A délelőtti stúdiumon mindenkinek állnia kell, úgy mint délután 3 és 4, valamint 6 és 7 óra között...
13. *Tilos* a stúdium teremben *beszélni*, erre minden növendék különösen is figyeljen!
14. Tilos cetliket írni.
15. Illetlenség az ablakon kinézni...

V. Az egész házban csend uralkodik, azaz a kápolnában, a sekrestyében, a hálóban, a folyosókon és lépcsőkön, a tantermekben és más helyiségekben.

12. Evés közben a kezét az asztalon kell tartani, ahogy illik.
20. Séta közben és közvetlenül utána tilos vizet inni.
21. Az ajtókat mindig csendesen kell becsukni. Mindenki ügyeljen rá, hogy tisztelettudóan közlekedjen az ajtón ki és be.
23. Hétfőn, a déli rekreáción mindenkinek ki kell tisztítania a ruháit. Kedden délután, a kávé után ruhaszemle van, amikor az összes ruhát be kell mutatni.
24. A napirendi étkezéseken kívül enni tilos.
25. Összezárt lábbal kell állni...
41. A folyosókon és lépcsőkön tilos ugrálni..."¹¹

Az a meggyőződés, hogy a szabadság a visszaélés lehetőségét rejt magában, a nevelői tevékenység vezérfonalává nőtte ki magát.

A pedagógiai probléma nem elsősorban abban állt, hogy egyes szabályok ne lettek volna beláthatóak a közösségi rend érdekében. Sokkal inkább az jelentette a fő nehézséget, hogy a szabályokat magyarázat nélkül, értelmi összefüggések nélkül sorakoztatták fel a tanulók előtt, szigorúan ellenőrizték és kényszeresen betartatták azokat. A már ismertetett nevelési felfogás miatt szóba sem jöhetett, hogy a tanulókkal közösen gondolkodjanak, vagy hogy nekik bármibe beleszólási joguk legyen. Az egyéni döntéseket és cselekvéseket „önkényességnek” értelmezték és büntették.¹²

11 Statuten für die Studenten des Studienheims Kloster Schönstatt, Vallengard, 1912. (ZPAP) További részletek ugyanebből a forrásból: vö. D. Schlickmann, A valódi szabadság eszménye, 48. o., 50. sk.

12 Vö. Alexander Menningen, Die Denk- und Seinsstruktur des Gründers entfaltet in der Frühgeschichte der Familie. Előadássorozat a schönstatti Mária-nővéreknek 1968. április 17-től 20-ig, nem szerkesztett kézirat (ASM)

Az egykori diák, Julius Ott, 1915-ben így számol be a Kentenich atya által alapított diákújság, az MTA¹³ lapjain:

„Aki nem töltött el legalább egy évet Ehrenbreitsteinben mint mi, és nem helyezték át ide, Vallendarba, az új Schönstatt-házba, aki nem élte át a körülmények drasztikus megváltozását, az sosem értheti meg szabadságra való törekvésünket, mely akkor, 1912 szeptemberében látszólag magunkba fojtva, ám annál nagyobb erővel tört utat magának... Ő, az az új házszabály! Milyen ártatlannak tűnt, amikor a kezünkbe adták, és mégis mennyi mindenért felelős! Ez volt az első lánc, ami megkötözött minket; az első, és egyeseknek máris túlságosan sok.”

A diákok a maguk módján, belső és külső lázadás formájában is tiltakoztak. A táblákon olyan jelszavak jelentek meg, mint: „Azt a házat, ahol nem az öröm uralkodik, azonnal be kell zárni.”¹⁴ A folyosón elszórt röpcédulákon ez volt olvasható: „Olyan szabadok akarunk lenni, mint az atyák” (vagyis a korábbi felsőbbéves tanulók Ehrenbreitsteinben, ford. megj.)¹⁵.

A diákotthon házirendje a korabeli pedagógiai gondolkodás és általánosan elterjedt felfogás szerint, mely a fiatal lelket még

13 Julius Ott, „Das Gemüsegartenkomplott”, 1915. április 30-án az MTA (= „Mater ter admirabilis”) folyóiratban megjelent cikk, in: Erbe und Aufgabe, 1. rész: Aus der Jugendzeit der apostolischen Bewegung, 3-8. o., 3. o. A teljes cikk in: H. Hug, Vergangenheit einholen, 1. kötet, 374-384. o.

14 Vö. Engelbert Monnerjahn, Pater Joseph Kentenich. Ein Leben für die Kirche, Vallendar-Schönstatt (3. bőv. kiad.), 1990 (1. kiad. 1975), 62. o.

15 Vö. J. Kentenich, lelkigyakorlatos előadás 1949. március 12-én a Schönstatti Mária-nővérek számára, Ballester, Argentína, szerkesztetlen kézirat. (ASM-AR) Cetliket írni a szabályzat szerint szigorúan tilos volt. Vö. Statuten des Studienheims, 1912, 14. pont (ZPAP)

7. kép: A diákotthon

nem tartotta elég érettnek ahhoz, hogy a szabadsággal élni tudjon, nem minden diákban szított ellenállást. Az egyik diák, Albert Eise, így ír a szüleinek: „A házirend nekem igen megfelel. Ötkor kelünk, délelőtt öt, délután pedig egy tanóránk van.”¹⁶

Az egykori diák, Josef Engling ránk maradt leveleiből szintén az derül ki, hogy nagy értéket tulajdonított annak, hogy tanulhat, és elfogadta a házirendet.¹⁷

Súlyosabb kérdéssé a diákotthonban folytatott büntetés gyakorlata vált, ami a kor más oktatási intézményeihez hasonlóan itt is szokás volt.

16 A levélrészletet dátum nélkül adták ki az alábbi kötetben: Eugen Schmidt, Pater Albert Eise. Ein Herold Mariens, Vallendar-Schönstatt, 1981, 19. o.

17 Vö. Paul Hannappel (kiad.), Josef Engling: Briefe und Tagebuchnotizen, 1. kötet, Neuwied, 1979, 49. o. ssk. A fiúk, akik gyakran hátrányos szociális környezetből érkeztek, lehetőséget kaptak a tanulásra a pallottinusoknál, ahol alacsonyak voltak az anyagi követelmények.

1.2. Büntetőpedagógia

A tanulók szemmel tartását és ellenőrzését szolgálta egyrészt a prefektusi tisztség¹⁸ létrehozása, melyet Kentenich atya egy évvel korábban Ehrenbreitsteinben elutasított¹⁹, mellette pedig minden osztály élére egy diákprefektust jelöltek ki. Annak a fiúnak, aki ezt a tiszteket betöltötte, írásban kellett rögzítenie diáktársainak minden csínytevését, és közölnie kellett

8. kép: Az ebédlő

18 A prefektusi tisztséget a jezsuiták vezették be az oktatásba, azzal a céllal, hogy a tanulók tanári munkában való részvételét előmozdítsa. A jezsuita rend iskolai szabályzata, az 1599-ből származó „Ratio atque institutio studiorum S. J.” már számol ezzel a felügyelői tiszttel. Az első kísérlet arra, hogy a tanulókat bevonják az iskola rendjének rendfenn tartói munkáiba, egy gimnáziumi igazgató, Johannes Sturm nevéhez fűződik, és már az 1538-as iskolai szabályzatban dokumentálásra került. Az eredeti szándék az volt, hogy a tanulók maguk gondoskodjanak a rendről és fegyelemről. Ezek az információk az alábbi könyvből származnak: Eduard Metzenthin, *Die Selbstbetätigung der Schüler auf dem Gebiet der Schulerziehung in früherer Zeit*, Langensalza, 1915. A legtöbb diákkotthonban ez a szerep a század elején a tanárnak való szolgálalelkű segítségnyújtásra korlátozódott.

19 Vö. J. Kentenich, előadás 1966. július 8-án. A továbbiakban: ASM.

a rektorhelyettség, illetve a fegyelemért felelős tanulmányi prefektussal.²⁰ Ez utóbbi rótt ki az enyhébb büntetéseket, a súlyosakat pedig maga a rektor.²¹ Az egykori diákok beszámolóinak alapján a büntetőfeladatok mellett különféle eltiltásokhoz folyamodtak.²²

Különösen súlyosnak számított a következő három büntetés: az ún. „zongoránál ministrálás”²³, a „havi értesítő”²⁴ és a testi fenyítés, amihez 1918-tól egy iskolai rendelkezés értelmében²⁵ csak a rektor engedélyével folyamodhattak. A testi fenyítés egy, az istállóban dolgozó testvér feladata volt.²⁶ Az egykori diák, Alfons Weber, aki hasonlóan nyilatkozik az 1909-1912-ig terjedő időszakról, mint Alexander Menningen, aki 1913-ban érkezett Schönstattba, részletesen leírja a büntetésnek ezen formáját:

„Ekkoriban újra elterjedt a papnövendékek számára olyannyira megalázó testi fenyítés. A vesszőzés ez idő tájt szinte kivétel

20 Vö. Heinrich Schulte, *Omnibus Omnia*, I. kötet, Limburg, 1932, 56. o. sk.

21 Vö. *Normen für die Leitung des Studienheimes*, Schönstatt, Vallendar, 1912, 6. o. sk. (ZPAP)

22 Vö. H. Schulte, *Omnibus Omnia*, I., 56. o. skk.

23 A tanulónak egy étkezést végig kellett térdelnie az összegyűlt közösség előtt, elől, a prefektus mellett (a zongora közelében) és ebben a helyzetben kellett étkeznie, különben nem kapott ennivalót.

24 Havonta levélben tájékoztatták a szülőket a gyermek rossz magaviseletéről. Julius Ott 1915-ben, diákként azt írja, hogy az apja egy ilyen levél kapcsán megfenyegette, hogy ha még egy ilyen érkezik, érte megy. Vö. J. Ott, „Gemüsegartenkomplott”, 4. o.

25 Vö. *Schulordnung für das Studienheim der deutschen Provinz Pallottiner-Missionengesellschaft*, Limburg, 1918, kézirat, 17. o. (ASM)

26 A. Menningen, egykori diák közlése alapján. *Vorträge zur Frühgeschichte*, 1968. (ASM) „Súlyos vétségnek” minősült és a rektornak jelentendő volt az iskolai szabályzat büntetéséről szóló fejezete szerint a „tartós lustaság, engedetlenség, makacsság”. Vö. *Schulordnung*, 1918, 17. o. 77. §

nélkül minden állami és egyházi fiúnevelő intézetben bevett fegyelmezési eszköznek számított. A schönstatti missziós tanulók azonban kétszer olyan súlyosnak érezték, mert lelküket már a missziós papság magasztos céljának szentelték. Mert mit számít egy fiúnak, ha azon melegében valami rosszaságon kapják? Itt azonban más volt a helyzet: először a rendkívül kínos kihallgatás, aztán a tanári értekezlet, aztán a diákértekezlet, majd a fenekelés az összegyűlt osztály előtt... A büntetés mindig a tanuló önbecsülése ellen irányult, aki ki volt szolgáltatva az előljáró kénye-kedvének... Így történhetett meg egyszer, hogy az ötödik osztály két legragyogóbb koponyáját Schiller *Tell Vilmos*ának olvasásán kapták, ami akkoriban tilos volt, főként a Rudenz-féle szerelmi szál miatt... A bűnösöket egy külön erre a célra összehívott tanári értekezleten verésre és a re-fektóriumban való térdeplésre ítélték. A fenekelésre az ötödik osztály tantermében került sor, egy posztulátus által, akinek nem volt túl jó híre. A nemesebb lelkű atyák sosem vállalkoztak ilyesmire... Egyszer a következő jelenetnek voltam szemtanúja: a mi tizenkét éves waldsasseni Wirlünk... valahogy illetlenül viselkedett, és fenekelésre ítéltetett. Wirl az ablak közelében ült. A szokásos bevezető után elő kellett volna lépnie. Ő azonban egyetlen rántással feltépte az ablakot, fürgén, mint a menyét, az ablakpárkányon termett, és onnan kiáltotta: „Ha bárki hozzám ér, leugrom.” Panzer atya arca olyan fehérre vált, mint a fal. Azonnal kiküldték a fenyítőt, a tanár pedig követte. A teremben kitört az üdvívalgás. Wirl volt a mi hő-sünk, és ezt versben is megörökítettük: »Waldsasseni Wirl a mi hő-sünk!« A jó Wirl sorsa azonban megpecsételődött. Azonnali hatállyal elbocsátották. Az egyre gyakrabban ismétlődő fenekelések felháborították a diákokat. A felháborodás megoldást sürgetett.”²⁷

27 A. Weber, Lebenserinnerungen, 18. o. skk. (ZPAP)

2. Egy kitörni készülő diákforradalom

A tanulók ellenállása másképpen is megmutatkozott, például a költészet eszközeivel egy paródiában is testet öltött. A Weber így tudósít: „A gúnyolódók egymásra találtak, és irodalmi formába öltötték mondanivalójukat: Gerharz, a humoros; Kloos a maró gúny mestere; Josef Fischer, szintén humorista és Otto Eisenbarth, aki finom esztétikai érzékkel rendelkezett.”²⁸ Miután egy esti rekreáción a tanulókat egy ilyen hangvételi mű előadása közben (*Klopstockiád – Eposz napjainkból*; a német kifejezés magában foglalja a „vessző” szót, így ironikusan a verésre utal – ford. megj.) a színpadon érték tetten..., „kemény és hosszadalmas büntetésre került sor. Elbocsátás és fenekelés azonban nem történt. A fő vétkeket – köztük a ház legjobb tanulóit – három vagy többnapos refektóriumban való térdeplésre ítélték. Az 1910/11-es tanévben még alkalmazták néhányszor a fenekelést, de mi még túl fiatalok voltunk ahhoz, hogy nyíltan ellenszegüljünk, és így csak a párnának sírtuk el a bánatunkat. 1912-ben két tanuló (Steinbrecher és Pradl) elszökött, és Lorchban a rendőrség talált rájuk.”²⁹

28 Uo., 22. o. (ZPAP)

29 Uo., 23. o. (ZPAP)

A kemény szabályokon, a családban³⁰, az iskolában³¹ és a diákotthonokban³² egyaránt bevett szokásnak³³ számító testi fenytésen, a már bemutatott háttéren és előzményeken túl még egy további körülmény is szította a diákotthon lakóinak ellenállását: Adolf Panzer atya spirituálissá való kinevezése.³⁴

- 30 Vö. pl. Richard P. Garrold műve, melyet J. Kantenich atya a diákokkal együtt olvasott és vitatott meg: *Kleine Brauseköpfe. Eine Schülergeschichte*, Freiburg 1912, (1920-ban már a negyedik és ötödik kiadásban jelent meg), 118. o. skk. A szülők és nevelők a testi fenytést „gyógymódként” értelmezték, ami arra hivatott, hogy a „rossz hajlamokból”, elsősorban az öntörvényűségből kigyógyítson. Mivel a gyermek erőteljesen érzéki beállítottságú, az érzékein keresztül is meg kell tapasztalnia az elrettentést.
- 31 Az állam részéről a testi fenytés kapcsán a kormányrendeletek hangsúlyozták, hogy a nyilvános nevelésben nagy visszaélések történtek az ún. nevelési joggal kapcsolatban. Vö. Karl Heilmann, *Handbuch der Pädagogik I.*, Leipzig, 1910, 289. o. sk. Vö. az 1900. január. 19-i és az 1900. március 13-i kormányrendeletekkel; a danzig tartományi iskolakollégium 1905. január. 21-i rendelkezésével; az 1908. március 12-i kormányrendelettel és a Német Birodalmi Törvényszék 1909. március 2-i megállapításával, miszerint „Poroszországban a felsőbb osztályokban nincsenek törvényi szabályozások az iskolai nevelésre”. Vö. W. Olsen, *Die körperliche Züchtigung in den höheren Schulen*, in: *Monatsschrift für höhere Schulen* 9 (1910), kiad. R. Köpke, A. Matthias együttműködésével, 169. o. sk.
- 32 Vö. J. Böhm, *Praktische Erziehungslehre für Seminaristen und Volksschullehrer*, München, 1889, 154. o., 159. o. skk.; Th. Waitz, *Allgemeine Pädagogik*, Langensalza, 1899, 168. o. sk.; Anton David, *Darlegungen für Präfecten in katholischen Erziehungshäusern und für alle, die mit Jugenderziehung zu tun haben*, Regensburg, 1918, 137. o. skk.; Adolf Matthias, *Wie erziehen wir unsern Sohn Benjamin*, München, 1912, 110. o.
- 33 Bővebben a történelmi kontextushoz lásd D. Schlickmann, *A valódi szabadság eszménye*, 55. o. skk.
- 34 A kinevezésre a diákotthon krónikájának bejegyzése szerint az 1912. szeptember 19-i tanácsülésen került sor (APHV). Vö. A. Weber, *Lebenserinnerungen*, 13. o., Panzer atya kinevezéséről: „A négy felső osztály azonnal ellene fordult. Még erősen élt bennük az 1909-es év emléke, és – többek között ezért – ultimátumot adtak: »Vagy változik a helyzet, vagy kilépünk.«” (ZPAP)

A diákok ekkorra már nyilvánvalóan nehezen fogadták az általa elrendelt testi fenyítéseket, pedagógiai rátermettségének hiányát és egész személyiségét.

„Feltűnt egy személy, akiből valami nyomasztó ellenségesség áradt a fiúkkal szemben: Panzer atya. A mi osztályunk különösen is érzékelte ezt, mert amikor húsvétkor otthagyt minket Georg Müller ordinárius atya, Panzer atya lett az osztályunk ordináriusa. Én voltam a legfiatalabb, és minden bizonnyal én sínyletem meg legjobban a helyzetet. Idegállapotom miatt drasztikusan leromlott a teljesítményem egy olyan személyiség szellemi nyomása alatt, aki egyszer elénk állt és kijelentette: »Ebből az osztályból mindössze négyen fogják elérni céljukat...!« Panzer atya később belátta, milyen szánalmas beszorultságban élt, és alapvetően megváltozott. Akkoriban 24 éves volt, beteges és álszemérmes.”³⁵

Amikor 1912 októberének elején az ötödikben ismét fenekelésre került sor, a négy felsőbb osztálynál elmergesedett a konfliktus.

„Az esti rekreáción... felfokozott hangú vitákban tört felszínre belőlünk az elégedetlenség. Ez volt erre az egyetlen alkal-

35 A. Weber, *Lebenserinnerungen*, 18. o. (ZPAP) Kentenich atya hagyatékában található egy kis füzet, melynek címe: „Der Geist der Anstaltsdisziplin mit besonderer Berücksichtigung des Strafproblems von Geist. Rat M. Müller”, és 1910-ben, Freiburgban jelent meg. Kézzel írva az alábbi név szerepel rajta: „Panzer P.S.M.” A füzet tartalma és a szövegjegyzetek valószínűleg az egykori tulajdonostól, Panzer atyától származhatnak, és egy büntetés- és fegyelemlépcsővel nevelési felfogást tükröznek. Karl Hoffmann mindenesetre megjegyzi a Panzer atyáról írt önéletrajzban, hogy spirituális feladatainak teljesítése közben „az eszmény lebegett a szeme előtt, hogy a rektor atyai vezetését az anyai gondoskodással ötvözze”. P. K. Hoffmann, *Pater Adolf Panzer*, Limburg, 1959, 38. o. sk.

munk, mert ilyenkor többnyire magunk közt voltunk. Egyik nap belobbant a szikra. A kicsiknél megint fenekelés volt... Újra fellángolt a régi, elfojtott ellenszenv. A rekreáció viharosra sikeredett. Néhány atya is részt vett a beszélgetésen, akik még Ehrenbreitsteinből jöttek velünk, és szintén nem értettek egyet a dolgok menetével. Ez jó volt, mivel az érzelmek mellett így az értelmi megfontolások is helyet kaphattak.

9. kép: A felsőtagozat

A két felső osztály vette át az irányítást. Köztük voltak a legjobb és legnagyobb tiszteletnek örvendő tanulók: Franz Gerharz, Alois Brenner, Hubert Jöbges, Georg Kost, Johannes Theisen, Wilhelm Thomas és Nikolaus Kloos. Ők mindnyájan dicsőségtáblát érdemelnének a limburgi tartomány bármely iskolájában. Igen korrekt módon jártak el, és világosan jelezték az illetékes elöljárónak, Franz Wagner atyának az álláspontjukat: elfogadják a fegyelmezést, a megalázó büntetést viszont nem. Igényesebb lelki vezetést, kevesebb külső nyomást követeltek. Egyértelmű alternatívát adtak: Vagy erőfeszítéseket tesznek a helyzet javítására, vagy a felsőtagozat elhagyja Schönstattot. Mindez alig egy hónappal az új ház felszentelése

után történt. Ehhez társult a másik három felső osztály, akik szintén a rektor tudomására hozták, hogy készek követni a végzősök példáját. A tanulók összetartó magatartása nem maradt eredménytelenül.”³⁶

Az egész folyamat drámaiságát egyértelműen tükrözik az egymást gyorsan követő események. Negyven évvel spirituális szolgálatának kezdete után Kentenich atya így írja le a feszültséggel teli helyzetet, ami akkoriban a házban uralkodott: „1912 októbere volt. Őszi viharok dúltak nemcsak a természetben, az intézetben is. Általános engedelmességi válság, forradalom tört ki a tanulók között.”³⁷ Ez nem egy önmagában ártalmatlan folyamat költői túlzásokkal átítatott leírása. Az írás találóan jellemzi az akkoriban uralkodó helyzetet. Ferdinand Kastner, J. Kentenich egykori diákja is említi a „veszélyes feszültséget, mely 1912 őszén a lakóközösségben kialakult”.³⁸

A. Weber az ezt követő eseményekről számol be: „A rektor értesítette a provinciálist. Az atyák tanácskozást hívtak össze.”³⁹ Az első eredmény a nemrégiben megválasztott spirituális és segédeinek leváltása volt. Ennek következtében maga Panzer atya volt, aki – a hivatalos jelentés szerint „gyenge egészségi állapotára” hivatkozva – visszalépett hivatalától.⁴⁰ A házi kró-

36 A. Weber, Lebenserinnerungen, 37. o. sk.

37 J. Kentenich: Schlüssel zum Verständnis Schönstatts (1951). In: G. M. Boll (kiad.), J. Kentenich, Texte zum Verständnis Schönstatts, Vallendar-Schönstatt, 1974, 148-228. o., 186. o.

38 Ferdinand Kastner (kiad.), Unter dem Schutze Mariens. Untersuchungen und Dokumente aus der Frühzeit Schönstatts, 1912 bis 1914, Zürich, 1939, 159. o.

39 A. Weber, Lebenserinnerungen, 38. o.

40 1912. szeptember 19-én vette fel hivatalát Konrad Mohr atyával, a segédével az oldalán. Mindketten 1912. szeptember 30-án kérték felmentésüket, egészségügyi okokra hivatkozva. Vö. E. Monnerjahn, Ein Leben für die Kirche, 61. o.

nika tanúsága szerint betegsége miatt nevezték ki helyette Kentenich atyát spirituálisnak.⁴¹

3. A fiatal spirituális feltűnése

A rendkívül gyors kinevezés értelmében – melyről Kolb atya beszámolója szerint rögtön az első provinciális ülésen döntés született – J. Kentenichnek „azonnali hatállyal” hivatalba kellett lépnie. Erre sem az új spirituális, sem a diákok nem számítottak.⁴²

„Magamban – írja később Kolb atya, a provinciális – már korábban is Kentenich atyára gondoltam, de pedagógiai tehetsége miatt visszariadtam tőle, hogy az iskolától elvonjam. Amikor azonban Wagner atya, a rektor is alkalmas jelöltként említette őt, megoldódott az ügy. A következő provinciális ülésen spirituálissá választották Kentenich atyát. Azonnal hivatalba lépett.”⁴³

41 Panzer atya személyi aktájából kiderül, hogy már évek óta súlyos volt az egészségi állapota. (ZPAP) P. Karl Hoffmann így ír Adolf Panzer atyáról készített biográfiájában, Limburg, 1959, 38. o.: „1912. január 21-én jött Karl Stehr, hogy tanári hivatalában felváltsa. Spirituálisként 1912 szeptemberében bízták meg a ház lelki vezetésével. Segédként az ugyancsak betegeskedő Konrad Mohr atyát nevezték ki mellé. Hamarosan azonban mindketten megbetegedtek, így helyükre Josef Kentenich atyát és Josef Spieler atyát nevezték ki.”

42 Ez a magyarázata a Kentenich atya 1912. október 27-i bemutatkozó beszédében található mondatnak: „Csodálkoztok és csalódottak vagytok.” A 4-7. osztályos gimnazisták, akik közül csak a negyedikeseket tanította Kentenich atya, nyilvánvalóan más atyát vártak spirituálisnak. Kentenich atya jelentéktelennek tűnt, alacsony termetű volt és csak kevés tanuló ismerte. A bemutatkozó beszéd megjelent: F. Kastner, Unter dem Schutze Mariens, Limburg, 1939, 21-27. o.; a továbbiakban: J. Kentenich, Schönnstatt. Die Gründungsurkunden, Vallendar⁶, 1989, 9-20. o.

43 M. Kolb, Erinnerungen, 1942, 40. o. (ASM)

10. kép: Kentenich atya, a fiatal pap

Kentenich atyát hivatalosan 1912. október 25-én, postai levelezőlapon értesítette a provinciális arról, amiről szóban már tájékoztatták⁴⁴: „Már az elkövetkező napokban hivatalba kell lépnie.”⁴⁵ A levél így folytatódik: „Nyomatékosan hangsúlyozom, hogy az Ön jelenléte mindenekelőtt a *tanulókat szolgálja*, a rájuk vonatkozó utasításokat pedig *nem* oszthatja meg segédjével, Spieler atyával... A gyónás tekintetében a tanulókat teljesen szabadon kell hagyni, mind abban, hogy a három közül melyik gyóntatótyát választják, mind pedig abban, hogy kit választanak lelkivezetőül. Azt a bizalomteli reményt táplálom Önnel kapcsolatban, hogy sikerül megőriznie és tovább szítania a fiatalokban a lelkigyakorlatokon felgyulladt buzgóságot és a vasárnap megünneplése által megalapozott Mária-tiszteletet, hogy valóban jóra való és jámbor tanulók lehessenek. Isten áldása kísérje Önt és munkáját! Szívélyes köszöntéssel, valódi, nagy sikereket kívánva Önnek maradok méltóságod alázatos testvére⁴⁶, M. Kolb. P.S.M. Prov.”⁴⁷

Rendes körülmények között a spirituális mellé egy ún. „adlást”, segítő atyát is kineveztek. Levelében azonban a provinciális kifejezetten hangsúlyozza, hogy J. Kentenich nem oszthatja meg hivatalát senkivel, és az „instrukciókat”⁴⁸, a szellemi és fegyelemmel kapcsolatos leckéket egyedül kell megtartania.

44 Nem tudjuk pontosan, hogy mikor kapja meg Kentenich atya a szóbeli tájékoztatást. Mivel a diákokkal való botrányt szinte azonnal követte az atyák gyűlése és a tartománygyűlés, nem sokkal az írásbeli kinevezés előtt történhetett.

45 M. Kolb 1912. október 25-i levele (ASM)

46 Ford. megj. Az eredeti rövidítés szerint erg. Confr. (ergebener Confrater; alázatos testvére)

47 provinciális

48 Kezdetben heti két alkalommal tartott előadások, amiket J. Kentenich később a felsőbb osztályoknak ezen instrukciók helyett tart.

Az 1912-ben kiadott *Normen für die Leitung des Studienheimes* a következőképpen határozta meg a spirituális szerepét:

„A spirituális kötelessége gondoskodni a ház lakóinak szellemi jólétéről, a tulajdonképpeni lelkivezetésről. Ezért ő mindenekelőtt confessarius ordinarius⁴⁹, akinek tudnia kell, hogy kizárólag a forum internum miatt van jelen. A forum externumot érintő esetekben nem avatkozik bele, és határozottan elzárkózik tőlük. Ugyancsak az ő feladata a havi lelki felfrissítések, valamint a lelki tanácskozások megtartása a testvérek és a tanulók számára, amennyiben ez utóbbit nem a rektor tartja. A tanulóknak szervezett előadások elsődleges témája a szabályzat magyarázata és rögzítése legyen. A spirituális mellett természetesen más gyóntatókat is ki kell jelölni, akik azonban nem lehetnek sem előljárók, sem pedig tanárok.”⁵⁰

A spirituális jogköre tehát a „belső lelkivezetésre” korlátozódik. Kentenich atya kezdetben semmilyen külső körülményen nem változtathatott. Ennek már ehrenbreitsteini tanárként is tudatában volt, amikor felajánlották neki a prefektusi tiszteletet, ő pedig elutasította. Később ezt a magyarázatot fűzte az esethez:

„...Ott még a prefektusi széket is rám akarták bízni. Hiszen tudják, mit jelent ez... Teljes mértékben elutasítottam. Hogy miért? Akkoriban teljesen magától értetődő volt számomra a válasz: Olyannyira megkövesedtek a viszonyok, hogy szinte semmit sem tehetnék. A változás, átalakulás feltörése kizárólag egyféleképpen lehetséges: teljesen új, friss iránynak kell annak lennie, egy új áramlatnak a fiatalok körében, méghozzá alulról fölfelé.”⁵¹

49 rendszeres gyóntató

50 Normen für die Leitung des Studienheimes, 1912, 9. o. (ZPAP)

51 J. Kentenich, előadás 1966. július 8-án (ASM)

Kentenich atya számára a spirituális feladatköre teljesen újnak számított, mivel sem neki magának, sem rendtársainak nem volt korábban spirituális, vagy ilyen irányú pedagógiai előképzettsége. Az 1912-ben, Trierben tartott Mária-kongresszusról⁵² minden bizonnyal sok mindent magával vihetett a spirituális feladataival kapcsolatban.

A frissen kinevezett spirituálisnak, a tanári szabályzat értelmében, kezdetben nem volt rá lehetősége, hogy a fiatalok fegyelmezésének körülményeit befolyásolja vagy megváltoztassa.⁵³ Kentenich atya azonban – anélkül, hogy a fiúknak tudomása lett volna róla – azonnal munkálkodni kezdett a testi fenytés megszüntetésén. Egész életében ellenezte, mivel mind a növendékek, mind pedig a nevelők személyi méltóságának alapvető jelentőséget tulajdonított.⁵⁴ Meggyőződése szerint az ilyesfajta büntetésnek nemcsak a tanuló, hanem a nevelő személyisége is kárát látja. Ezzel a gondolattal messze megelőzte a korát.⁵⁵ Egyik beszélgetésében kijelentette, hogy nevelői ténykedése alatt „soha egyetlen fiú sem kapott még egy po-font sem”⁵⁶ tőle. 1951-ben, egy Mária-nővéreknek tartott kép-

52 Hatodik Nemzetközi Mária-kongresszus, Trier, 1912. augusztus 3-6., kiad. a helyi bizottság, Trier, 1912

53 Normen für die Leitung des Studienheimes 1912, 5. o. sk. (ZPAP)

54 Vö. J. Kentenich, Daß neue Menschen werden. Eine pädagogische Religionspsychologie. Vorträge der pädagogischen Tagung, 1951, átdolgozta és utószót írta M. E. Frömbgen, Vallendar-Schönstatt, 1971, 154. o.

55 Még a reformpedagógiai irányzatokban sem mindig figyelhető meg ilyen éles elhatárolódás a testi fenytéstől. Vö. Jürgen Oelkers, Eros und Herrschaft: die dunklen Seiten der Reformpädagogik, Weinheim/Basel, 2011; Peter Dudek, „Liebevoller Züchtigung”: ein Missbrauch der Autorität im Namen der Reformpädagogik, Bad Heilbrunn 2012; Ulrich Herrmann, Steffen Schlüter, Reformpädagogik – eine kritisch-konstruktive Vergegenwärtigung, Bad Heilbrunn, 2012

56 Kentenich atya kijelentését írásban rögzítette M. A. Nailis nővér, Beszélgetés Kentenich atyával. (ASM-DS)

zésen ismét kifejtette álláspontját, mint ahogy azt már számos alkalommal tette⁵⁷:

*„Ezért mondom, hogy ne nyúljunk a pálcához. Értik, hogy miért?... Ha elkezdjük használni, holnapután már saját tehetetlenségünk kerül abba a pálcába. Ha fenyíteni kezdek, biztos, hogy bár ma még nevelési célzattal teszem, holnap már az a veszély fenyeget, hogy verekedőssé válok; az idegek felkorbácsolódnak, a gyerekek nem reagálnak, és mi lesz a hatás? Az ütéseket, amiket pedig magam érdemelnék, a gyerekek kapják.”*⁵⁸

J. Kentenich tovább gondolja Gustav Friedrich Dinter (1760-1831) mondását: „Tíz ütésből, amit egy tanár kioszt, kilenc öt magát illeti”⁵⁹, és azt mondja: „Száz ütésből kilencvenkilenc a nevelőt illeti.”⁶⁰

1936-ban így válaszol a külföldön óvodát üzemeltető fiatal nővérek testi fenyítéssel kapcsolatos kérdésére:

„E. nővér épp a testi fenyítés problematikájával foglalkozik. Kérem Önöket, hogy egyelőre ne folyamodjanak ehhez az eszközhöz. Ha jól emlékszem, nem olyan rég egy másik levelemben már írtam erről. Amint alkalmazni kezdik ugyanis a testi fenyítést, tapasztalni fogják, hogy saját önnevelésük is hamarosan megtorpan. Pillanatnyi fegyelmet és némi nyugalmat ugyan

57 Mint az a doktori disszertációm kapcsán készített interjúkból kiderül, J. Kentenich, aki a fiatal közösség kialakulásától kezdve erőteljesen azt az álláspontot képviselte, hogy a nővéreknek a nevelés során mellőzniük kell a testi fenyítést, az ajtón befelé menet általában így érdeklődött: *„Vajon megússzák ma a testi fenyítést?”* M. Imelda Warth nővér, *„Wie ich unsern Vater und Gründer erleben durfte”*, 1928-tól 1951-ig, 1991, kézirat, 12. o. (ASM-DS)

58 J. Kentenich, előadás 1951. július 8-án, nem szerkesztett. (ASM)

59 G. F. Dinter, in: K. Heilmann, *Handbuch der Pädagogik I.*, 1910, 288. o.

60 J. Kentenich, előadás 1951. június 19-én, nem szerkesztett. (ASM)

*lehet teremteni az ilyesfajta büntetéssel, tapasztalatom szerint azonban hosszú távon önnevelésükbe fektetett erőfeszítésük látja kárát. Egy lélekkel teli, kiemelkedő erkölcsű, Isten erejével átitatott személyiség hosszú távon sokkal, de sokkal nagyobb hatással van a gyermekekre, mint a testi fenyítés, még akkor is, ha azt csak olykor-olykor, kivételes esetben alkalmazzák. Ennek természetesen az az előfeltétele, hogy erősen kötődjenek a gyermekekhez, soha ne hagyják őket magukra, amíg az Önök oltalma alatt állnak, és jószágos, gondoskodó anyai pillantásuk állandóan rajtuk legyen.”*⁶¹

Az egykori tanítvány, Alexander Menningen is úgy emlékszik, hogy Kentenich atya már 1912 és 1914 között kiharcolta az akkori provinciálisnál a testi fenyítés gyakorlatának eltörlését.⁶²

1949-ben Argentínában maga Kentenich atya számol be róla, hogy milyen volt a helyzet, amikor spirituálisként tevékenykedni kezdett:

*„Vallendarban 1912-ben a verés pedagógiája volt az uralkodó. Ráadásul a páratlanul kemény verése. Azonnal megszüntettem. Sikerrel jártam. Kijelentettem: Nem tűröm a testi fenyítést, de magának mindenki okozhat fájdalmat. Ezt egészségesnek tartom. Ha azonban a lélek már elért egy bizonyos fokú érettséget, már nincs szüksége erre az eszközre. Azok közül, akiket elvertek, alig lett valaki pap. Látják, mindig ragaszkodniuk kell az eszménypedagógiához, és az embereket egy eszmény szerint kell nevelni.”*⁶³

61 J. Kentenich, 1936. május 22-i levele (ASM-DS)

62 Vö. A. Menningen, Vorträge zur Frühgeschichte, 1968. (ASM)

63 J. Kentenich lelkipraktikáinak előadása a Mária-nővéreknek 1949. március 12-én, Villa Ballesterben, Argentínában, nem szerkesztett kézirat. (ASM-AR)

II. A szabadságra nevelés koncepciója

Kentenich atya *eszménypedagógiájának* központi gondolata a szabadság, a szabad ember eszménye. „*Számomra mindig is az volt a legnagyobb eszmény*”, jelentette ki, amikor tizennégyéves száműzetéséből⁶⁴ visszatért, „*hogy azokat, akiket a Jóisten rám bízott, hihetetlen belső szabadsággal rendelkező, erős személyiségekké formáljam.*”⁶⁵

Akkoriban ezzel gyökeresen ellentétes elképzelés volt az általános, nevezetesen, hogy a szabadság számos veszélyt rejt magában. Maga Kentenich atya is tisztában volt vele, hogy a szabadságra való nevelés, a személy szabadságának meghagyása, és egy ilyen nevelési stílus veszélyeket rejt magában.

11. kép: Házikápolna

64 Az Egyház által kiszabott Milwaukee-i száműzetés 1951. augusztus 22-től 1965. október 22-ig tartott. Bővebben lásd E. Monnerjahn, *Ein Leben für die Kirche*, 261-308. o.

65 J. Kentenich, előadás 1965. november 24-én, nem szerkesztett kézirat

Kentenich atya beszámol arról, hogy amikor spirituálisként tevékenykedni kezdett, egyszer a házi kápolna karzatáról⁶⁶ észrevétlenül megfigyelte, hogy hogyan viselkednek a fiúk, amikor felügyelet nélkül, azaz ellenőrző- és büntetőrendszeren kívül érzik magukat. Két fiú úgy verekedett, hogy egyikük még a padból is kiesett. Mások szabályos „csatákat” vívtak a szabályzat által előírt rózsafüzér imádság közben. Akkor ezt mondta magában: *„Ennél rosszabb az én módszeremmel sem lehet a helyzet, tehát nem félek kipróbálni.”*⁶⁷

Kentenich atya vállalja a szabadságra való nevelés kockázatát, és akkora szabadságot hagy a növendékeknek, amekkorát csak lehetséges. Az együttműködés következő szakaszában olyannyira előtérbe helyezi az eszményt, hogy ezzel irányt mutat a rábízottaknak, hogy megtalálják az utat a szabadság tökéletes megvalósításához.

A szabadságra való nevelés koncepciója Kentenich atya gondolkodásában az emberben rejlő pozitív erőkre vetett bizalommal és az isteni együttműködésbe vetett bizalommal kapcsolódik össze. J. Kentenich mind nevelési koncepciójának kialakításában, mind pedig annak gyakorlati megvalósításában egyértelműen ráhagyatkozott Isten vezetésére, és engedte, hogy a fiúk lelki igényeinek felismerése, korának üzenete és saját benső irányultságának követése által lépésről lépésre vezesse.⁶⁸

66 Szobája az orgona karzata mellett helyezkedett el. Vö. J. Hagel, *Meine Erinnerungen an die Anfangszeiten Schönstatts*, 1960, teljes terjedelmében megjelent in: H. Hug, *Vergangenheit einholen*, 1. kötet, 401. o.

67 Kentenich atya közlését feljegyezte M. A. Nailis, 1955. (ASM)

68 A III. fejezet rövid reflexiót tartalmaz azokra a forrásokra, melyekből pedagógiája táplálkozott.

1. Az új spirituális színre lépése: in medias res...

A fiatal J. Kentenich egyáltalán nem tartotta fontosnak, hogy tekintélyét fitogtassa, kifejtse a tanulóknak az előjárók feljebbvalóságát, vagy hogy kibontsa nekik a szabályzat értelmét és ezáltal kijelölje a szükséges korlátokat. Első, 1912. október 27-i előadásában sokkal inkább arra irányította a figyelmüket, ami valójában a legmélyebben foglalkoztatta őket: saját magukra. Ezen felül a modern kor és a társadalmi történések perspektívájából közelítette meg a központi tematikát. Ez pedig egybevágott a fiúk különleges érdeklődésével.

„Az önnevelés korunk parancsa.” Ezekkel a szavakkal kezdi az új spirituális „programjának” ismertetését. Ez a felhívás teszi ki fejtegetésének leghosszabb részét. Friedrich Wilhelm Foerster (1869-1966)⁶⁹, a kor ismert keresztény reformpedagógusára támaszkodva, akinek műveit a következő hónapokban a diákokkal közösen olvassa⁷⁰, olyan kultúrkritikát fogalmaz meg, mely mind a mai napig megőrizte aktualitását:

*„Nincs szükségünk különösebb világ- és emberismeretre annak felismeréséhez, hogy *korunk*⁷¹ minden haladásával és felfede-*

69 Vö. Friedrich Wilhelm Foerster, *Jugendlehre. Ein Buch für Eltern, Lehrer und Geistliche*, Berlin, 1904, 2. o. sk.

70 J. Kentenich diákjaival együtt olvasta és vitatta meg többek közt az alábbi műveket: Friedrich Wilhelm Foerster, *Jugendlehre*, 1904; ua., *Lebenskunde. Ein Buch für Knaben und Mädchen*, Berlin, 1905; Ua., *Schule und Charakter. Beiträge zur Pädagogik des Gehorsams und zur Reform der Schuldisziplin*, Zürich, 1907. F. W. Foerster (1869-1966), svájci filozófus és pacifista, a nemzetiszocializmus határozott ellenzője megkísérelte a katolikus-keresztény etikát egy olyan pedagógiai kontextusban bemutatni, amely nem helyezte előtérbe a hagyományos katolikus emberképet és vallásosságot, hogy ezáltal szélesebb népréteget szólítson meg.

71 Az eredeti szövegben a különösen hangsúlyos kifejezéseket * * jelölte.

zésével együtt sem képes betölteni az emberek belső ürességét. Ma ugyanis minden figyelem és minden tevékenység kizárólag a makrokozmoszra, a külső világra irányul. És valóban nem késlekedhetünk csodálattal adózni az emberi géniusznak... Legyőzi a távolságokat, átkutatja a tengerek mélységeit, átfúrja a hegyeket, és átrepüli a világrészeket. A kutató ösztön egyre nagyobb messzeségekbe törekszik. Felfedezzük az Északi-sarkot és feltárjuk a földrészek fehér foltjait. Átvilágítjuk az emberi testet. A távcső és a mikroszkóp naponta új világokat leplez le...⁷² De egy világ, mely örökké régi és örökké új marad, egy világ – **a mikrokozmosz, a világ kicsiben**, a mi saját belső világunk ismeretlen és kikutatlan marad.

Az emberi lélek átvilágítására nincs, vagy legalábbis nem találtak fel semmiféle új módszert. »A szellem minden területét kiművelik, az összes képességet kibontakoztatják, de gyakran épp a halhatatlan lélek legmélyebb, legbensőbb és legfontosabb területe marad sivár pusztaság...« – panaszkodnak a napilapok is. Korunk ezért olyan borzasztóan szegény és üres bensőleg.

Menjünk még tovább! Egy olasz államférfi nemrég abban látta a haladás legnagyobb veszélyét, hogy az elmaradott, félig civilizált népek a modern technikának egyre több eszközéhez jutnak hozzá anélkül, hogy közvetítenék nekik azt a szellemi és erkölcsi kultúrát is, amely biztosítaná ezen eszközök helyes felhasználását.

Szeretném itt visszadobni a labdát és megkérdezni: Elégé érettek és képesek-e a fejlettebb népek⁷³ arra, hogy helyesen hasz-

72 A nem dőlt betűs szövegrészek szó szerint innen származnak: F. W. Foerster, *Jugendlehre*, 2. o. sk.

73 Eredetileg a „fajok” szót használja (ford. megj.), mely itt nem diszkriminatíván, hanem a korhoz kötötten, és a nemzetiszocializmus faji öröklététől eltérő jelentésben értendő, amelyet Kentenich atya alapvetően elutasított.

*nálják fel korunk új vívmányait a külső területeken?*⁷⁴ *Nemde korunk sokkal inkább a rabszolgájává lett saját felfedezéseinek? Igen, így van!*

*A külső természet ajándékai és erői feletti uralom nem haladt párhuzamosan az emberi természet belső elemeinek és állati vonásainak meghódításával. Ez a hatalmas meghasonlottság, ez a felmérhetetlen szakadás egyre nagyobb és tátongóbb lesz, és a társadalom szociális nyomorának a kísértete, a társadalom csödjé előtt állunk, ha nem viszünk végbe minden erőnkkel nagyon gyors változást.*⁷⁵ *Ahelyett, hogy uralkodnánk az új találmányokon, rabjaikká válunk;*⁷⁶ *ráadásul rabjai leszünk a saját szenvedélyeinknek is. Nincs más választás: vagy-vagy. Vagy előre, vagy hátra!*

Rajta hát, forduljunk vissza?!

Térjünk vissza ismét a középkorba?! Szedjük fel a síneket és vágjuk el a telefondrótokat?! Nem kell a villany, a szemet hordjuk vissza a bányákba és zárjuk be az egyetemeket?!

Nem! Soha! Ezt nem akarjuk, ezt nem szabad, és nem is tudnánk megtenni!

Akkor hát előre! Igen, rajta, fedezzük fel és hódítsuk meg belső világunkat a céltudatos önnevelés útján! Minél nagyobb a külső haladás, annál jobban mélyüljünk el bensőleg! Ez az a felhívás, jelszó, amelyet mindenfelé továbbadnak nemcsak a katolikus, hanem az ellenséges táborban is.

74 Az eredeti szövegben ez a kézzel írt megjegyzés olvasható: „Nem, korunk még nem érett meg erre. Vajon miért?”

75 Az eredeti szövegben ez a kézzel írt megjegyzés olvasható: „és míg visszavonulót nem fújnak.”

76 Az eredeti szövegben ez a kézzel írt megjegyzés olvasható: „A változás csak két ponton indulhat el.”

Mi is csatlakozni akarunk ehhez a modern törekvéshez képzettségünk szintjének megfelelően.

*A jövőben nem engedhetjük meg, hogy a tudás *uralkodjon rajtunk*, hanem nekünk kell uralkodnunk a tudásunk felett. Tarthatatlan állapot, hogy amíg különböző *idegen nyelveken* már tudunk beszélni, addig szívünk nyelvének ismeretében és megértésében utolsó kontárok vagyunk. Minél mélyebben bepil-lantunk a *természet működésébe és felépítésébe*, annál hozzáértőbben kell szembeszállnunk bensőnkben az elemi és démoni hatalmakkal!*

A tudományokban való előrehaladásunk foka legyen egyúttal belső elmélyülésünk és lelki növekedésünk foka is. Különben a bensőnkben üresség és hatalmas szakadék keletkezik, mely mély boldogtalanságot eredményez. Ezért fel az önnevelésre!

Erre vágyik gondolkodásunk idealizmusa és ez a szívünk vágya, erre vágyik társadalmunk⁷⁷, mindenekelőtt azok az emberek, akikkel kapcsolatba kerülünk ma, sőt a jövőben is.”⁷⁸

Így érkezik el a fiúkhoz. A felénk fordulásnak és a benső életükre való összpontosításnak nyilvánvalóan tapintatosan kell történnie, és mindig egy nagyobb összefüggésben kell szemlélni azt. J. Kentenich saját szerepének mérlegeléséből kiindulva tematizálja a későbbiekben az egymáshoz, az előjárókhöz, a pallottinus társasághoz, a világhoz és végül az Istenhez való viszonyukat. Szabadságeszménye szerint az emberi szabadság ezeknek a legfontosabb kötődéseknek a viszonylatában⁷⁹ való-sul meg.

77 A pallottinusok társaságára utal

78 J. Kentenich, előadás 1912. október 27-én

79 Az ember saját magához, az elbeszélő énhez, a közösséghez és az Istenhez fűződő kapcsolata. Vö. D. Schlickmann, A valódi szabadság eszmé-

Kultúr- és társadalomkritikájában Kentenich atya felhívja a figyelmet a külső világi haladás és az ember belső, lelki fejlődése közti különbségre, a külső visszás helyzetek és az ember, mint cselekvő és döntéshozó személy bensejében zajló előnytelen folyamatok szoros kapcsolatára.

Kentenich atya a külvilág megváltoztatásáról a benső világ formálására és fejlesztésére helyezi a hangsúlyt. A makrokozmosztól, *a külső világtól* a mikrokozmoszhoz, *a benső világhoz* való odafordulás azonban nem lehet öncélú. Kentenich atya elképzelése szerint a benső világ gondos ápolása és alakítása apostoli célt szolgál: a társadalom keresztény értelemben vett megváltoztatását. *„Nevelésünknek tulajdonképpen világforradalomhoz kellene vezetnie. Mert a mi nevelésünk az eredendő, a keresztény, a katolikus nevelés... »Menjete a világba, és kereszteljétek meg őket!« Ez nem hangzik valami kényelmes dolognak. Ez felszólítás a hódításra. El kell indulniuk, hogy Isten szavának vetőmagját elszórják, és a világot Isten számára meghódítsák. Vagy gondoljanak csak Isten országának nagy programjára, ahogyan az felvázolódik a nyolc boldogságban (vö. Mt 5,3-11). Ez nem a kényelemtől való lemondás-e? Nem követel-e mélyreható személyiség- és világforradalmat?»⁸⁰*

Kezdetől fogva ez a második célkitűzés volt fontos számára, ami később Schönstatt számára irányadó lesz.⁸¹ Alexander

nye, A szabadság gondolatának pedagógiai átültetése: a kapcsolati szöve-
dék, 271. o. skk.

80 J. Kentenich, Zur sozialen Frage. Industriepädagogische Tagung 1930, Vallendar, 1990, 31. o. sk.

81 Második célkitűzésként ezt fogalmazza meg J. Kentenich: „A Nyugat üdvösségtörténeti küldetésének megmentése”. Vö.: J. Kentenich, Die heilsgeschichtliche Sendung des Abendlandes. Textsammlung, 1-2. kötet, Manuskript für Führungskreise der Schönstattbewegung, Josef-Kentenich-Kolleg (kiad.), Münster, 1984, Joachim Schmiedl (átdolg.)

Menningen, J. Kentenich egykori tanítványa így beszél egy 1968-as előadásában:

„A politikusok (1912) is reformokat hirdettek, amelyek az állapotok megváltoztatására irányultak, de senki sem lépett fel, aki először az embert szerette volna megreformálni, hogy a megújult ember által jusson el a körülmények megreformálásához. A klasszikus példát erre később Kentenich atya szolgáltatta a diákotthon szűk keretein belül azáltal, hogy az ott felgyülemlett forradalmi vágyat, a fiatalok forrongó lelkét... egy lázadás nélküli forradalommal⁸², belső forradalommal alakította.

Kentenich atya első konkrét megmozdulásaiból, a testi fenyítés megszüntetésére irányuló erőfeszítéséből és első beszédéből egyértelműen kitűnik, hogy mennyire megérti a fiúk forrongó lelkét. Világosan érti, hogy mi ellen láznak, és hogy mire vágnak igazán. Elsősorban nem az ehrenbreitsteini elvesztett külső szabadságra vágyódtak, hanem az a vágy rejtőzött bennük, hogy komolyan vegyék őket, hogy önállóan a kezükbe vegyenek valamit, és ne csak egyszerűen az előljárók gyámsága alatt álljanak. Annak is tudatában van, hogy fenntartásaik vannak a formális jámborsággal és vallásossággal szemben. Ez a magyarázata annak, hogy miért említi Kentenich atya az első másfél évben tartott előadásában kevesebbet a vallásosságot.⁸³ Később még hozzáfűzi: *„A fiatalokat kamaszkorukban nem szabad úgy nevelni, mint az újoncokat...! Az értékekre*

82 A. Menningen, Vorträge zur Frühgeschichte, 1968, 147. o.

83 „A fiúk semmit sem akartak hallani a Társaságról, egyáltalán nem voltak vallásosak. Az elején úgy tartottam előadásokat, hogy ki sem ejtettem Isten nevét.” J. Kentenich, előadás 1929. január 6-án (ASM)

való fogékonyságra⁸⁴ kell rátapintani a növendékekben.”⁸⁵ Így is tett. Minden, amit ezután megvitatott vagy olvasott velük, messzemenően etikai jellegű volt⁸⁶ és személyesen érintette őket. Itt mutatkozott meg, amit később mozgáspedagógiának⁸⁷ nevezett: A nevelő képletesen szólva elindul a növendék felé, annak lelkiállapotából és érdeklődéséből érzékeli az eredendő értékekre való fogékonyságot, és ehhez igazítja az értékek közvetítését.

Azzal, hogy már az elején „számot vet” a fiúkkal, és lefekteti az egymáshoz fűződő „*múltbeli és jövőbeli viszonyukat*”, bizonyítja, hogy mennyire komolyan veszi őket. Azzal, hogy feltárja előttük programját és átengedi nekik a döntést, hogy akarnak-e vele együttműködni, szabad szellemi teret nyit nekik az önálló döntéshez. Ezt még sok hasonló döntés fogja kísérni.

Kentenich atya arra irányuló fáradozásának, hogy neveltjeinek választási lehetőséget adjon, két indítéka volt. Egyrészt ezáltal eleget tett a fiatalok szabadságra és nagykorúságra való igényének, azaz kapcsolódott értékekre való fogékonyságukhoz; más-

84 Az 1931-es pedagógiai kongresszus alkalmával ezt mondta: „A benső emberben érzésvilágával együtt... benne foglaltatik egyfajta szelekciós elv is. Ha ez egy modern értékteóriában jutna kifejezésre, akkor így lehetne megfogalmazni: minden ember lelkében ösztönösen jelen kell lennie egy hatékony értékfelismerő képességnek. Ez a képesség pedig valóságos értékké válik, mihelyt ezt a külső értéket objektíven megismertetik a lélekkel. Ua., *Ethos und Ideal in der Erziehung. Wege zur Persönlichkeitsbildung. Vorträge der Jugendpädagogischen Tagung 1931 mit dem Titel: „Allgemeine Prinzipienlehre einer modernen Jugendaszese*”, átdolg. M. E. Frömbgen, Vallendar-Schönstatt, 1972, 208. o.

85 J. Kentenich, előadás 1951. február 27-én, in: ua., *Brasilien-Terziat. Terziat der Pallottiner-Patres in Santa Maria/Brasilien vom 16. 2. bis 5. 3. 1952.*, 1-3. kötet, kéziratként kiadja a Schönstatti Atyák Világi Intézete, Schönstatt, 1971, 3. kötet, 35. o. (ASP)

86 Bővebben lásd lent

87 Lásd lent

részt viszont a saját alaptörekvését követte, nevezetesen, hogy szabad személyiségeket neveljen, olyanokat, akik képesek belülről fakadóan szabadon és önállóan dönteni, és felvállalni a döntéseiket. Később egy alkalommal így magyarázza el a felelős vezetőknek a személyiségfejlődéssel kapcsolatban a személyes, *nagylelkű*⁸⁸ döntések fontosságát, melyekhez szabad térre van szükség: „Az Isten szerelmére, ne tegyenek kötelezővé olyan dolgokat, melyeket nem muszáj, különben rabszolgákat nevelnek, azaz olyan embereket, akik tévedésből jóra valóak!”⁸⁹

Kentenich atya pedagógiájában a cél nem szentesíti az eszközt. A nevelő módszerét, magatartását és benső hozzáállását a nevelés célja határozza meg. Ahhoz, hogy a fiúk elfogadják önnevelésre szóló felhívását, érzékeltetnie kellett velük, hogy ők személy szerint mennyire fontosak, és hogy milyen komolyan kell venniük saját magukat, hiszen később papként másokért is felelősek lesznek. Kentenich atya nemcsak előadásában hirdette, de benső beállítottságának is megfelelt és a külvilághoz fűződő viszonyát is meghatározta az a tény, hogy fontosnak tartotta és komolyan vette a diákokat.

A fiatal spirituális már munkássága kezdetén barátságosan, humorral⁹⁰, előzékenyen, de ugyanakkor egyértelműen feltárja a fiúk előtt célkitűzéseit és programját, hogy azok kérdéseket tehessenek fel:

*„Remélem, hogy jól megleszünk egymással. Remélhetőleg megte-
szünk mindent, hogy közös célunkat lehetőleg tökéletesen elérjük.*

88 J. Kentenich a szabadságot ebben az összefüggésben a jóra, jobbra való személyes döntés előfeltételének tekinti. A nemességre, nagylelkűsége, derűlátásra való nevelésről beszél.

89 J. Kentenich, előadás 1952. február 26-án, Brazíl terciátus III., 20. o. (ASP)

90 Hogy mennyi humor és vicc bújt meg az előadások bevezetőjében, lásd: D. Schlickmann, *Idee von der wahren Freiheit*, 74. o. sk.

II. Mi tehát a célunk? Ez fontos kérdés, mert ettől függ jövőbeni viszonyunk. Röviden és tömören így lehet összefoglalni:

Meg akarjuk tanulni magunkat Mária oltalma alatt szilárd, szabad, papi jellemmé nevelni.⁹¹

Egész évben azzal fogunk foglalkozni, hogy kifejtsük és gyakoroljuk ezt az alaptörvényt. Ma csak néhány magyarázatot akarok fűzni ehhez.”⁹²

Wir wollen lernen, uns unter
dem Schutze Mariens selbst
zu erziehen zu festen, freien,
priesterlichen Charakteren.
Die Aufführung und Übung
dieser Tugend wird uns viel ganz
tief hinein bringen. Euch
will ich nur einige Klärungen
sagen geben.
Wir wollen lernen. Nicht bloß
ist, sondern auch ist. Wir wollen von
innen lernen. Denn innerlich ler-
nen wir aus, immer mehr in der
Tiefe der Selbsterkenntnis, die zu der
Liebe, die Gut, die Barmherzigkeit
ganzem Leben stellt.

12. kép: Részlet az 1912. október 27-i bemutatkozó beszédből. Eeredeti kézírás

91 A vastagbetűs részek az eredeti, latin nyelvű szöveg hangsúlyos részeit jelölik

92 J. Kentenich, előadás 1912. október 27-én. A kiemelt részek és a szövegsorok felosztása az eredeti kéziratot tükrözik.

Ez az ő programja. Kentenich atya azonnal célba veszi legkedvesebb eszményét, „az új közösségben élő új embert” amit egy Mária-kongregáció alapítására való utalással spirituálisként már az első napon a tanulók látókörébe von. És már itt beleegyeznek, hogy semmit sem tesz a teljes egyetértésük nélkül:

„Szeretnénk mi is létrehozni egy ilyen szervezetet. Mi – nem én. Mert ebben az összefüggésben semmit, egyáltalán semmit nem fogok tenni a ti teljes egyetértésetek nélkül. Hiszen itt nemcsak egy pillanatnyi munkáról van szó, hanem egy olyan szervezet felépítéséről, amely a későbbi generációk számára is használható lesz. Az utódaitok tehát a ti buzgóságotokból, lelkiismeretességetekből és okosságotokból fognak élni. Meg vagyok győződve arról, hogy valami igazán használhatót fogunk létrehozni, ha mindannyian összefogunk.”⁹³

2. A dialóguson alapuló nevelési stílus módszertana

Kentenich atya a diákokkal való további együttműködést ezt követően feltűnően párbeszédes viszonyban éli meg.⁹⁴ Mint ahogy minden valódi dialógusnak egyszerre előfeltétele a partnerek közti egyenlőség és a hierarchia, úgy ebben a kapcsolatban is mindkét elem meghatározó: Kentenich atya módszerét az egyenlőség jegyében a partneri szolidaritás jellemzi, ugyanakkor mint felelős nevelői tekintély, spirituálisként a fiúk felett áll.

Azáltal, hogy vezető tekintélyként egyértelműen közli a fiúkkal, hogy hogyan és miként értelmezi őket és ügyeiket, lélektanilag megnyitja előttük az utat önmaguk mélyebb megér-

93 J. Kentenich, előadás 1912. október 27-én.

94 A személyes dialógushoz, mint pedagógiai módszerhez vö.: D. Schlickmann, A valódi szabadság eszménye, 69-85. o.

téséhez. Mindezt pedig nem lenézően vagy kioktatóan teszi, hanem kollegiálisan, a partnerség jegyében. Első, 1912. október 27-én tartott beszédében 123 alkalommal használja a „mi” és „minket” szavakat, és egyetlenegyszer sem csak rájuk vonatkoztatja, hogy „kell”, „kellene” vagy „kötelesek” megtenni valamit. Mindez nem véletlen. A szabadságra való nevelés konkrét megvalósítása, a „híveivel” való szolidaritás élete végéig markánsan jellemzi.⁹⁵

Az előadásból egyértelműen kitűnik, hogy Kentenich atya saját kezébe veszi a gyeplőt azáltal, hogy kijelöli az eszményt és a programot. Ebben a tekintetben nem demokratikusan jár el, nem kéri ki a tanulók véleményét. Mégis tökéletesen áttekinthetően vázolja fel elképzeléseit, és meghagyja a szükséges szabadságot ahhoz, hogy együtt valósítsák meg őket. A megvalósítás módját rájuk bízta.

2.1. A dialógusra való képesség és az önismeret előmozdítása

Kentenich atya mindenekelőtt arra törekedett, hogy a fiúkat önmagukkal és társaikkal való viszonyukban is szabadabbá, és saját maguk mélyebb megértése által a párbeszédre képessé tegye. Ehhez később a pallottinus atyáknak Brazíliában a következő magyarázatot fűzi:

„A fiúk önismeretre és önmaguk legyőzésére vágnak. Arra kérem azonban Önöket, hogy amennyiben a fiatalok nevelésénél

95 Vö.: J. Kentenich, előadás 1935. augusztus 11-én (ASM) Vö. még: saját utólagos magyarázata egy 1913 júliusában tartott előadásához: „Először azt mutattam be, hogy minden tanulóat munkatárnak tekintek; nem pusztán építőanyagnak, hanem építőmesternek és építésznek is. Értik, hogy mi ennek a pszichológiai jelentősége, értik az alapbeállítottságot? Rendkívüli, mélységes tisztelet a munkatársaim, híveim iránt.” J. Kentenich, előadás 1952. február 27-én, Brazil terciátus III., 29. o. (ASP)

ezt a módszert akarják követni, bele se nézzenek a könyvekbe. Inkább az Önökre bízott fiatalok lelki életébe pillantsanak bele, és próbálják megfejteni, hogy mi megy végbe bennük. Sosem szabad kijelenteni: Rád ez vonatkozik, rád meg az. Ez ugyanis egy fiatal számára ebben a korban elviselhetetlen. Így egy életre elveszítik őket. Ha mégis szabad ilyet adott esetben kimondanom, akkor ez egy hallatlanul bizalmas kapcsolatot feltételez."⁹⁶

J. Kentenich tapintatosan, a személy méltóságát tiszteletben tartva cselekszik, ami őt oly nagyon jellemzi. Az önismerethez ezért nem úgy ad segítséget, hogy felettesként elemzésekkel és diagnózisokkal látja el a fiatalokat, melyeket mintegy kinyilatkoztat számukra, hanem hagyja, hogy felfedezzék benső én-jüket. Később így írja le a módszert, amit alkalmazott:

„Először is az olvasmányok alapján⁹⁷ tártam fel nekik a kamasz fiúk benső világának képét.

Másodszor is az előadásokban újra meg újra bemutattam a fiúk igazi benső énjét, később pedig mindezt pszichológiailag rendszerezve adtam elő...

Harmadszor is, később a mozgalmában újra meg újra megtárgyaltuk a személyiségtípus-elméletet, hogy ezzel is arra vezessük őket, hogy magukba nézzenek."⁹⁸

96 J. Kentenich, előadás 1952. február 27-én, Brazil terciátus III., 1952, 33. o. (ASP)

97 J. Kentenich a fiúkkal közösen különböző pedagógiai műveket és diák-történeteket olvasott, hogy azok tartalma alapján vitára serkentse őket, és célját szemléltesse. Vö. 69-es számú megj. Bővebb magyarázat lejjebb.

98 J. Kentenich, előadás 1952. február 27-én, Brazil terciátus III., 33. o. (ASP)

Miután a fiatal spirituális bepillantást engedett *önnevelési* programjába, annak létjogosultságát különböző irányzatok alapján igazolta⁹⁹, és kilátásba helyezte egy tanulói szervezet, a Mária-kongregáció megalapítását, hozzáfűzi: *„Itt azonban még nem tartunk. Mindenekelőtt meg kell ismernünk egymást, és ki kell alakítanunk egy szabad, képzettségünknek megfelelő párbeszédet.”*¹⁰⁰

Az effajta nyílt párbeszéd akkoriban egyáltalán nem volt magától értetődő. Először el kellett sajátítani és be kellett gyakorolni, mind az előjárókkal szemben, mind pedig egymás között.¹⁰¹ A tanulók ahhoz voltak hozzászokva, hogy csak akkor szólaljanak meg, ha kérdezik őket, és akkor is csak a tanulatkat ismételjék el.¹⁰² Kentenich atya később megjegyzi: *„Amikor spirituálissá neveztek ki, és láttam, hogy hogyan nevelnek odafent,¹⁰³ azt mondtam magamban: Ez nem a helyes nevelés. És akkor mindent egyszerűen felborítottam. Huszonöt éves voltam. Úgy gondoltam, hogy a neveléshez több egészséges önállóság kell. A fiúk nem voltak ilyesmire felkészülve... Amikor elkezdtem velük dolgozni, egyáltalán nem tudták befogadni ezt a gondolatot. Igen sokáig tartott, míg végül önállóak lettek.”*¹⁰⁴

99 Az önnevelés a *kor, az ifjúság és a vallás parancsa*. Vö.: J. Kentenich, előadás 1912. október 27-én

100 J. Kentenich, előadás 1912. október 27-én

101 Az egykori diák, Karl Kubisch 1936-ban így számol be félelméről, hogy a feltett kérdésekre válaszoljon: „Még ahhoz sem volt bátorságom, hogy feltegyem a kezem és megválaszoljam a spirituális kérdését, amikor arról kérdezett, hogy hogyan tudná előmozdítani a fiatalokkal való kommunikációt és vitát. Ezt aztán később el is érte, és csak a helyzet tisztázása végett vagy az összefoglalás kedvéért avatkozott közbe.” Karl Kubisch, *Erinnerungen aus der Kongregationszeit 1914-1918*, feljegyezve 1936-ban. (ASM)

102 Vö. A. Menningen, *Vorträge zur Frühgeschichte*, 1968. (ASM)

103 A „régí ház” fölött épült diákothronra gondol, amiben J. Kentenich beszél.

104 J. Kentenich, előadás 1929. január 6-án (ASM)

Szokatlanak találták, és nehezükre esett, hogy önállóan cselekedjenek, hogy saját érzéseiket és gondolataikat kifejezzék.

„Ebben a korban minden fiú azt hiszi, hogy ami végbemegy benne, az egyes egyedül vele történik meg és senki mással. Ez ennek az életkornak jellemző sajátossága. Ahogy rászakad a kamaszkor, a fiú, a fiatal magányosabbnak érzi magát a börtönben fogva tartott fegyencnél. Ha azonban fölfedezi, hogy állapotja mögött fellelhetőek bizonyos törvényszerűségek, azonnal megkönnyebbül a lelke.”¹⁰⁵

A fiatalok saját benső börtönéből való kiszabadítását nemcsak Kentenich atya laza és oldott beszédstílusa volt hivatott előmozdítani, hanem a kiválasztott olvasmányok is, melyeket a diákokkal együtt olvasott:

„Mellesleg szólva, pedagógiai szempontból mindig nagy jelentőségű, ha előadásaikban olyannak írják le és mutatják be a hallgatóságukat, amilyenek valójában, tehát nem könyvek alapján adnak elő, hanem az életből merítenek, és nem veszik el a kapcsolatot az élettel. A szemekből kiolvashatják, hogy megértették-e a fiúk, amit mondtak nekik, hogy megérintették-e a lelküket. Kérjék csak meg egyszer X-et (A. Weber)…, hogy mesélje el, mekkora hatással volt a még javában lázadó tanulókra, hogy ilyen könyveket olvastunk..., mint például a Die echten Jungen (Az igazi fiúk)¹⁰⁶, az Eine wilde Gesellschaft (Vad társaság), a Kleeblatt (Jómadár)¹⁰⁷ – ezek már a valóságot tükrözték. Igazi fiúknak való történetek, olyanok, akár a

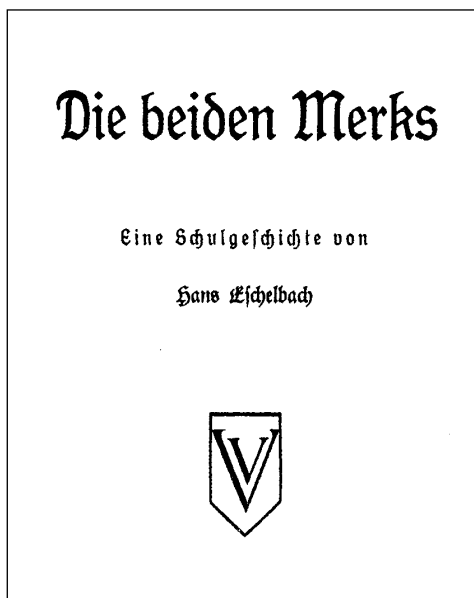
105 J. Kentenich, előadás 1952. február 27-én, Brazil terciátus, 32. o. sk. (ASP)

106 Richard P. Garrold, Die echten Jungen. Eine Schüलगeschichte, Freiburg, 1911.

107 Az alábbi könyvre utal: Richard P. Garrold, Das wilde Kleeblatt, Freiburg, 1913.

*saját életük. Vagy ott van például a Die beiden Mars, (A két szélhámos... és magukra találásuk története)."*¹⁰⁸

Az egyik első történet, amit J. Kentenich a fiúkkal együtt elolvasott, „A két Merk” története¹⁰⁹. Két fiú sorsáról szól, akiknek anyja elhagyja a férjét, hogy egy másik férfival élhessen együtt. A fiúk apja ennek következtében részeges lesz, bántalmazza a gyerekeket, akik elmenekülnek otthonról, és az utcán züllenek. A tanári kar elhatározza, hogy a lopások, állandó iskolai mulasztások és züllöttségük miatt példás büntetésben részesíti őket, és az iskolaszolgát bízta meg vele, hogy kutassa fel őket.

13. kép: A két Merk – egy iskolai történet

108 J. Kentenich, előadás 1952. február 27-én, Brazil terciátus III., 1952, 31. o. sk. (ASP)

109 Hans Eschelbach, Die beiden Merks. Eine Schulgeschichte, Berlin, 1903.

A könyv nem pusztán két szociális és lelki szükséglet szenvedő gyermek sorsát mutatja be és állítja szembe az értetlen és tudatlan tanári karral, melynek nevelési elképzelései a „régisiskolához” köthetők, hanem a fiatal osztályfőnök idealista magatartását is, aki a gyermekek pártját fogja, és kiáll mellettük. Személyes elkötelezettsége, együttérzése és az irántuk tanúsított megértés által visszanyeri a fiúk bizalmát. Családi helyzetükön is javítani tud azáltal, hogy édesapjukkal beszélgetéseket folytat.

„Ez a történet nemcsak gazdag élettapasztalaton alapult, hanem ráadásul olyan volt, mintha tanulóként képes beszámolót olvastunk volna saját internátusi életünkről. Viharos gyorsasággal foglaltunk állást a szereplőkkel és cselekedeteikkel kapcsolatban, a spirituális céltudatos irányítása alatt pedig fény derült a különféle elképzelésekre, elvekre és értékviszonyokra”¹¹⁰ – meséli később F. Kastner.

A történetek tipizált szereplői bőséges anyagot szolgáltatnak a közös beszélgetésekhez. Pontosan Richard P. Garrold diáktörténetei voltak azok, melyek intenzív információcserére serkentettek a barátságról, az iskolában és a családban tapasztalható feszültségekről és konfliktusokról, a különböző személyiség-típusokról és vezetőtípusokról¹¹¹, a közösség prefektusairól és a diákok soraiban dúló hatalmi harcokról.¹¹² A könyvek igen szemléletesen és életközelién ábrázolják a vezetői erényeket, a hatalmi vitákat és nézeteltéréseket.

110 F. Kastner, *Unter dem Schutze Mariens*, 1939, 63. o.

111 Vö. R. Garrold, *Kleine Brauseköpfe*, amihez J. Kantenich is állást foglalt: F. Kastner, 1939, 137. o.

112 Vö. R. Garrold, *Echte Jungen*, 22-33. o.

14. kép: Diáktörténetek

Richard P. Garrold, jezsuita szerzetes és történelemtanár 1910/11-től kezdve valóban modern ifjúsági irodalmi szerzőnek számított, aki úgy volt képes papírra vetni a tizenkét és tizenennyolc év közötti fiúk érzéseit és gondolatait, hogy az eredetileg angol nyelven írt művei hamarosan Németországban is számos kiadást értek meg. A történetek háttérében, melyek egyszerre voltak érdekfeszítők és tanító jellegűek, katolikus diákotthonok és iskolák álltak, és a korabeli diákság és fiúk életét tükrözték.¹¹³ A vallás témáját a szerző csak igen rejtetten érintette.¹¹⁴ A kor egyik igen gyakori jelensége, a Mária-

113 Vö. R. Garrold, *Das wilde Kleeblatt*, 1913.

114 Dewsburyről, a könyv egyik hősről azt mondják, hogy a kongregáció-közösség prefektusa jámbor – „minden nap kétszer megy misére. Azt tudtam, hogy Dewsbury jámbor lélek, de fogalmam sem volt róla, hogy ennyire” (81. o.). Ugyanakkor meglehetősen mulatságos a vele szemben álló fél megjegyzése: „Jimmy... egyfajta litániát írt, olyat, mint a Minden szentek litániája, de a szentek helyére azokat az embereket helyettesítette be, akiket ki nem állhatott – például Dewsburyt, engem és Parr atyát. Dewsburyről ezt írta: „Thomas Dewsbury, kígyók védelmezője, könyöröggj értünk,” rólam pedig: „Boldog Freddy Carr, csodálatos magoló.” R. Garrold, *Echte Jungen*, 77. o. Kibékülésükre egy templomban kerül sor. Vö. uo., 126. o.

kongregáció¹¹⁵ éppúgy feltűnt a könyvben, mint azok az erkölcsi kérdések, melyek különösen foglalkoztatták a hasonló korú fiúkat.¹¹⁶

Az olvasott anyag lehetőséget adott rá, hogy magukra ismerjenek, hogy reflektáljanak saját katolikus diákotthonbeli életükre, és hogy anélkül vitathassák meg a fiatal lélek benső folyamatait, hogy személy szerint ők képeznék a megbeszélés tárgyát.

Helen Keller¹¹⁷ önéletrajzán keresztül Kentenich atya az emberi akaraterő hihetetlen erejét és az önmagunkon végzett kitartó munka sikerét illusztrálja, csakúgy, mint az emberi értelm teljesítő- és tanulási képességét.¹¹⁸

115 Vö. R. Garrold, *Echte Jungen*, 31. o.: „Ekkor a közösség prefektusa elkezdett nekem előadást tartani arról, hogy mennyire csúnya dolog ilyesmit csinálni, különösen a Mária-kongregáció tagjaként, akiknek még inkább azon kellene fáradozniuk, hogy tisztességesen viselkedjenek egymással...”

116 Küzdelem az igazságért, igazságosságért, bátorságért, állhatatosságért, becsületért és elismerésért, a megértésért és elfogadásért – sajátosan férfi szemszögből. Vö. pl. R. Garrold, *Kleine Brauseköpfe*, 1912; a továbbiakban: ua., *Das wilde Kleeblatt*, 1913.

117 Helen Keller, *Die Geschichte meines Lebens*, Stuttgart, 1904. J. Kentenich bizonyíthatóan 1912 augusztusának végén, szeptember elején olvashatta ezt a biográfiát. Saját könyvpéldányához egy újságcikket mellékel. Luzern, 1912. augusztus 24. „A következő héten a császár Svájcba látogat; látogatása pontosan négy napig tart majd (szeptember 3-7-ig)”. És egy másik cikk: „Welt und Wissen. Das Taubstummen-Telefon... Dank an Heinrich Hansjakobs, Stadtpfarrer”. A cikk 1912. augusztus 20-án jelent meg. Kentenich atyát nyilvánvalóan igen foglalkoztatta akkoriban a süketnémák lelki gondozása.

118 Vö. J. Kentenich, előadások 1912/13-ban, in: F. Kastner, 1939, 64. o. skk.

15. kép: Helen Keller
tanárával, Anne Sullivannel

16. kép: Helen Keller

Helen Keller iskolapéldája annak, hogy az ember súlyosan hátrányos helyzete ellenére is kibontakoztathatja egyéniségét, megvalósíthatja önmagát.¹¹⁹

Az önmagunk feltárásához nyújtott, szemléltetés általi segítséget J. Kentenich az *önnevelés* legfontosabb alapkövének tartotta.

Amit később „*pedagógiája egyik vezércsillagának*”¹²⁰, *mozgáspedagógiának*¹²¹ nevez, már Schönstatt kezdeti folyamataiban is megmutatkozik: alkalmazkodik embertársaihoz, elébe siet a fiúknak ott, ahol éppen állnak, és az olvasmányokon keresztül is az értékekre való fogékonyságukra alapoz. Mondhatni „kimozdul” a magas nevelői katedráról, eléjük megy, és azzal

119 Tizenkilenc hónapos korában súlyos betegség következtében vak és néma lett, és többet soha sem beszélt.

120 Vö. L. Penners, *Eine Pädagogik des Katholischen. Studien zur Denkform P. Joseph Kentenichs*, Vallendar-Schönstatt, 1983, 92-126. o.; Heinrich Hug/Monika und Andreas Neubauer/Hertha und Martin Schiffl, *Unser größter Schatz. Erziehungslehre nach Joseph Kentenich*, Vallendar-Schönstatt, 2009.

121 Vö. J. Kentenich, *Grundriß einer neuzeitlichen Pädagogik für die Hand des katholischen Erziehers. Vorträge der Pädagogischen Tagung, 1950*, átdolgozta és az utószót írta M. E. Frömbgen, Vallendar-Schönstatt, 1971, 154. o., ua., *Texte zum Verständnis Schönstatts*, 1951, 157. o.

foglalkozik, ami őket mélyen mozgatja. Ugyanakkor úgy halad velük előre a cél felé a javasolt úton, hogy nem kényszeríti és nem hajtja őket, hanem meghagyja az egyes pedagógiai folyamatokhoz szükséges fejlődési időt. Nem erőlteti rájuk a valóságos eszményt, inkább teret enged a szerves, belülről kifelé irányuló növekedésnek.¹²² Ebben a folyamatban maga a nevelő is folyamatosan tanul, és hagyja, hogy a fiúk is hassanak rá.

„Meg akarjuk¹²³ tanulni (az önnevelést, ford. megj.), nemcsak ti, hanem én is. Tanulni akarunk egymástól. Mert ezt sohasem lehet tökéletesen tudni, főleg nem az önnevelés művészetét, ahol az egész életünk műve a tét.”¹²⁴

A spirituális ezáltal nemcsak a nevelő és neveltjei között tántorgó nagy szakadékot hidalja át, hanem egyúttal pedagógiai felfogását is kifejezésre juttatja, amely jelentősen eltér a legtöbb korabeli elképzeléstől.

A nevelést kezdettől fogva nemcsak a fiatalokra, a kiskorúakra, azaz a gyengébbekre vonatkoztatja, akik úgyszólván a nevelő alárendeltjei, hanem mindenkire, a felnőttekre is: a nevelést egész életen át tartó folyamatnak definiálja. Ezzel egy ismert, a neveléssel kapcsolatos félreértést tisztáz, mely szerint a felnőtt kész személyiség, aki felülről irányítja a gyermeket és a fiatalt.¹²⁵ Kentenich atya felfogása szerint minden nevelési fo-

122 A „mozgáspedagógia” vezércsillagához vö. L. Penners, Eine Pädagogik des Katholischen, 118. o. skk.; Erika Frömbgen, Bewegungspädagogik, in: SchLex, 1996, 24. o. skk.; H. Hug, Unser größter Schatz, 44-66. o.

123 A vastag betűs részeket az eredeti szövegben különösen nagy betűk jelölik.

124 J. Kentenich, előadás 1912. október 27-én

125 Még a nevelés és vezetés teljes elutasítása is, amit az antipedagógia vagy az autoriter nevelési koncepciók képviselnek, a neveltet és az ő fejlődését definiálják és ezzel akarva-akaratlanul autoritást fejeznek ki.

lyamatban benne foglaltatik egyfajta értékekkel való azonosulás és értékmegvalósítás.¹²⁶

Az *önnevelés* Kentenich atya meggyőződése szerint mindenemű nevelési folyamat legmarkánsabb része. „*A nevelés csak annyiban lehet sikeres, amennyiben előmozdítja az önnevelést.*”¹²⁷ Az önnevelés tehát egész életre szóló feladat. Elképzelése szerint a világ formálásának és megváltoztatásának dinamitja belülről, „egy benső forradalomból”¹²⁸ indul ki és mind a nevelőben, mind a neveltben elkezdődik.

Azzal, hogy J. Kentenich a közös olvasmányok által a nevelésre való reflektálásra hívja a növendékeket, kérdéseket tesz fel nekik a nevelésről, mintha leendő nevelőkkel vagy tanárokkal lenne dolga, és végül őket magukat teszi saját nevelésük tárgyává, minden eddigi nevelési elképzelést alapjaiban rúg fel: a nevelés tárgyát a nevelés alanyává emeli.¹²⁹

126 Nemcsak a gyerekek kell rá törekednie, hogy elkerülje a hazugságot vagy uralkodjon a torkosságán, hanem a nevelőnek is ugyanúgy, sőt még inkább.

127 J. Kentenich, in: Für eine Welt von morgen, Vallendar, 1970, 51. o. A szülőknek és a nevelőknek ezt tanácsolja: „*Megkezdeni az önnevelést, amilyen gyorsan csak lehet!*” J. Kentenich, előadás 1966. június 18-án, in: Neue Väter – Neue Welt, Vallendar, 1976, 68. o.

128 J. Kentenich, előadás 1951. február 27-én, Brazil terciátus III., 1952, 35. o. sk. (ASP)

129 J. Kentenich maga fejt ki a fiúknak egyik előadásában: „Locke művében, a »Gedanken über Erziehung«-ban nagyon szépen fejezi ki: Minél hamarabb kezdünk egy fiút férfiként kezelni, annál hamarabb férfivá válik. Minél hamarabb elkezdjük magunkat önnevelésünkben férfinak tekinteni, annál inkább férfiak leszünk.” J. Kentenich, előadás 1912 decemberében, in: F. Kastner, 1939, 81. o.

2.2. Bizalmat ébreszteni és ajándékozni

A személyes beszélgetések és gyónások alkalmával a fiúk egyre nagyobb bizalommal és személyes nyitottsággal fordultak a spirituálishoz. Egy diák később így számol be erről:

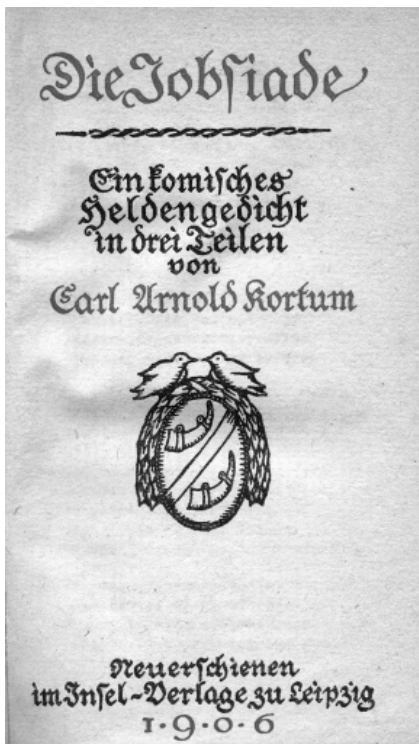
„A lelki vezető... sok szokatlan dolgot művelt. Az előadásain nem valami vallási-etikai anyagot boncolgatott az előírt sorrendben, pusztán logikai szempontok szerint haladva. Előadásai mindig a hallgatóság gondolatvilágához és lelkiállapotához igazodtak, és a nyíltan kimondott vagy csak bizonytalanul felsejlő kérdésekre és igényekre válaszoltak. Az alapvető törvény mindenben a szerves, harmonikus fejlődés volt. Szükség esetén ebben benne foglaltatott az igény szerinti személyes lelkivezetés, a legbensőbb, legszemélyesebb problémák megoldása, nehézségeikben, küzdelmeikben pedig a bátorság, erő és útmutatás közvetítése. A spirituális gondoskodott róla, hogy mindig mindenkinek szabad bejárása legyen a szobájába. Ott mindenkinek szolgálatára állt, amennyire csak lehetett. A szobáján és az előadótermen kívül azonban sosem lehetett a tanulókkal látni. Rövid idő alatt elnyerte a bizalmukat. A többség mélyen és őszintén kedvelte. Onnantól kezdve ő volt a ház lelke, az a biztos pont, ahol minden ki lehetett mondani, és ahol minden megoldódott.”¹³⁰

A bizalom, mivel kölcsönös volt, építette és pozitívan befolyásolta a fejlődési folyamatot. A bizalom, amellyel a növendék a nevelési párbeszédben megajándékozta a nevelőt, mindig szabadon adott ajándék. A diákokthoz tanulóival ezzel a bizalommal voltak a spirituális iránt.

Kentenich atyának a kölcsönös bizalom, az öröm és a buzgóság léghőjét is sikerült megteremtenie. *„Nem tudom, hogy el*

¹³⁰ H. Schulte, Omnibus Omnia I., 67. o. sk.

tudják-e képzelni, micsoda öröm volt ez akkoriban! A légkört az erkölcs határozta meg, már senkit nem érdekelt a külső lázadás, csakis az ember bensejében végbemenő, rejtett forradalom.”¹³¹

17. kép: Könyvcímleap: Conrad Arnold Kortum: Die Jobsiade

Tréfálkozott a fiúkkal, és ezáltal táplálta jókedvüket. Már az első, 1912. október 27-i előadásában kifigurázza Carl Arnold Kortum híres *Jobsiade*¹³² című művét, ami az egyik legjobb,

131 J. Kantenich, előadás 1952. február 27-én, Brazil terciátus, III., 1952, 35. o. skk. (ASP)

132 C. A. Kortum, *Leben, Meinungen und Thaten von Hieronimus Jobs dem Kandidaten*, 1784; a bőv. kiadás név nélkül jelent meg: *Die Job-*

a papságról szóló verses satíra. Így kezdi mondanivalóját: „Yobs jelölt eme választát általános fejcsóválás fogadta. Ezt a közismert eposzból való mélyértelmű és költői versrészletet ki-parodizálhatjuk, és a paródia természetéhez megfelelően még szellemesebbé alakíthatjuk a következőképpen: Az új spirituális hírére általános nyaknyújtogatás kezdődött.”

Az, hogy az ismert eposzra való utalás pont egy papi utánpótlásképző diákotthonban hangzott el, különösen mulatságos lehetett. A Candidatus Theologicus Hieronimus (Job) – aki tanulóévei alatt meglehetősen lazán és léha módon élt, miközben szülei jóra való, szorgos, „papi életre” készülő fiúnak hitték –, vizsgázni készül. Az idézet, melyre J. Kentenich utal, a vizsgajelenetből származik. A teljesen felkészületlen Hieronimus így jelenik meg a tanári kar vizsgabizottsága előtt:

*„Ekkor a biztos kérdezni kezdé:
Hieronimus Úr, megmondaná-é
kik voltak az apostolok?
Mire ő gyorsan válaszolt.
Apostol? – hát ama nagy korsó,
mibe bőséggel sör és bor való.
Belőle iszik falusi vacsorán
minden szomjas barátom s komám.”*

Ezután következik az idézet, amit előadásában kiparodizál:

*„Az ifjú jelölt választát hallva
minden jelenlévő a fejét csóválta.
S a felügyelő szólalt meg először: hm! hm!
Mire a többiek: „secundum ordinem”¹³³*

siade (1799), O. E. Bierbaum (kiad.), Frankfurt 1906; újabb változata 1906-ban Lipcsében is megjelent.

133 „Rend szerint”. C. A. Kortum, Leben, Meinungen und Thaten von Hieronimus Jobs, Leipzig 1906, 78. o.

Kentenich atya azzal is fokozta az oldott hangulatot, hogy az előadásokon egyeseket személyesen megszólított, vicceket mesélt¹³⁴, és támogatta a nemes kikapcsolódás, játék és sport minden formáját: *„Mindig örömmel tölt el, ha a szobámból a nyújtó recsegését hallom”*, mondja 1914. október 18-i előadásában, *„és csak azt sajnálom, hogy nem vehetek részt benne.”*¹³⁵

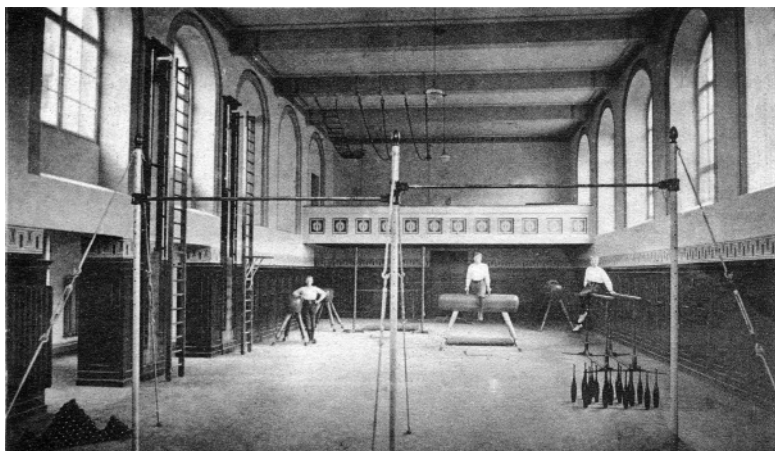
A spirituális arra törekszik, hogy a szellemi eszmecsere és erkölcsi törekvések által is örömet fakasszon. Minden törekvése célirányosan a fiúknak meghirdetett programra irányul. Működésében egyre jobban kirajzolódik nevelői tevékenységének egy másik vezércsillaga, a *„bízalompedagógia”*¹³⁶. Ez kifejezésre jut abban, amit a fiúkra rábíz, és abban, hogy mennyi jót feltételez róluk. Ezt az első év végén egyértelműen kifejezésre is juttatja.

„Önök már régóta nem gyerekek. Ezért tehát nem építőköveként, hanem építőkként kezelem Önöket. S attól a pillanattól, hogy az Önök nevelése a kezembe tétetett, munkatársaimnak tekintettem Önöket. Ezért tehát a felelősség egy részét, a legnagyobb részét az Önök vállára helyezem. Minden jó, amit ebben az évben elértünk, mindenekelőtt az Önök érdeme. És

134 Hagyatékában két korabeli kölni vicceskötet is található azokból az időkből, amikor ő maga adott elő otthona dialektusában: Kölsche Krätzcher, összegyűjtötte, újra mondta és kiadta A. Hoursch, VI. Bändchen, Köln, 1902 (ASM-ANB); II. Band (4.-6. füzet) 1911, IX. Bändchen, Köln, 1914. (ASM)

135 J. Kentenich, előadás 1914. október 18-án, in: F. Kastner, 298. o.

136 J. Kentenich, Jugendpädagogische Tagung, 1931, 129. o. sk., 187. o. sk.; ua., Vollkommene Lebensfreude. Priesterexerzitien, 1934, átdolgozta M. J. Marmann és G. M. Ritter, Vallendar-Schönstatt, 1984, 360. o. skk.; ua. Texte zum Verständnis Schönstatts, 1951, 157. o. Az előzőekhez szakirodalomként vö.: L. Penners, Eine Pädagogik des Katholischen, 116. o. skk.; Erika Frömbgen, Vertrauenspädagogik, in: SchLex, 1996, 413. o. sk.; H. Hug és mások, Unser größter Schatz, 26-43. o.

18. kép: Tornaterem és díszterem

ezért a hűséges együttműködésért mindnyájuknak, és mindenkinek egyenként is szívből köszönetet mondok, mindenekelőtt buzgó testületi elnököinknek, Jöbgesnek. Hiszen maguk is pontosan olyan jól tudják, mint én, hogy mennyit fáradozott a jó ügyért... Közös célunk mindig világos volt: szabad papi személyiséggé nevelni magunkat. Ezt már első előadásomban is kijelentettem, és később is gyakran megismételtem. Nem üvegházi növényekké akartunk nevelődni, hanem a természetfelettire nyitott, életrevaló férfiakká, akik megállnak a saját lábukon, akik nem hajlítják meg a hátukat, amikor azt egyenesen kell tartaniuk."¹³⁷

A bizalom, amit kezdettől fogva tanúsít irántuk, az új tanév kezdetétől együttműködésükben is megnyilvánul. Abban a tőle megszokott meghitt és bizalomteljes beszédstílusban, amely az előadásait is jellemzi, ismét a fiúkkal szemben tanúsított megelőlegezett bizalmat hangsúlyozza.

¹³⁷ J. Kentenich, előadás 1913 júliusának közepén: „Rückblick auf das Jahr 1912/13”, in: F. Kastner, 1939, 169. o.

„Ismerik az elveimet, a programomat. Erre tehát nem kell több szót fecsérelnem. Szóról szóra, gondolatról gondolatra ugyanaz, mint amit tavaly hosszasan kifejtettem. Ismerik a programomat, engem is ismernek. A magam részéről én is úgy hiszem, hogy egy kicsit már ismerem Önöket. Mint ahogy tavaly, idén is teljes bizalommal viseltetek Önök iránt, sőt, bizalmam mértéke azóta csak növekedett.”¹³⁸

A kezdeti félelemmel szemben, hogy forradalom robbanhat ki¹³⁹, a fiúk a nekik ajándékozott bizalomra úgy reagálnak, hogy egyre növekvő bizalommal közelítenek a spirituális felé, és csatlakoznak a programjához. Egyikük így számol be erről:

„Az atya¹⁴⁰ lett a lelkivezetőnk, és azt mondhatom, hogy minden diák annyira szerette, hogy mind hozzá jártunk győnni. Mindig lelkesen hallgattuk az előadásait, később pedig megvitattuk a hallottakat... Nagy hatással volt ránk. Megbízunk benne. A fiúk közül senki sem kritizálta. Egyszerűen olyan vezető volt, aki megértette a fiúkat.”¹⁴¹

138 J. Kantenich, 1913. szeptemberi előadásvázlat, in: F. Kastner, 1939, 173. o.

139 Vö. A. Menningen, Vorträge zur Frühgeschichte, 1968, 175. o.: „Mindenkinek azt gondolta, hogy ez (a spirituális programja) lőporos hordóba vetett szikrának bizonyul és be fog robbanni. A robbanás elmaradt.”

140 Az év során J. Kantenichen ragadt az „atya” megszólítás, ami állandó jelzője lett és közvetett módon a személyéhez fűződő tiszteletet juttatta kifejezésre.

141 Otto Boenki beszámolója, 1961. (ASM) Mivel ez a tanulói vallomás még néhány másikkal együtt olyan személytől származik, aki később a schönstatti mozgalom tagja lett, és ezért alapvetően pozitívan viszonyult Kantenich atyához, ezért azoknak a tanúvallomásai, akik később más álláspontot képviseltek, különös fontossággal bírnak. Ilyen például az egykori diák és az *Unter dem Schutze Mariens* c. könyv szerkesztője, Ferdinand Kastner, ill. Heinrich Schulte és Alfons Weber diákok. Az itt idézett tanúságtételt alapvetően ők is megerősítették. (ZPAP)

A bizalom felépítése bizalomteli és bizalomkeltő légkört feltételez; ide tartoznak még a gyónások és azok hangulata. Alex Menningen leírja a gyónási rendet, ami 1913-ban szokásban volt, és melyet később Kentenich atya megszüntetett. A fiúknak arccal a fal felé fordulva, némán állva kellett a hosszú sorban várakozniuk, amíg sorra nem kerültek; nem nézhettek se jobbra, se balra, és nem mosolyodhattak el, „nehogy időközben elszálljon a büntudatuk.”¹⁴² A szobában a gyónás mindezenre teljesen más légkörben zajlott le:

„A széken ült, a gyóntatózsámolynál pedig nem volt rács. A spirituális atya először beszélgetést kezdeményezett. A beszélgetés hangneme mindig oldott, emberi volt. Részemről ekkor előkerült a jól sikerült vagy éppen elrontott dolgozat csakúgy, mint a prefektussal való összeütközés. Szóba kerültek a konfliktusok a társakkal, és végül szinte mellékesen felsorolásra kerültek a kis bűnök. Az atya aztán rövid, de igen tartalmas vallási töltetű önnevelési útmutatást adott..., ami mindig telibe talált, és amit az ember az önneveléshez útmutatásként magával vihetett. Mindez igen atyai, kedvesen és mindenfajta kényszer nélkül történt.”¹⁴³

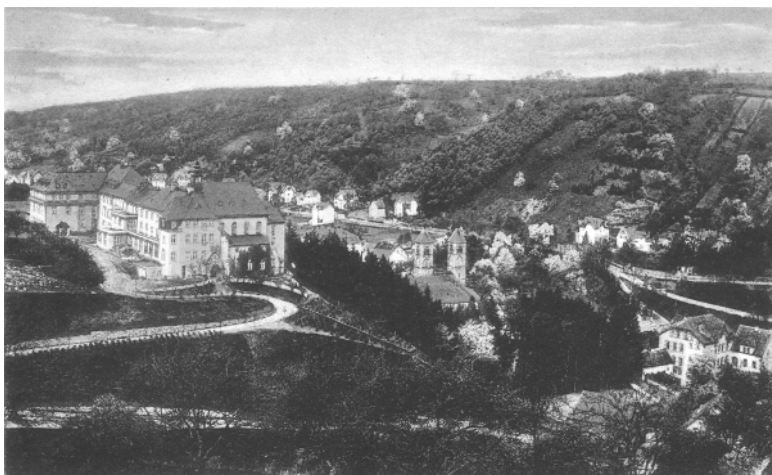
Josef Hagel, szintén egykori diák, így ír erről:

„Pénteken öt órától volt gyónási lehetőség. A csoportunkból majdnem mindenki Kentenich atyához ment gyónni. Az első gyónás előtt nagyon izgatott voltam, mert nem a gyóntatószékben gyóntunk, hanem egyszerűen az atya mellett, a zsámolynon térdelve. Miután a kápolnában felkészültünk, hosszú sorban kígyóztunk a spirituális atya szobája előtt. Végre elkez-

142 Vö. A. Menningen, *Vorträge zur Frühgeschichte*, 1968, 292. o.

143 A. Menningen, *Vorträge zur Frühgeschichte*, 1968, 292. o. sk.

dődött. Az idősebbeké volt az elsőbbség. Szinte előre örültünk a gyónási napnak.”¹⁴⁴

19. kép: A kollégium déli oldala

Kentenich atya szobája a fiúk gyülekezőhelye lett. J. Hagel így folytatja:

„A szobája az első emeleten, az orgona karzata mellett helyezkedett el. Állandóan körülvették a fiúk, akik minden gondjukkal és bajukkal hozzá fordultak. És tényleg mindennel mehettünk hozzá. Mindenre nyitott volt a füle. Finom pszichológiai érzékkel mindig azonnal tudta, hogy mit akarunk mondani. Magától értetődik, hogy ahol ennyire sok a fiú, ott sok a feszültség is. A spirituális atya szobája volt az a hely, ahol feloldódtak a feszültségek. Itt született döntés az intézet esetleges elhagyásáról, vagy a további itt tartózkodásról is. Nála született valódi megoldás a hivatással kapcsolatos nehézségekre. A tanulók és előjáróik közti konfliktus esetén szintén a spiritu-

144 J. Hagel, *Meine Erinnerungen an die Anfangszeiten Schönstatts*, 1960, in: H. Hug, *Vergangenheit einholen*, 1. kötet, 393. o.

ális atya volt a menekvés. Hozzá vittük a tanulmányi nehézségeinket is. Ezt is megértette, és segített, ahol csak tudott. Egy sokgyermekes édesanya gondterhelt asszony. Ugyanez a spirituálisra is igaz volt. Alig akad olyan fiú, aki kamaszként ne próbálkozott volna a költészettel; ezeket a szellemi produktumokat szintén a spirituálisnak kellett megítélnie, az atya ítélte pedig igencsak sokat nyomott a latban ezen a téren.”¹⁴⁵

A fiúk egyre inkább úgy érezték, hogy egy személyben apára és anyára találtak.¹⁴⁶ Kentenich atya tökéletes odafordulásának gyökerei részben saját életében és abban a korán megtapasztalt magányosságban keresendők, amiktől a fiúkat meg akarta kímélni; másrészt a fiúk helyzetében, akik a szigorú és rideg intézeti rendszerben hiányolták az otthont és a szülői szeretetet, ugyanakkor jelentős mértékben abban is, hogy mekkora jelentőséget tulajdonított az emberi szeretetnek. Ő az emberi szeretetben nemcsak számos erény kulcsát és a fiúk lelkéhez vezető utat fedezte fel, mint más reformpedagógusok, hanem a szeretetben látta minden aszketikus és vallási törekvés legfőbb hajtóerejét. Világosan megértette: a szeretet gyökeréből sarjad és táplálkozik a tulajdonképpen vallásos személyiség. Az olyan aszkézis, mely csak az értelmi és akarati elhatározáson alapszik, nem teherbíró, és nem gyökerезik hitelesen az emberben.

Ha J. Kentenich mélyebb istenkapcsolatra akarta vezetni a fiúkat, intuícója szerint éreztetnie kellett velük Isten szeretetét.

145 J. Hagel, *Meine Erinnerungen an die Anfangszeiten Schönstatts*, 1960, in: H. Hug, *Vergangenheit einholen*, 1. kötet, 397. o.

146 A. Menningen így tudósít ezekről az időkről: „Az atyánál sírhattunk, hencegthettünk kedvünk szerint. Ha ez nem így lett volna, ha nem találtunk volna a spirituális személyében – hogy úgy mondjam – anyára, biztosan menekülésre kényszerített volna minket a kor kemény büntetőpedagógiája.” Ua., *Vorträge zur Frühgeschichte*, 1968, 171. o. sk.

Mint azt a pedagógiai kongresszusokon kifejtette, a nevelőnek „*Isten pedagógiáját*” kell utánoznia.¹⁴⁷ Számára ez a *bizalom-, szeretet- és szabadságpedagógiát jelenti*, amely úgy motiválja belülről az embert, hogy közben nem fosztja meg szabadságától.

2.3. Szeretet- és kötődéspedagógia

J. Kentenich minden bizonnyal már igen korán felismerte az ember teljes, vagyis az érzelmi kötődést is magába foglaló képességének pedagógiai jelentőségét. Később a *kötődéspedagógiát*¹⁴⁸ már pedagógiája egyik további vezérszavaként említi.¹⁴⁹

Számos lelki fejlődési rendellenességet és nehézséget a „*szeretet megtapasztalásának hiányára*” vezet vissza, elsősorban a gyermekkorban.¹⁵⁰ A szeretet és a nevelés összefüggésében ez pedagógiájának egyik központi témája lesz, amit nem utolsósorban saját gyermekkora is megerősített, és olyan jelentős keresztény személyiségek, illetve pedagógusok inspiráltak, mint Szalézi Szent Ferenc (1567-1621), Páli Szent Vince (1581-1660), Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827), Johann

147 Vö. J. Kentenich, Jugendpädagogische Tagung, 1931, 290. o.

148 J. Kentenich, Marianische Erziehung. Pädagogische Tagungen, 1932-1934, Vallendar, 1971, 154. o. skk.; ua., Pädagogische Tagung, 1951, 177. o. sk.; ua. Maria – Mutter und Erzieherin. Eine angewandte Mariologie, aus Predigten 1954, kiadják a schönstatti Mária-nővérek, átdolg. E. Frömbgen, Vallendar-Schönstatt, 1973, 405. o. skk.; „Josefsbrief” (1952), in: J. Schmitz (kiad.): Lebensgeheimnis Schönstatts, átdolg. F. Lüttgen, II. Vallendar-Schönstatt, 1971, 134. o. sk.; 166. o. sk.

149 Vö. Günther M. Boll, Bindung, Bindungspädagogik, in: SchLex, 1996, 29. o. skk.; P. Penners, Eine Pädagogik des Katholischen, 102-106. o.; Erika Frömbgen, Neuer Mensch in neuer Gemeinschaft. Zur Geschichte und Systematik der pädagogischen Konzeption Schönstatts, Vallendar-Schönstatt, 1973, 272-287. o.; H. Hug, Unser größter Schatz, 76-80. o.

150 Vö. J. Kentenich, Jugendpädagogische Tagung, 1931, 278. o.; ua., Pädagogische Tagung, 1951, 183. o.

Michael Sailer (1751-1832) és különösképpen Don Giovanni Bosco (1815-1888).

A szeretet, az elfogadottság, a befogadottság, az igenlés, a benső kötődés, a jószág, a biztonságtudat, a személy egyediségének megerősítése J. Kentenich számára mind ugyanannak az életfolyamatnak kifejeződése.¹⁵¹ A szeretetpedagógiát az ember belső, és kifelé irányuló felszabadításának fontos útjaként értékelte. A „szeretet pszichológiájára”¹⁵² és törvényszerűségeire J. Kentenich számos előadásában úgy utalt, mint az emberek személyes vezetésének építőköveire.¹⁵³ „Az igazi, valódi nevelők”, írja, „a szeretet géniuszai”¹⁵⁴, a jövőben pedig „a szeretet pedagógiájának kell uralnia és áthatnia a nevelést és az oktatást”.¹⁵⁵

A szeretet pedagógiája alatt, megfogalmazása szerint kétségkívül a *tiszta*, azaz *önzetlen* szeretetet érti, ami messzemenően lemond a testi közelségről, hogy elhárítsa azokat a veszélyeket, melyek a nevelő pszichológiai szükségleteiből esetlegesen származhatnának. J. Kentenich atya a *legnagyobb lelki közelség* mellett is egész életében távolságtartó volt testileg, és a nevelőknek is ez tanácsolta.¹⁵⁶ Későbbi pedagógiai előadásai során

151 Vö. J. Kentenich, *Vollkommene Lebensfreude*, 1934, 307. o. skk.

152 Uo. 263. o.

153 Vö. J. Kentenich, *Jugendpädagogische Tagung*, 1931, 116. o. sk.

154 J. Kentenich, *What is my Philosophy of Education?* Milwaukee, 1961, in: ua., *Philosophie der Erziehung. Prinzipien zur Formung eines neuen Menschen- und Gemeinschaftstyps*, átdolg. H. Schlosser, Vallendar-Schönstatt, 1991, 41-89. o., 65. o.

155 J. Kentenich, *What is my Philosophy of Education?* 1961, 41-89. o., 65. o.

156 A nővéreknek, akik a nevelőotthonokban a családhoz igen hasonló csoportokban szinte az édesanyát helyettesítették a gyerekek számára, azt a tanácsot adta, hogy forduljanak gyengédséggel a gyermekek felé, de ne saját igényeiket elégítsék ki ezáltal, hanem csak olyan mértékben tegyék ezt, amennyiben az a gyermekek javát szolgálja, a számukra szükséges mértékben. A városi gyermekotthon egykori nevelőnőjének

J. Kentenich megerősíti, hogy minden emberi „közelség” el-
lenére tartani kell egy bizonyos távolságot, mégpedig a másik
személynek és szabadságának tiszteletben tartása céljából.¹⁵⁷
Ezt a „szeretet és tisztelet közötti feszültségnek” nevezi¹⁵⁸, ahol
a szeretetpedagógiának egy „elésiető” és egy „visszahúzódo”
irányvonalat kell felismernie és tekintetbe vennie.¹⁵⁹

Kentenich atya nevelői tevékenysége kezdetétől ezt a *szere-
tetpedagógiát*¹⁶⁰ alkalmazta. A fiúk spontán szimpátiáját és
személyéhez való kötődését oly módon fogadta el, hogy ezál-
tal otthon és elfogadva érezték magukat. Ugyanakkor sokkal
többről volt szó: szoros összefüggést látott az emberi és isteni
szeretet között, a szeretet természetes megtapasztalása és az
istenélmény között.

Szeretetpedagógiájának pszichológiai gyökerét, teremtő dina-
mikáját és a másik emberre gyakorolt felszabadító hatását a
szeretettel, mint „emberi ösztönnel” magyarázza, amiben a
szexuális ösztön is benne foglaltatik. A szeretetösztön egészét
J. Kentenich igen átfogóan és mélyen definiálja. Emberi ösztön-
nek tekinti, és Isten lényegére vezeti vissza, akinek teremtmé-
nye és képmása az ember.

*„Deus caritas est (1Jn 4,8; 4,16 – Az Isten szeretet). Szalézi
Szent Ferenc a maga módján úgy fejezi ki ezt a tartalmas já-
nosi gondolatot, hogy a szeretetről mint a világ alaptörvényéről*

közlése alapján; M. Hortula Rohrdrommel Oberhausen Osterfeldben
készített 1977. június 15-i interjú alapján, melyet 2012. március 16-án
megerősített. (DS)

157 Vö. J. Kentenich, Jugendpädagogische Tagung, 1931, 168. o. sk.

158 Vö. J. Kentenich, Vollkommene Lebensfreude, 1934, 295. o.

159 Vö. J. Kentenich, Jugendpädagogische Tagung, 1931, 97. o.

160 A fogalom megértéséhez vö.: Erika Frömbgen, Liebespädagogik, in:
SchLex, 1996, 233-35. o.

beszél, és azt a következtetést vonja le, hogy a szeretetnek az élet és a nevelés alaptörvényévé kell válnia... Ferenc így következtet: Ha Isten minden cselekedetének mindent meghaladó oka és indítéka az Ő szeretete – ezt jelenti a kifejezés: a „világ alaptörvénye”, vagy még pontosabban: minden okok ősoka –, akkor az embernél is hasonlóképpen kell lennie, mivel az ember Isten képmása, képmás tehát a szeretet mibenlétének és megítélésének tekintetében is. Tehát az ember legfontosabb, legősibb ösztönének is a szeretetnek kell lennie, amely minden más ösztönt irányít.”¹⁶¹

A szeretet pedagógiája itt nem valamely pszichológiai-pedagógiai célzatú technika, nem egy eszköz a cél elérése érdekében, amivel a nevelő saját tekintélyét, vagy az engedelmességet megteremti. A szeretetre való képesség felébresztése és megerősítése mind az emberi lét szükséglete, a kibontakozás és a boldogság előfeltétele, mind Isten megtapasztalásának alapvető feltétele.

„Azért olyan kevés ma az igazi természetfeletti szeretet, mert kétségbeejtően kevés az egészséges természetes szeretet is. Ha a földi szeretet nem egészséges, akkor önzéssé válik.”¹⁶²

A szellemileg és érzelmileg felkeltett szeretetképesség azonban nem állhat meg a nevelőnél, hanem másokra, végső soron pedig Istenre is ki kell terjednie. *„Nem szabad magunkhoz kötnünk az embereket. Meghalunk és elenyészünk, mások lépnek a helyünkre, azonban van itt egy Lény, aki nem hal meg és nem enyészik el.”¹⁶³*

161 J. Kentenich, What is my Philosophy of Education, 1961, 61. o.

162 J. Kentenich, Pädagogische Tagung, 1951, 203. o.

163 J. Kentenich, Pädagogische Tagungen, 1932-34, 104. o.

Kentenich atya élete során nemcsak a személyek, hanem a helyek és eszmék közötti kapcsolatrendszereket is tematizálta és erősítette.¹⁶⁴ A kizárólag személyhez való kötődésben az egyoldalúság veszélyét látja: *„Vegyük például, hogy egy növendék szenvedélyesen ragaszkodik a nevelőjéhez, olyannyira, hogy az már kényszerre válik. Mit tegyünk? – Titokban gondoskodjunk arról, hogy a más irányú kötődések: a helyhez és eszméhez való kötődések élővé váljanak.”*¹⁶⁵

Tehát hangsúlyt fektet arra, hogy a fiúk ne csak érzelmileg – azaz többé-kevésbé vakon –, és ne pusztán szimpátia alapján kötődjenek hozzá. A nevelőhöz való kötődéshez kapcsolódik a nevelő által megtestesített értékek továbbadása. Ezek az értékek a másik ember számára értelmileg felfoghatóak és ellenőrizhetőek kell hogy legyenek. Mielőtt még személyes kötődés alakulhatna ki a spirituális és a diákotthon tanulói között, először értelmileg átláthatóan bemutatja nekik nevelési programját, céljait és elképzeléseit. Mielőtt tehát kialakulna az érzelmi kötődés által egyfajta ragaszkodás és az ezzel együttjáró függőség, egyértelműen feltárja előfeltételeit.

A növendék szempontjából, mondja Kentenich atya később, a nevelőhöz való ragaszkodás készsége pozitívan értékelendő:

„Tudják, hogy mi az, ami az ember gyerekét legmélyebben az ilyen nevelőhöz hajtja, és hozzá köti? Nem az alávetettségi tendencia. Egyáltalán nem. Ez pszichológiailag helytelen értelmezés. A vágy a biztonságra, ami minden emberben benne

164 Vö. J. Kentenich, Pädagogische Tagung, 1951, 129. o.

165 J. Kentenich, Pädagogische Tagung, 1950, 189. o. Az egyoldalúan a nevelő személyére irányuló határozottság, biztonság-, és védettségkeresésnek a nevelt részéről ki kell terjednie más személyekre, helyekre és eszményekre, melyek ilyen éréktapasztalatot közvetítenek, és így kiegészítik a személyes kötődést.

rejlík..., még az érett emberekben is, mindkét nem képviselői-nél."¹⁶⁶

Ahhoz, hogy a nevelők ne éljenek vissza a növendék kötődési igényével, nagyfokú felelősségtudat és önzetlenség szükséges. *„Egyáltalán nem leszünk képesek nevelni, ha nem leszünk tetőtől talpig önzetlenek. (Azaz:) Ha nem fáradozunk rajta, hogy azok legyünk.”*¹⁶⁷

Anélkül, hogy a spirituális bizalmi viszonyra kényszerítette volna a fiúkat¹⁶⁸, kialakultak a kötődések, és kibontakozott az a *kötődéspedagógia*, ami a szabadságra helyezte a hangsúlyt. Alexander Menningen számol be például arról, hogy mekkora hangsúlyt fektetett a spirituális erre:

Abbéli meggyőződésében, hogy helyesen jár el, A. Menningen arra ösztönözte egy diáktársát, akit latin nyelvtanból korrepetált, hogy kérjen kihallgatást Kentenich atyánál, és azt ajánlotta neki, hogy menjen hozzá gyónni. Amikor Alex ezt elmondta a spirituálisnak, akivel bizalmi kapcsolatban volt, a következő beszélgetés zajlott le: J. Kentenich: „Ne tedd... Ne gyötörd ez-

166 J. Kentenich, Jugendpädagogische Tagung 1931, 116. o.

167 Uo., 295. o.

168 Karl Kubisch két nevelőt említ, akik nagy hatást gyakoroltak rá, és összehasonlítja kedvenc tanárát, a némettanárt a spirituálissal. Az elsőről így számol be: „Igen nagy kedvességet tanúsított a kiváló tanulók iránt, kedvességet az átlagosak iránt, de barátságtalan, sőt néha kifejezetten kellemetlen és gonosz volt a viselkedése azokkal szemben, akik nagyon gyengék és motiválatlanok voltak. Ez a dolog taszított, de még inkább taszított a részrehajlása irányomban... A spirituális egészen más volt. A szobáján kívül egyáltalán nem találkozott senkivel, és csak instrukciókat, ill. később gyűléseket tartott... Amilyen visszahúzódoan közelített hozzánk, olyan visszafogottan hívott be minket magához. Számos előadása során egyszer sem szólított fel minket arra, hogy megbeszélésre menjünk hozzá... sosem reklámozta magát.” Ua., *Erinnerungen aus der Kongregationszeit 1914 bis 1918, 1936.* (ASM)

zel. Nem szabad visszaélned azzal, hogy függ tőled, mert segített őt a tanulásban.” A. Menningen válasza: „De hát nem élek vele vissza!” – „De igen, visszaélsz.” – „Én csak segítek neki!” – „Nem, ellenkezőleg. Ezt magától kell megtennie. A legjobb, ha egyáltalán szóba sem hozod.” – „De hát akkor nem jön el!” „Hát akkor maradjon el.”¹⁶⁹

Kentenich atya azért tartotta szükségesnek a szabad kötődést, hogy a személyiség önmagában szilárd lehessen. A kötődéspedagógiát szolgálta a közösség vezetése és nevelése¹⁷⁰ is, amely jelentősen hozzájárul az érettebb, erősebb és szabadabb személyiség kialakulásához.

3. A szabad személyiség mint nevelési cél

Bemutató beszédében Kentenich atya igen hamar felvázolja a fiúknak a szabad személyiséget, mint célkitűzést, és magyarázta annak jelentőségét:

„Mint papoknak, egyszer majd mély és tartós hatást kell gyakorolnunk a környezetünkre. És ezt végső soron nem a tudásunk csillogásával fogjuk elérni, hanem a személyiségünk ereje és benső gazdagsága által.”¹⁷¹

A „személyiség benső gazdagsága” az elkövetkező hónapokban a közös szemlélődések és beszélgetések alapvető témája lesz. A személyiségformálás Schönstatt későbbi történetében is fontos kérdés, azonban sosem öncélúan, hanem mert *„mély, tartós hatást kell gyakorolnunk a környezetünkre”*. A hatás, amit jövőbeli papként a környezetükre gyakorolnak majd,

169 A. Menningen, Vorträge zur Frühgeschichte, 1968, 287. o. sk.

170 Lásd II. fejezet, 5.

171 J. Kentenich, előadás 1912. október 27-én

arra kell, hogy ösztönözze őket, hogy önmagukat is neveljék. Az önnevelés programja egész életre szóló, hosszútávú feladatként értendő.

Alig egy évvel később, 1913 júliusában a spirituális a papi életút realitásával szembesíti a fiúkat, ami a legkevésbé sem sima és problémamentes:

„És amikor már papok vagyunk, akkor vagyunk a legkevésbé biztosak; még magunkban sem vagyunk biztosak. Vonszoljuk magunkkal nyomorúságos, lobbanékony természetünket. Bármennyire tündököljön is tudásunk és ékesszólásunk, ránk bízhatják ezt vagy azt a tisztséget, sütkérezhetünk a ránk bízottak szeretetében – ez mind nem véd meg önmagunktól. Ezt bizonyítja a történelem, ezt bizonyítja a szív ismerete, önmagunk ismerete. Csak akkor lehetünk biztosak magunkban, ha őszinte, kemény önfegyelemnek vetjük alá magunkat.”¹⁷²

Annak, hogy a pap lelkipásztoraként később másokat a szabadság útjára terelhessen, egyik alapvető feltétele, hogy ő maga szabad legyen.

A belső szabadság mint a hiteles papi személyiség alapvető jellemvonása, a spirituális programjában nemcsak a külső körülményektől való elszakadást és függetlenséget foglalja magába, hanem a kemény önfegyelmezést is, aminek köszönhetően az ember belső erői békésen megférnek egymás mellett. Ott bontakozik ki, ahol az értelmi felismerések és az akarati döntések összhangban vannak az érzelmek és az érzékek birodalmával, így pedig belső harmónia és nyugalom születik.

¹⁷² J. Kentenich, előadás 1913. július közepén, in: F. Kastner, 1939, 172. o.

*„El kell tehát sajátítanunk az önnevelés tudományát! Minden képességünket be kell vonni az önnevelés folyamatába! Majd később felismerjük, hogy melyek ezek a képességek. Ezek alkotják önnevelésünk „objectum materiale”-ját. Szilárd jellemmé kell nevelni magunkat! A gyerekcipőből már régen kinőttünk. Akkoriban még engedtük, hogy a cselekedeteinket hangulatok vezéreljék. Most azonban meg kell tanulnunk szilárd, világosan felismert alapelvek szerint cselekedni. A bensőnk hajlamos a tévelygésre. Biztosan jönnek majd idők, amikor minden meg-
inog bennünk. Ilyenkor már nem segítenek a vallásgyakorlatok. Ilyenkor csak egy segíthet: kitartás az alapelvek mellett. De eh-
hez szilárd jellemre van szükség.”¹⁷³*

Így bontakozik ki a Kentenich atya által bemutatott program. Az elkövetkező hónapokban intenzíven a program elmélyítésének szenteli magát, mindenekelőtt a belső lelki folyamatok felismerése, értékelése és irányítása tekintetében. A szokásos instrukciók, fegyelmi intézkedések és elméleti vallásoktatás helyett az 1912. november 1-től 1913 tavaszáig terjedő időszakban (a böjti időszak közepéig) hetente két alkalommal különböző témákról előadásokat tart a felső négy osztály tanulóinak¹⁷⁴. Néhány téma azok közül, melyek fennmaradtak:

- „1. Az ember mint mikrokozmosz: a teremtett világhoz fűződő viszony.
2. Az ember különböző részei közötti kapcsolat.
3. A test és a lélek kapcsolata.
4. Az emberi felismerés folyamatáról.
5. Sensus communis. Az emlékezet.

173 J. Kentenich, előadás 1912. október 27-én

174 Az alsóbb osztályokban később szintén a jellemformálásra használja a szabályzat által előírt „instrukciókat”, vallásos útmutatásokat. Vö. Heinrich Schulte, *Omnibus Omnia* I., 68. o.

6. A fantázia.
7. Az értelem (Helen Keller élete).
8. Az erkölcsi törekvés képessége: a) Lényege.
9. b) A cselekedetek különbözősége a különböző szinteken.
10. c) és d) A szenvedélyek erkölcsi értéke.
11. Előadás Pallotti Szent Vince halálának napján (cím nélkül; a kéziratban csak ez szerepel: *következő előadás*. – A rövid vázlat látszólag bevezetőként szolgál az előző előadások ismételteséhez.)
12. e) Forrongó szenvedélyek.
13. f) A leküzdés szükségessége.
14. Ifjúsági pszichológia.¹⁷⁵

Kentenich atya előadásai által a fiúk megtanulták jobban megérteni önmagukat, levetették egymás előtt félelmeiket, és megnyíltak egymással szemben. Az egyik diák 1913-ban az alábbi kommentárt fűzi az úgynevezett instrukciókhoz, amiket alsó osztályosként átélt: „Mindig kedves órája volt a hétnek az »instrukció«, melyet szintén a spirituális atya tartott. Minden tanuló örült neki, mert az egész óra kérdezz-felelekből állt.”¹⁷⁶ Kentenich atya már együttműködésük kezdetétől szabad véleménynyilvánításra hívja, és bátorítja őket azáltal, hogy úgy mond saját hangját ajándékozza nekik, amikor kimondja gondolataikat és érzéseiket:

„Ma megkezdjük felfedező utunkat saját bensőnkben. De először hasznos lenne, hogy foglalkozzunk egy felvetéssel, mert úgy érzem, hogy néhányatokat ez foglalkoztat. A felvetés így hangzik: Mi célból ismerkedjünk egy teljesen új eszmevilággal, minek tömjük ennyi tudálékos zagyvasággal és mellékes dolog-

175 F. Kastner nyomán, 1939, 1. megj., 64. o.

176 J. Hagel, *Meine Erinnerungen an die Anfangszeiten Schönstatts*, 1960, idézve: H. Hug, *Vergangenheit einholen*, I., 396. o.

gal a fejünket? Mit mondjak erre? Nos, már nem nagyapáink idejében élünk. Akinek csak egy kis rálátása is van városainknak és azon iparvidékeken lévő falvaknak az egyesületi életébe, ahol olyan pap van, aki ismeri korunk jeleit és igényeit, és fel is nőtt ezekhez, az tudja, hogy milyen gazdag az az ismeretanyag, amit a tudás legkülönbözőbb területein felkínálnak az egyes szakmák képviselőinek. Annak is tudatában van, hogy a gimnáziumokban és egyetemeken mennyire komolyan vezetik be a kongregációk tagjait a legsúlyosabb modern problémákba. Akkor mi torpanjunk meg és féljünk azoktól az erőfeszítésektől, melyet az eddig ismeretlen területeken való gondolkodás jelent? Ehhez túlságosan nagy öntudattal, hivatástudattal rendelkezünk. Mi több! Az embert fáradhatatlan „oknyomozó állatnak” nevezték. Az egyén Szent Ágostonnal hatalmas éhséget érez magában az igazságra. Miért, miért? – ez hangzik állandóan a bensejében, amíg lélektelen szajkózóvá vagy felszínes minden-, vagy helyesebben szólva semmittudóvá nem torzul. Minél képzetesebb a szellem, annál nagyobb a miértek utáni vágy belső világunkban is..., hogy képzettségünknek megfelelően saját magunkon is a lehető legjobban ki tudjunk igazodni. A korábban kapott magyarázatok már nem elégítenek ki bennünket. Ehhez túlságosan sokoldalúvá váltak az összekapcsolódások és összefonódások a bensőnkben.”¹⁷⁷

3.1. Belülről szabaddá válni

A fiúk érdeklődéséhez alkalmazkodva¹⁷⁸ Kentenich atya megkezdte az önismeret elősegítésének fáradságos, aprólékos munkáját azáltal, hogy felszínre hozza a kamaszkor fejlődési nehézségeit:

¹⁷⁷ J. Kentenich, előadás 1912. november elején, in: F. Kastner, 1939, 65. o.
¹⁷⁸ J. Kentenich, Pädagogische Tagungen, 1932-1934, 180. o.

„Most kezdődik számunkra a legnehezebb, legfontosabb munka. Arra kell törekednünk, hogy feltárjuk belső világunkat olyan sokoldalúan és tökéletesen, amennyire csak lehetséges; belső világukat, amely az ismert mondás szerint olyan kifürkészhetetlen, mint maga a tenger.

A gyermekkor paradicsomi napjait már mindnyájan magunk mögött hagytuk, átlagosan tizenkét-tizennégy éves korunkban. Azóta úgy fortyog és bugyborékol a bensőnk, mint a boszorkány üstje. Itt is, ott is mozog valami. Egyik mozgás követi a másikat, egyik érzés gerjeszti a másikat, míg végül minden egy nagy összevisszaság, egy „rudis indigestaque moles”¹⁷⁹ nem lesz. Mihez is kezdünk? Mi történt bennem, mi zajlik napról napra bennem? Mi lesz ennek a vége? Az embernek vagy nincs hozzá bátorsága, hogy nehézségeit, küzdelmeit, egész szívét feltárja egy tapasztalt, jóakarató papi szív előtt, vagy olyan szerencsétlen, hogy nem értik meg. Nyomorúsága így napról napra növekszik. Nincs menekvés, nincs sehol menedék a viharos szél elől.

Közben minden elképzelhető és elképzelhetetlen dolgot megtanul, miközben saját maga egyre inkább megfejthetetlen rejtéllyé válik. Az ember újra és újra elmegy gyónni, aztán megint így tesz, mivel azt hiszi, hogy így lesz a legkönnyebben úrrá belső konfliktusain. Ami nem ragozható, az semlegesneműnek tűnik. Amit nem tudunk magunknak megmagyarázni, azt persze bűnnek gondoljuk, és csak soroljuk, hogy ezt meg ezt követtük el... Nagyon helyes. A gyónások érvényesek. De – tegyük a keziünket a szívünkre – előbbre visz minket ez akár csak egy lépéssel is? A javunkra szolgál? Bensőleg üresek, önállóitanok, nyugtalanok, boldogtalanok maradunk. Mihez kezdünk kielégíthetetlen boldogságvágyunkkal? »Áll kiégett / Pusztá háza, / Vad viharok vak tanyája«. (Schiller: Ének a harangról. Rónay György for-

¹⁷⁹ Nyers és emészthetetlen massa.

dítása, ford. megj.) És így kellene később mások terheit hordoznunk, vezetnünk őket, és tanácsal szolgálunk saját benső gazdagságunkból?”¹⁸⁰

Azzal, hogy szóba hozza a belső mozgásokat, egyfajta belső szabadulást indít el. Elkezd meg szabadítani a fiúkat hamis elképzeléseiktől, akik – az otthontól távol való nevelkedés előítéletei alatt roskadozva – minden ilyen belső mozgás mögött bűnt gyanítanak.

*„Mindnyájunknak saját belső világunk Kolumbuszává, Kopernikuszává kell válnunk. Egyre tovább és tovább kell kutatnunk, míg pontosan és biztosan rá nem jövünk, hogy honnan származik ez a belső mozgás; és biztos meggyőződésre nem jutunk afelől, hogy ha ezt és ezt követjük, nem követünk el bűnt, vagy hogy ezt szabad, ezt pedig nem szabad megtennem. Más szóval, meg kell tanulnunk pontosan meghúzni a határt a megengedett, és a nem megengedett között. És el kell engednünk bizonyos előítéleteket és túlzott aggályoskodást. Máskülönben sosem harcoljuk ki magunknak az igazi szabadságot.”*¹⁸¹

A fiúknak a szexualitáshoz fűződő meglehetősen görcsös viszonya történelmi és társadalmi okokra vezethető vissza.¹⁸²

180 J. Kentenich, előadás 1912 novemberében, in: F. Kastner, 1939, 43. o. sk. 181 Uo. 44. o.

182 A XIX. században és a XX. század elején a társadalom elnyomta és tabuként kezelte a szexualitást. Vö. Andreas Laun, Kirche und Sexualität, in: M. Müller (kiad.), Plädoyer für die Kirche, Aachen² 1993, 335-346. o., 338. o. A kereszténységet Ágoston és más egyházatyák Platón-recepciója miatt már a IV. században egyfajta test- és ösztönellenesség jellemezte, ami a lelkipásztori szolgálatot is befolyásolta. Vö. Alois Wolkinger, Leib, in: Neues Lexikon der christlichen Moral, 1990, 429-434. o., 430. o. Ezzel szemben Aquinói Szt. Tamás Arisztotelész tanulmányozása kapcsán pozitívan értékelte a természetes rend öntörvényűségét.

J. Kentenich ez ellen próbált hatni azáltal, hogy megpróbált utat nyitni a beszélgetésnek, és felvilágosította a fiúkat.¹⁸³ Kentenich atya az emberi lét minden területének objektív értékességét közvetítette számukra. Az ösztönök¹⁸⁴ kezdetben közömbösek voltak. Ilyen magyarázatot fűz például a csábításhoz, amely egy „csábos öltözetű” női személyből indul ki, vagy melyet a képzelet „a lélekbe varázsol”:

„Végy cukrot a szádba – az ízlelőbimbóidat kellemes inger éri. Minden érzéki, csábító tárgy olyan az érzékeinknek, mint a cukor. Ha ezt a cukrot az érzékiséghez közelebb viszi az érzéki¹⁸⁵ megismerés, akkor feltétlenül kellemes érzést, örömet okoz.

Mindez emberi természetünknel fogva teljesen magától értetődő, és természetes jelenség. Pontosan úgy, ahogy nem tudjuk saját természetünket sem levetkőzni, ugyanannyira kevésbé tudjuk ezt az érzést – az erkölcssteológia szavaival élve a kísértés érzését – egészen levetkőzni.

Mennyire bolond és esztelen dolog, hogy boldogtalanok és nyugtalanok leszünk, ha ez az érzés a kísértés idején fellép bennünk!”¹⁸⁶

Az erős szenvedélyekkel rendelkező ember értékes ember – erősíti meg a spirituális. Mindezt a szentek példája is bizonyít-

Aquinói Szt. Tamás a „személyt” mint a test és lélek egységét és teljességét látta. Vö. Aquinói Szt. Tamás, Summa theologica, qu. 75 a, 4 sk.

183 Vö. A. Menningen, Maria ganz zu eigen. Josef Engling – Mitbegründer Schönstatts, Vallendar-Schönstatt, 1977, 150. o.

184 Ösztönök és szenvedélyek alatt J. Kentenich nem csak a szexualitást és a mohóságot értette, hanem bővebb értelemben minden testi és lelki emberi hajtóerőt.

185 Értsd: érzéki, csábító

186 J. Kentenich, előadás 1913 januárjában, in: F. Kastner, 1939, 116. o. sk.

ja.¹⁸⁷ Kentenich atya az előadások során ugyanakkor a szenvedélyek ambivalenciájára is felhívja a figyelmet, arra a sajátos dinamikára, amely az ösztönök fejlődését szolgálja, valamint az ezzel járó veszélyekre is.

„A szenvedélyek jelentősége azért határtalan, mert kiszámíthatatlan a hatás, amit az értelemre és az akaratra gyakorolnak. Ezt a hatást magunk is több mint elégszer tapasztaltuk... A mondás szerint a szerelem elvakít. Ha valaki belehabarodott a másikba, akkor nem látja értelmével annak árnyoldalait, ugyanúgy, mint ahogy az, aki gyűlöl, nem talál gyűlölete tárgyában semmi jót. Szenvedélyeink tesznek minket gazemberré, de szentté is, vagy legalábbis használható papokká és apostolokká, ha helyesen bánunk velük. Aki nagy, erős szenvedélyekkel bír, annak lehetősége van rá, hogy derék ember váljék belőle. Ha nem lennénk szenvedélyesek, nem is lennénk emberek; nagy és erős szenvedélyek nélkül sosem leszünk erős egyéniségek és nagy emberek, sosem viszünk végbe semmi rendkívülit. Mi emelte Szent Pált embertársai fölé? Nem utolsósorban rendkívüli szenvedélyessége. Ugyanez igaz Mózesre, Illésre, Atanázra, Cipriánra, Hilariuszra, Hieronimuszra, V. Sixtuszra, Dantéra, és még száz meg száz nagy emberre.”¹⁸⁸

A belső szabadságot azonban nemcsak korlátok és előítéletek csorbíthatják, hanem az ösztönök *kiszámíthatatlansága* is, ami felborítja az ember belső harmóniáját és a benne rejlő erők egyensúlyát. Ez a diszharmónia nem marad hatástalan az egyén környezetére. Kisugárzik a környezetre, amelynek reakciói gyakran az emberi kapcsolatokban megmutatkozó nehéz-

187 Lásd az alábbi idézetet.

188 J. Kentenich, előadás 1913 januárjában, in: F. Kastner, 1939, 117. o.
Vö. Albert M. Weiß, Apologie des Christentums, I: Der ganze Mensch. Handbuch der Ethik, Freiburg⁴, 1905, 203. o.

ségekben jutnak kifejezésre. A folyamatok ezen körforgása sokakban tovább növeli a nyomasztó szenvedést, ha nem törnek ki tudatosan ebből az ördögi körből. Az 1912/13-as évben a fiúknak tartott előadásokon J. Kentenich erre és még más hasonló pszichológiai összefüggésekre is kitér:

„Meg kell tanulnunk indulatainkat, hajlamainkat és érzéseinket úgy kezelni, hogy összhangban legyenek egymással. Elsősorban ez a feladatunk.

Meg tudjuk oldani? Amennyire csak tőlem telik, az előadások során mindenre ki akarok térni, ami bármilyen módon előmozdíthatja ezt a célt. Csak később fogjátok megérteni, hogy mekkora súlyt veszek ezzel a munkával magamra. Nemcsak arról van szó ugyanis, hogy bebarangoljuk a már ismert tudományterületeket, hanem mindenekelőtt meg kell ismerkednünk a legsúlyosabb idevonatkozó filozófiai, pszichológiai, patológiai, pedagógiai, erkölcsi és etikai, dogmatikai és szociológiai kérdésekkel. Csak így remélhetem, hogy közös munkánk eredményre jár.”¹⁸⁹

Egy későbbi előadásban arról beszél a spirituális, hogy miért fontos, hogy az ember értelme és akarata segítségével „nevelje” és vezérelje a szenvedélyeit és ösztöneit:

„Az ember egészen sajátos lény. Nincs még egy teremtmény, mely ilyen gyámoltalanul érkezne a Földre, senkinek sincs szüksége annyi külső segítségre, annyi időre a fejlődéshez, mint a teremtés koronájának... Míg az állatot az ösztönei vezérlik, az ember szabad. Az állat öntudat nélkül cselekszik, nincs tudatában a körülötte lévő világnak, nincs öntudata... Az ember

189 J. Kentenich, előadás 1912 novemberében, in: F. Kastner, 1939, 44. o.

szabad, tudatosan cselekszik, és képes megválasztani az eszközöket, melyeket célja eléréséhez felhasznál.

Az állatot általában nem jellemzik féktelen szenvedélyek. Ösztöne megsúgja neki, ha már nincs többre szüksége. Az ember ugyanakkor nem rendelkezik ilyen vezérlő, kényszerítő normával. Bennünk korlátlanul csaponganak a szenvedélyek. Az értelem és a szabad akarat azok az eszközök, melyek segítségével meghúzzhatjuk alantas ösztöneink számára a szükséges határokat. A szabad akarral. A szabadság a legnagyobb jó, a legnagyobb érték, amit az ember birtokol.”¹⁹⁰

1913-ban¹⁹¹ a böjti időben J. Kentenich tovább növeli az erkölcsi követelményeket, és a lemondás kérdésére és az ösztönök „halogatására” hívja fel a fiúk figyelmét.

„Mind értelmünknek, mind akaratunknak mérsékelnie kell szenvedélyeinket... Nem elég csak azt megtagadni magunktól, amiről feltétlenül le kell mondanunk, a tiltott dolgokat: valami megengedett dologról is le kell mondanunk. Hogy miért? Nem a pillanatnak élünk, nem vagyunk tiszavirágok. A jövő sem úgy mosolyog ránk, mint az örökké napos ég. Nem. Felhők, sötét viharfelhők gyülekeznek majd bennünk és körülöttünk. Mert kit kerülnek el a súlyos keserűség órái? A mi hivatásunkkal élőket bizonyos nem. És ekkor majd a szükségesnél több tartalék akaraterőre, energiára lesz szükségünk. Ha azonban sosem mondunk le semmi megengedettről, ha akaratunkat nem szabadítjuk meg alantas ösztöneinktől a feltétlenül szükségesnél nagyobb mértékben, akkor nem lesz rá erőnk, hogy ezekben

190 J. Kentenich, előadás 1913 februárjában, in: F. Kastner, 1939, 127. o. sk.

191 1913-ban a böjti időszak február 5-től március 22-ig tartott.

az órákban kordában tartsuk ösztöneinket, vétkezünk, és igen-igen mélyre zuhanunk."¹⁹²

Kentenich atya alapvetően minden megjegyzésével azt az álláspontot képviseli, hogy az emberben több pozitív potenciál rejlik, mint azt maga sejtene. Már a kezdetek kezdetén egyértelműen érzékelteti a fiúkkal személyes értéküket és méltóságukat, és ezzel egyidejűleg ifjúságuk érzékeny pontjára tapint:

„Szabad személyiségeknek kell lennünk. Istennek nem gályarabokra, hanem szabad evezősökre van szüksége! Vannak, akik hason csúsznak a főnökeik előtt, a talpukat nyalják és hálálkodnak, ha rájuk taposnának, mi azonban tudatában vagyunk méltóságunknak és jogainknak. Nem félelemből vagy kényszerből hajlunk meg feletteseink akarata előtt, hanem szabad akaratból. Az értelmes engedelmisség minden cselekedete ugyanis bensőleg szabaddá és önállóvá tesz."¹⁹³

3.2. Az ember értékességéről

A spirituális a legkülönbébb nézőpontokból világít rá, hogy mennyire értékes az ember, mint Isten teremtménye. *„A testi világhoz tartozom, van vegetatív, szenzitív és intellektuális életem. Valójában egy mikrokozmosz vagyok, egy világ kicsiben, az egész teremtés központja. Nincs-e igaza Ágostonnak, amikor a következőt mondja: Emberekről beszélni azt jelenti, hogy az univerzumból beszélünk?*"¹⁹⁴

192 J. Kentenich, előadás 1913 februárjában, in: F. Kastner, 1939, 129. o.

193 J. Kentenich, előadás 1912. október 27-én

194 J. Kentenich, előadás 1912 novemberében, in: F. Kastner, 1939, 67. o. sk.

Szemben az antropológiai pesszimizmussal¹⁹⁵, amit a pietizmus képviselt, és ami jelentősen meghatározta a „régí iskolát” és annak pedagógiai arculatát, ahol pontosan az eredendő bűn teóriája indokolta az autoriter nevelési koncepciók kialakítását, J. Kantenich emberről alkotott felfogását egyfajta „*mérsékelt antropológiai optimizmus*” jellemzi¹⁹⁶. „*Nem szabad, hogy bármi aláássa az emberi jóságba vetett hitünket. Hogy miért?... Az emberi természetet ugyan meggyengítette az eredendő bűn, aláásni azonban mégsem tudta. Még nagyon sok jó rejlik az emberben.*”¹⁹⁷

J. Kantenichnek ez az emberi jóságba vetett hite még a dachauai koncentrációs táborban is rendíthetetlenül megmarad.¹⁹⁸

Az emberi méltóság felfedezése és kibontakozása során éppen séggel nem hagyja figyelmen kívül az újkort és annak filozófiai fejtegetéseit: „*Gondosan össze akarunk gyűjteni és élővé akarunk tenni törekvésünkben minden nagyot és szépet, mindazt a*

195 August Herman Franckéhoz vö.: Herwig Blankertz, Die Geschichte der Pädagogik: Von der Aufklärung bis zur Gegenwart, Wetzlar, 1982, 48-54. o.; Albert Reble, Geschichte der Pädagogik, Stuttgart (15. átdolg. kiad.), 1989, 128-135. o.

196 J. Kantenich, előadás 1967. december 30-án, in: ua., Weihnachtstagung, 1967. Előadássorozat 1967. december 27-30-ig, kéziratként kiadja: a Schönstatti Mária-nővérek Világi Intézete, Vallendar é.n., nem szerkesztett. (ASM)

197 J. Kantenich, Jugendpädagogische Tagung, 1931, 242. o. Ugyanezen a konferencián ezt vázolja a résztvevőknek: „*Ragaszkodni kell az emberben rejlő jóhoz... a sok csalódás ellenére is..., még ha számtalan tévelygést könyvelhetünk is el.*” Ua., uo., 243. o.

198 Vö. J. Kantenich, Ansprachen in Ennabeuren vom 20.4. bis 18.5.1945, in: ua., Unsere marianische Sendung, kiadja: a Schönstatti Mária-nővérek Világi Intézete, Rottenburg-Liebfrauenhöhe, 1982, 197. o. skk., 217. o. sk. Olyan megszólalásokról van szó, amiket közvetlenül három és fél éves koncentrációs tábori fogságából való szabadulása után tart.

rejtett pompát, amit az elmúlt négy évszázadban Isten az emberről szóló tervéről kinyilatkoztatott."¹⁹⁹

A modern kor pszichológiai-pedagógiai felismeréseit Kentenich atya a keresztény kinyilatkoztatás fényében vizsgálja. Ez az összegzés egyfajta kételkedést eredményezett minden haszonelvű vagy sikerorientált pedagógiai megközelítéssel szemben.²⁰⁰

Az alapfeltevés, miszerint a pedagógia a teológiai implikációktól elválaszthatatlan, nemcsak az ember objektív méltóságának, hanem minden egyes ember szubjektív, egyéni értékességének is alapja. Kentenich atya ezt a meggyőződését közvetíti szóban az előadásain, de a kötődéspedagógia kapcsán egyéni értékebecslése által a gyakorlati életben is továbbadja a fiúknak. Azzal, hogy mindig személyesen a rendelkezésükre áll és válaszol a kérdéseikre, nemcsak azt bizonyítja, hogy fontosak a számára, hanem hagyja, hogy egyediségük valósággal kivirágozzon, és ezáltal megnyitja őket a magasabb értékek előtt. A személyes kísérletről és lelkivezetésről J. Hagel így tesz tanúságot:

„Ezekben az években minden fiúnak nagy küzdelmet kell folytatnia erkölcsi fejlődéséért. Csodálatos segítséget kaptunk azáltal, hogy Kentenich atyához fordulhattunk. Még ha otthon voltak is nehézségeink, a spirituális atyának mindenről tudomása lehetővé tette, ő pedig mindig megtalálta a helyzethez illő segítő és vigasztaló szavakat. A spirituális atyára mindig számíthattak a tanítványai.”²⁰¹

199 J. Kentenich, Oktoberbrief 1949 an die Schönstattfamilie, kiadja: a Schönstatti Mária-nővérek Világi Intézete, Vallendar-Schönstatt, 1970, 92. o. sk.

200 Vö. J. Kentenich, Jugendpädagogische Tagung, 1931, 64. o.

201 J. Hagel, Meine Erinnerungen an die Anfangszeiten Schönstatts, 1960, in: H. Hug, Vergangenheit einholen, 1. kötet, 401. o.

A. Menningen beszámol arról, hogy a spirituális mennyire eredeti módon viszonyult minden egyes emberhez. Akár állítólagos „vallási kétélyeit” vallotta meg valaki, akár honvágya volt, Kentenich atya teljesen személyhez szólóan, rá szabottan reagált, ő pedig élete végéig szívesen emlegette ezt.²⁰²

3.3 Az eszménypedagógia és a személyiség magva

Az óramű hasonlatával Lev Tolsztojra²⁰³ támaszkodva Kentenich atya az emberi lélek egyéni finomságát illusztrálja, amire nemcsak mások pedagógiai kísérése során, hanem az önnevelésben is tekintettel van:

„Az ember benseje olyan, akár egy óramű. Mi vagyunk saját magunk órásmesterei, mi vagyunk azok, akik saját belső fogaskerekünket megjavítjuk. Tolsztoj (született 1828-ban; híres orosz regényíró és az orosz realizmus egyik fő képviselője. Mély lélekelemzése a világirodalom egyik legnagyobb pszichológusává emelik. Elvet mindenféle korábban lefektetett vallást, és saját világnézetet hoz létre...) a javítás munkafolyamatát az óramű hasonlatával világítja meg közelebbről. Először lelkiismeretesen fel kell deríteni a hiba okát, aztán a helyükre kell illeszteni az elhajlott alkatrészeket, míg minden egyes kis kerék tökéletesen egymáshoz nem illeszkedik és megszűnik a csikorgás és a recsegés. Mindezt igen óvatosan kell véghezvinni. Hiszen semmit sem érnénk el azzal, ha mindjárt kalapáccsal esnénk neki a szerkezetnek, míg valami el nem akadna benne vagy éppen túlságosan gyorsan kezdene el járni. Így hamar darabjaira

202 Vö. Joachim Schmiedl, Alexander Menningen. Sein Leben und Wirken (1900-1994), Schönstatt-Vallendar, 2000, 19-22. o.

203 Lev Tolsztoj Hans Scheuerl szerint a reformpedagógia orosz előfutára és úttörője. Vö. H. Scheuerl, Geschichte der Erziehung. Ein Grundriß, Stuttgart, 1985, 125. o.

esne. Egyre inkább meg vagyunk győződve arról, hogy az emberi lélek még az óraműnél is jóval finomabb és érzékenyebb szerkezet. Éppen ezért alakul ki benne olyan könnyen káosz, és ezért olyan nehéz meghatározni annak okát, kiváltképpen hogy minden egyes lélek más és más, nem lényegét tekintve, hanem egyéni sajátosságaiban. Ezért a különbözőségért, minden egyes ember lelkének sajátos állapotáért egyaránt felelős az öröklődés, a neveltetés, az életkörülmények, különösen pedig az egyénnek az önnevelés jelentős művéhez való hozzáállása.²⁰⁴

A fiúkkal való kapcsolatában és előadásában Kentenich atya azon munkálkodott, hogy tudatosítsa bennük egyéni értéküket, egyediségüket és különlegességüket.

„Nem akarjuk levetkőzni természetünket, nem akarjuk feláldozni egyediségünket, létünk és cselekedeteink természet adta, egyedi vonásait. Nem alakulhatunk mindannyian egy kaptafára, nem lehetünk mindannyian egy minta lenyomatai, nem lehetünk másolatok, hanem mindenkinek eredetinek kell lennie. Az én képességeim, beállítottságom, szenvedélyeim és nehézségeim nem ugyanazok, mint a tieid, ez és ez a dolog nem érdekel annyira, mint téged. Ezért nem is alkalmazhatom ugyanazokat a fogásokat, amiket te a saját óraműved javításakor alkalmazol. Az én óraművem, az én bensőm teljesen különbözik a tiedtől. Én is egyedi vagyok, te is egyedi vagy. Mindenkinek magának kell kiművelnie saját egyediségét, mert csak így lehet teljes ember, annak ellenére, hogy mind különbözőek vagyunk, és különbözőeknek is kell maradnunk. Ekkor, és csakis ekkor lelünk igazi örömet a munkánkban, örömünk pedig nem hagyja, hogy lankadjon bennünk a tettvágy. A vágy, hogy valaki mást utánozzunk, anélkül, hogy tekintettel lennénk egyediségére, nyomorúságos szolgamunka, csak külső látszat, ami

204 J. Kentenich, előadás 1912 decemberében, in: F. Kastner, 1939, 91. o. sk.

*a bensőnket tökéletesen kielégítetlenül hagyja, és következtésképpen nem engedi, hogy bensőnk és külsőnk egységessé váljon, egyéniségünk pedig megerősödjön. Nem tudom, hogy értitek-e, mire gondolok. Később még részletesen foglalkozunk vele. Azért akartam ezt ma mégis megemlíteni, hogy megóvjalak benne-
teket attól a zátonytól, ami néhányotokat talán fenyeget. Azt azonban ki kell mondanunk, hogy a saját lelkét mindenkinek magának kell tanulmányoznia és javítgatnia. Mindig meg kell kérdeznünk magunktól: Igazak-e rám az elhangzottak? Milyen tapasztalataim vannak ezzel kapcsolatban? Milyen eszköz-
höz kell folyamodnom, hogy tökéletesen rendbe hozzam saját óraművemet? Az itt elhangzottak nem mindenkire egyformán igazak. Valamit azonban mindenki magával vihet. És ezt a Va-
lamit mindenkinek magának kell felkutatnia és gyümölcsözővé tennie.*"²⁰⁵

Kentenich atya itt – már 1913 tavaszán – arra utal, amit később a „személyes eszmény” fogalmához köt.²⁰⁶ A személyes vezetés mindig egyénre szabottan, egyénenként változó formában zajlott. Karl Kubisch, aki különösen félénk diák volt, így számol be arról, hogy hogyan kérte meg rá Kentenich atya, hogy diáktársainak az elsőik között előadást tartson:

„Miután... működésbe lendült a nyilvánosság előtti öntevékenység, működésben is maradt. Én is tartottam előadást, ha nem is legelőször, de az elsőik között a csoportból. Egy-szer, amikor a spirituális atya szobájában voltam, adott nekem egy *Jézus Szíve hírnöke* füzetet, és felhívta a figyelmemet egy cikkre, melynek címe *Per Mariam ad Jesum* („Márián át Jézushoz”) volt...

205 J. Kentenich, előadás 1912 decemberében, in: F. Kastner, 1939, 92. o. sk.

206 A folytatást lásd lejjebb.

Megkérdezte, hogy nem akarok-e erről egy rövid előadást tartani. Elvállaltam. Amikor aztán egy beszélgetés során... (a cikk) szóba került, ő hátulról, a helyén ülve megjegyezte: »Erről majd Kubisch tart következő alkalommal előadást.« Mindenki csodálkozva nézett rám, én pedig teljesen zavarban voltam, amiért elvállaltam. Most már kötött az adott szó. Sok fáradságomba telt a felkészülés. Amikor aztán eljött a végső időpont, eljött a nehéz óra, már csöngettek, és már szinte mindenki odafent volt, én még mindig a kis kápolnánál álltam hátul a fenyők mögött, és a kottafüzetembe róttam a jegyzeteimet.

Ha nem jön értem Brenzinger, ha nem folyamodik erkölcsi és fizikai erőszakhoz, minden bizonnyal képes lettem volna odakint maradni és hagyni, hogy az osztály az üres pulpitus előtt üldögéljen... Mint a bárány, akit a vágóhídra visznek, hagytam magam felvezetni, miközben rettegtem és mindenem fájt. A szép témát ugyancsak megterheltem hosszadalmas reflexióimmal. Ahogy azonban elmúlt a rettegés, a félenkség fala nemcsak nálam, hanem a csoporttársaimnál is megrepedt, és utat tört az öntevékenységnek.”²⁰⁷

Azáltal, hogy Kentenich atya személyes értékességük tudatát erősítette, felébresztette és táplálta a fiúk önálló döntések iránti vágyát, és szorgalmazta idealizmusukat. Ehhez az egyik előadásában az alábbi magyarázatot fűzi: *„Csak a szabadon választott növekedés valós az emberi szívben; csak aminek erős gyökere van, tud helytállni a zivatar viszontagságaival szemben. Minden más úgy kopik le az emberről, mint valami ráragasztott címke.”*²⁰⁸

207 K. Kubisch, *Erinnerungen aus der Kongregationszeit 1914-1918*, 1936. (ASM)

208 J. Kentenich, előadás 1913 júliusában, in: F. Kastner, 1939, 169. o. sk.

Az emberi szív szabad választásának egy olyan pedagógia az előfeltétele, amely arra biztatja a tanulókat, hogy túllépjenek a pusztá kötelességteljesítésen és a megengedett határokon.

„A szabadságra való nevelés ezért az új ember nevelésének egyik legfontosabb fejezete... Ha felidézük, hogy a szabadságra való nevelés az eszménypedagógia egyik legfontosabb eleme, két szónak kell visszhangoznia a szívükben... Az eszménypedagógia nemcsak a kötelességek teljesítésére való nevelést, hanem az örövezülésre való nevelést is jelenti²⁰⁹... Az eszménypedagógia magában foglalja a kötelességpedagógiát, de túl is szárnyalja azt.”²¹⁰

F. Kastner Schönstatt kezdeteinek bemutatásakor megjegyzi, hogy az *eszménypedagógia* a „meg tudod tenni, mert meg kell tenned” elvét a „megteheted, ha szeretsz” elvével egészíti ki.²¹¹ J. Kantenich mindenesetre a szeretetet teszi az első helyre. Ő már nem kiegészítésről, hanem cseréről beszél. A „megteheted, ha szeretsz” parancsa a „szeretetszövetség”²¹² egyik alapja lesz, mert egyedül ez a parancs teszi képessé az embert arra, hogy kötelességtudó gyermek helyett partner legyen a *szeretetszövetségben*.

209 J. Kantenich a szó jelentése alatt különböző fogalmakat ért, mint pl. nemeslelkűség, nagylelkűség, bőkezűség.

210 J. Kantenich, előadás 1952. február 26-án, Brazil terciátus III., 13. o. sk. (ASP)

211 F. Kastner, Unter dem Schutze Mariens, 1939, 32. o.

212 Vö. Monika Treese, Leben aus dem Liebesbündnis. Zur Theologie und Spiritualität des Schönstätter Liebesbündnis, Vallendar-Schönstatt, 1984; Herbert King, Liebesbündnis. Impulse zum Umgang mit der Spiritualität Schönstatts, Schönstatt-Vallendar, 1989; L. Penners, Liebesbündnis, in: SchLex, 1996, 229-233. o.

Az *eszménypedagógia* egyéni formája²¹³, Kentenich atya pedagógiájának egy újabb vezércsillaga a „*személyes eszmény*”²¹⁴ fogalmában csúcsosodik ki, amit a fiúkkal később alakít ki.²¹⁵

A jellem mint az erkölcsi eszmény fogalma, melyet bemutató előadásában hangsúlyoz, a „személyiség magvára”²¹⁶, azaz az egyén összetéveszthetetlen, alapvetően személyes és egyedi meghatározottságára utal. Kentenich atya ezt később így magyarázza: „*Valódi emberségünk abban áll, hogy személyiségünknek van egy magva, s ezt az eredetiségünket tárjuk fel és kibontakoztatjuk ki.*”²¹⁷

213 Vö. L. Penners, *Eine Pädagogik des Katholischen*, 94-100. o.; E. Frömbgen, *Idealpädagogik*, in: *SchLex*, 1996, 169-174. o.; többek között H. Hug, *Unser größter Schatz*, 95-125. o.

214 J. Kentenichs „személyes eszmény” fogalmához vö. többek közt: A. Menningen, *Die Erziehungslehre Schönstatts dargestellt am Lebensbild Josef Englings*, Limburg, 1936, 22. o. skk.; A. Schmitt, *Mein persönliches Ideal*, Speyer, 1935; ua., *Willensschulung*, Speyer, 1935, 45. o. skk.; Friedrich Schneider, *Die Selbsterziehungslehre Schönstatts*, in: ua., *Die Selbsterziehung. Wissenschaft und Übung*, Einsiedeln, 1936, 158-168. o.; ua., *Selbsterziehung als Selbstverwirklichung*, in: *Hochland* 35 (1937/38), 465-474. o.; W. J. Revers, *Persönlichkeit und Vermassung. Eine psychologische und kulturanthropologische Studie*, Würzburg, 1947, 133. o.; F. Schneider, *Das „Persönliche Ideal”*, in: *Praxis der Selbsterziehung*, Freiburg⁴, 1952, 246-265. o.; Hans M. Czarowski, *Psychologie als Organismuslehre. Joseph Kentenich und die moderne Psychologie unter besonderer Berücksichtigung der Tiefenpsychologie*, Vallendar-Schönstatt, 1973, 58. o. skk.; Rudolf Ammann, *Unterwegs zum Ich*, Vallendar-Schönstatt (4. bőv. és átdolg. kiad.), 1992 (1. kiad. 1977), 20-98. o., 145. o. skk.; Angelika Schulz, *Identitätsbildung. Der Pädagoge Pater J. Kentenich und die Identitätstheorie von Erik H. Erikson*, Vallendar, 1995, 74-79. o., Erika Frömbgen, *Persönliches Ideal*, in: *SchLex*, 1996, 306-310. o.

215 Lásd alább

216 J. Kentenich, *Pädagogische Tagungen*, 1932-34, 95. o.

217 J. Kentenich, *prédikáció* 1962. október 21-én, in: ua., *Aus dem Glauben leben. Predigten aus Milwaukee*, 4. kötet, átdolg. G. M. Ritter, Vallendar, 1970, 29. o.

A pedagógiai konferenciákon kifejti felfogását az ember személyiségéről, melyet már Schönstatt kezdetekor is elmagyarázott a fiúknak, később pedig pedagógiájába is átültetett: az emberi természet sokrétősége azt a veszélyt rejtí magában, hogy a testi, szellemi és lelki erők a személyben olyannyira egymás ellen tusakodnak, hogy minden egyes erő *„saját útját”* kívánja járni. Mindhárom réteg azonban *„ugyanabban a személyiségmagban”* gyökerezik.²¹⁸ Kentenich atya a személyiség magvát később az ember *személyes létének középpontjaként* írja le. Meggyőződése szerint sokan vannak, akik nem tudják kibontani személyiségük magvát, mivel sosem kapnak hozzá útmutatást.²¹⁹ Hiányzik az ember belső magvát stabilizáló *személyes eszmény*, és ezáltal a motiváció. Cselekedeteik motivációja ezért gyakran kívülről származik, és nem az egyénből indul ki.

A nevelés, jegyzi meg kritikusan J. Kentenich, a hétköznapiakban sokszor csak *„akciópedagógiaként”*, pusztán cselekvéspedagógiaként jelenik meg, ami a körülmények függvényében bizonyos cselekedeteket vár el vagy követel meg a növendéktől.²²⁰

Kentenich atya ezzel szemben semmilyen cselekvési útmutatást nem ad a fiúknak, mert mint arra később rámutat, az így létrejött cselekedetek nem erősítik a személyiséget, *nem fejlesztik a szellemiséget*.²²¹

„Egy normális embernél a cselekedetek mindig a belső meggyőződésből fakadnak, és ha valamennyire is értékesek, viselkedhetnek a belső meggyőződés elmélyülésére. Habitus fit per

218 Vö. J. Kentenich, Pädagogische Tagung, 1951, 70. o.

219 Vö. J. Kentenich, Pädagogische Tagung, 1950, 45. o. skk.

220 Uo., 154. o. skk.

221 Uo., 161. o.

*repetitionem actuum.*²²² A mai kor emberénél ez nem így működik. Ma mindent a benyomások, a tettek uralnak. Egyik tett a másikat követi, anélkül, hogy bármiféle szellemiséget hoznának létre; anélkül, hogy valamiféle szellemiségből, beállítottságból fakadnának.”²²³

1952-ben a pallottinusok már említett terciátusán Brazíliában megvilágítja az atyáknak pedagógiai célját:

„Az eszménypedagógia... érületespedagógia, nem pedig tettpedagógia... Mivel a modern ember ennyire begyakorlattan cselekszik, a lélek is megfontolás nélkül, személyes döntés nélkül cselekszik: döntése nem belülről fakad.

Hogy hova vezetnek a begyakorlott cselekvések, jól megfigyelhető volt az elmúlt években az SS-esek példáján... Mert mivel magyarázzák azt, hogy ha jön a Führer és kiadja a parancsot: Ezer embert ide! Fegyvert fel! Mindenkit lelőni! – azok szemrebbenés nélkül megteszik? Miután pedig elsültek a fegyverek, megfordul: gyerekek vannak ott, akiknek meg szeretetteljes arccal ajándékoz valamit. Értik, hogy miként követik egymást a rutinszerű cselekvések?... Látják, hogy sem az egyik, sem a másik esetben nem előzi meg a cselekvést lelkiismereti döntés? Az egyik esetben pusztán parancsot, a másikban az ösztönöket követik. Láthatják, hogy egyik sem a belső meggyőződésből ered, és ezért nem is mélyíti el azt.”²²⁴

A személyiségnevelés képessé teszi az egyént az erkölcsös viselkedésre, arra, hogy megtanuljon benső meggyőződésből,

222 A cselekvések ismétlődése megteremti a magatartást.

223 J. Kentenich, Pädagogische Tagung, 1950, 158. o.

224 J. Kentenich, előadás 1952. február 25-én, Brazil terciátus II., 194. o. sk. (ASP)

külső parancsoktól, ellenőrizetlen ösztönös cselekvésektől mentesen dönteni. A személyiség magvának kibontakoztatásához, mely az erkölcsi tartás alapja, alapvetően hozzátartozik „egy egészséges öntudat és értéktudat”.²²⁵

Ehhez az is hozzátartozik, hogy örömet leljünk önmagunkban, saját eredetiségünkben. Ennek erősítése és a személyiség személyes eszmény általi tökéletesítése lesz a következő években a közös nevelési munka tárgya.

Az, hogy pontosan mikor jelenik meg Schönstattban a személyes eszmény fogalma, bizonytalan. Az azonban biztos, hogy az eredeti szentség és az egyénileg kibontakoztatott személyiség fogalma már Kentenich atya első előadásaiban is előfordul.

Az egykori diák, J. Engling 1915-ben, katonai szolgálatának teljesítése közben háborús naplójába már feljegyzéseket készít saját személyes eszményéről.²²⁶ A fogalom maga azonban csak 1917-ben, az „MTA” hasábjain kerül nyilvános terjesztésre.²²⁷ Az említett folyóiratból származó alábbi levélrészlet annak bizonyítéka, hogy a spirituális által szorgalmazott személyes eszmény keresése már 1915/16-ban bevett gyakorlat volt, és erősen foglalkoztatta a tanulókat.

225 J. Kentenich, Oktoberbrief, 1949, 166. o.

226 Vö. J. Engling, Tagebuchnotizen, I. kötet, 138. o. skk.

227 Vö. MTA 2 (1917), 7/8. szám, 1917. október 15., 53. o. már berögzült kifejezésként említi: „Felkeléskor keresztet vetünk és megújítjuk a személyes eszményt.” Később az MTA 3 (1918), 9. szám, 1918. november 15., 69. o. A személyes eszmény fogalma az azonos nevet viselő fogalomtól függetlenül alakult ki, melyet Eduard Spranger „Lebensformen. Geisteswissenschaftliche Psychologie und Ethik der Persönlichkeit”, Halle⁷ 1930 és „Psychologie des Lebensalters”, Leipzig⁶ 1926. (1. kiad. 1924) című műveiben használ.

„A személyes eszmény

Kedves Testvérem! Anyagot kell neked szolgáltatnom a csoportleveleidhez. Örömmel teszem meg neked ezt a szíveséget... Aki az állandó tökéletességre törekvés közben már felküzdötte magát egy bizonyos szintre, hamar észreveszi, hogy nem elég általános eszményekre törekedni. Kell, hogy társuljon hozzájuk egy személyes eszmény, ami egész életünknek tévedhetetlen irányt, lendületet és lelkesedést ad. Nagyon fontos tehát, hogy rátaláljunk az igazira. Gondosan meg kell vizsgálni természetes hajlamainkat, mindenekelőtt a meghatározó szenvedélyeket és a kegyelmet. Különböző természetellenes és önkényes alakzat jön létre. Olyan illúzió, amely a rideg valósággal való első érintkezéskor szertefoszlik, és ezért alkalmatlan arra, hogy építően és rendszerezően hasson gyakorlati életünkre. Elengedhetetlen feltételként említeném a szorgos egyéni munkát és a lelkipapírral való tanácskozást... Igazán személyes élet csak ott tapasztalható, ahol egy uralkodó gondolat folyamatosan kiválasztási elvként hat az élet ingereivel szemben... Hans Wormer... pontosabban meg akarta határozni személyes eszményét. Feljegyzéseiben (1915 decemberében és 1916. június 10-én) ezt írja: »Korábban, ha láttam, hogy milyen eszményeket táplálnak és próbálnak mások megvalósítani, én is azonnal fellelkesedtem és magamévá kívántam tenni az eszményt. Ez azonban hiba volt. Mert az ember csak egyetlen ideának, egyetlen eszménynek szentelheti az életét. Sosem ér el semmi nagyot az, akit több eszmény foglalkoztat... Egyetlen jó eszményt akarok magamévá tenni, és egészen érte élni... A személyes eszményemért...«²²⁸

228 Josef Schütz, 1918. június 27-i bejegyzés, in: Erbe und Aufgabe, II. rész, 269. o. sk.

A levél a diáktotthon egyik egykori diákjának szól, aki éppen a fronton tartózkodik. Amiről itt szó van, azt Kentenich atya a későbbi időszakban mindig újra és újra felveti, és pedagógiája „*kiemelkedő, lényegi elemének*” nevezi.²²⁹ A személyes eszmény egyedi és fontos építőeleme eszménypedagógiájának, s különlegesség a pedagógia területén.²³⁰

Az alapvetően mindenkire jellemző személyes identitáskereséshez itt egy olyan eszmény társul, mely eleget tesz az ember természetes fejlődés iránti vágyának. Ez az eszmény igazodik a hajlamokhoz, az egyedi személyiséghez, az egyénnek senki máséval össze nem téveszthető történetéhez. A személyes eszményt Kentenich atya pszichológiai szempontból *az emberi lélek fő vonásaként, alaphangjaként értelmezi*, ami olyan, mint „*egy második természet, mely szunyókál, de amely rögtön aktívvá válik, mihelyt a megfelelő tárgy közel kerül hozzá*”.²³¹

Ezt a bizonyos értékek, természeti, ill. művészeti jelenségek vagy emberi kapcsolatok által való megszólítotttságot, az egyes dolgokkal szemben tanúsított befogadóképességet és érzékenységet a legsajátosabb személyes én vezérli, az, amely

229 Vö. A. Schulz, Identitätstheorien, 74. o.

230 A salzburgi pedagógus, F. Schneider így ír 1938-ban: „A vizsgáló szemnek úgy tűnhet, hogy a személyes eszmény itt (a Schönstatt-mozgalomban) vallott, sokszorosán igazolódott elmélete és a személyes eszmény gyakorlata a katolikus világnézetből és életszemléletből átvett teremtoi szintézise annak, amit erről a kérdéskörrel ez idáig gondoltak, és amit a pedagógiai valóság próbára tett. Ezzel együtt nem állítanám, hogy e mozgalom atyja a világirodalom transzcendens kérdéseinek, az ember immanens eszményének és ezek pedagógiai következtetéseinek kritikai elemzése által Schönstatt jelenlegi nevelésméletéhez jutott volna. Számos körülmény utal arra, hogy mindez sokkal inkább pszichológiai és pedagógiai tehetségének kegyelemteljes ajándéka.” F. Schneider, Selbstverwirklichung als Selbstverwirklichung, Hochland 35 (1937/38), 465-474. o., 472. o.

231 J. Kentenich, Jugendpädagogische Tagung, 1931, 208. o.

a személyes eszményt is segít meghatározni. Senki sem keres magának olyan eszményt, ami nem szólítja meg egészen a bensejében. Ezért motiválja belülről a már sajátjaként felismert személyes eszmény a személy döntéseit és cselekedeteit. A személyes eszmény egy belső értékközéppontban koncentrálja a személyiséget: *„Éppen ez a lelkiállapot, ez a személyes eszmény az, ami az ember életében minden egyes cselekedetet egyetlen központi gondolatná és központi belső hozzáállássá alakít. Ez az az emberi életben, ami az embert teljes emberré, nagy emberré, rendkívüli emberré teszi.”*²³²

Kentenich atya meggyőződése szerint minden ember vágyik személyiségének teljességére, egy benne rejtőző, védett, zárt helyre és a belső harmóniára. *„A személyes eszmény választ ad az ember egység és harmónia utáni vágyára, továbbá arra a vágyára is, hogy egészségesen, szervesen fejlődjön, és megőrizze egészséges, sajátos egyéniségét.”*²³³

Bármennyire az egyén természetes talapzatán áll is a személyes eszmény, ugyanennyire vezérli valamiféle belső eszménykép is: Istennek az egyes emberről alkotott, öröktől fogva létező elképzelése. Tehát Istentől is ugyanolyan mértékben származik. Kentenich atya a személyes eszményt filozófiailag úgy értelmezi, mint *„idea exemplaris in mente divina praeexistent, azaz mint öröktől fogva Isten teremtmői tervében szereplő, az emberről alkotott öseszményt, annak egész létére és működésére kiható végső normát.”*²³⁴

232 J. Kentenich, Jugendpädagogische Tagung, 1931, 210. o.

233 J. Kentenich, Allgemeine Prinzipienlehre der Apostolischen Bewegung von Schönstatt (1927), kéziratként sokszorosítva, 142. o., nem szerkesztett.

234 J. Kentenich, idézve in: F. Kastner, Unter dem Schutze Mariens, 1939, 144. o.

A személyes eszmény keresése tehát minden esetben azt is jelenti, hogy Istennek az egyes emberről alkotott eszményképét kitapogassuk. A lélek úgyszólván belső levelezésbe kezd Istennel oly módon, ahogy az csak Vele lehetséges. A döntő kérdés – a személy összetéveszthetetlen identitására való rákérdezésen túl – a következő: Mit vár tőlem személy szerint az Isten? Mi az én Tőle kapott küldetésem ezen a Földön? Isten kinyilatkoztatja magát az egyén saját valóságában, személyes, egyéni felépítésében, élettörténetében, egyéni életvezetésében és benső megszólítottasága által. Kentenich atya 1936-ban egy lelkigyakorlatos előadáson a személyiség „megvilágosodás általi nemesítéséről” beszél a Mária-nővéreknek:

„Ez a személyes eszmény által történik. (a személyiség nemesedése, ford. megj.) Mindenekelőtt tartsák szem előtt: ez a legszebb dolog, amit ezekben a napokban új fényben láttunk. Ezek az apró igazságok, felismerések, amelyek olyan nagy szeretetet gyullasztottak bennünk. Ismerjük őket. Hiszen ez a mi személyes eszményünk. Hogy mi is ez? A személyes eszmény nem más, mint egy személyes színezetű, eredeti, mélyreható istenszeretet.”²³⁵

Az önismeret útján kibontakozik egy igazság, amely mint alapeszme, az ember egész életére kihat, és elképesztő formálóerővel bírhat. Lelkigyakorlatos előadásában ehhez az alábbi magyarázatot fűzi:

„A személyes eszmény számomra egy értékekkel telített, apró igazság... Hol az én nagy, eredeti eszmém vagy az én apró gondolatom? Akinek nincsen, az sosem lesz igazi személyiség; lehet, hogy külső szemmel valami nagyot visz végbe és ragyog, szent azonban nem válik belőle. Lehet csodálatos tehetség, de sosem

²³⁵ J. Kentenich, lelkigyakorlatos előadás 1936. május 7-én, kézirat. (ASM)

*lesz az egyszerű, csendes nagyság csodája, a szentség csodája... Többféle gondolat is felmerülhet bennünk (ti. mint személyes eszmény – ford. megj.). Ebben szabadságot kell hagynunk maguknak. Azonban kérem, hogy ragaszkodjanak ezekhez, és gondosan ápolják őket... Az én személyes eszményem ilyen vezérszó számomra. Bizonyára hallottak már például egy nemzet himnuszának szuggesztív erejéről. Ami a tömeg számára a himnusz, az számomra a személyes eszmény. Öröömre szolgál, hogy mindnyájan értik, mit szeretnék, és összességében a lelkünk egyre inkább küzd azért, hogy kialakuljon ez a szilárd mag, a személyiség jellegzetes magva. Azért harcolunk, hogy jellegzetes személyiségek alakuljanak ki, ehhez viszont a lelkünkben lobognia kell egy kifejezetten egyéni szeretetnek... Ez a személyes eszmény.*²³⁶

Kentenich atya ezzel a személyes eszményt az ön- és istenszeretet egészen egyedi formájaként írja le.

J. Kentenich pedagógiai és pszichológiai észlelése, különösen a *szilárd, szabad jellemmel* kapcsolatos felismerései a XX. század elején messze megelőzik korát. A személyes középpontból kiinduló tudatos élet még ellentmondásos légkörben is megnyitja a lehetőséget a tulajdonképpeni szabad és önálló élet és világnézet kialakításához. Kentenich atyánál pontosan erről van szó. Arra törekedett, hogy a fiúk képesek legyenek önállóan és környezetüktől függetlenül gondolkodni és cselekedni.

A Kentenich atya bemutatkozó beszéde után két évvel kitörő első világháború, mely a fiúkat Európa különböző frontjaira szórta szét, és a pusztító, mindent felörlő háborús hétköznapiakba sodorta, olyan környezetnek bizonyult, amely minden korábbi eszményükkel gyökeres ellentétben állt. Bármennyire

236 Uo.

háborúellenes is volt Kentenich atya, bármennyire elutasított a fiúk részéről tapasztalt mindennemű harci lelkesedést, ami általában a császári birodalmat jellemezte²³⁷, mégsem tudta az intézet legidősebbjeit ettől a kemény próbatételtől megkímélni.

20. kép: Katonacsoport egyenruhában

Az első világháború kezdete még inkább felerősítette a személyes eszményen való munkálkodást. A hadszíntér, a katonai laktanyák tipikusan azt a jól szervezett, kemény kiképzésen

237 1914. október 18-i előadásában J. Kentenich megjegyzi, hogy nem szereti, ha a „játéknak és a tornának háborús mázat próbálnak adni”. J. Kentenich, in: F. Kastner, 1939, 298. o. Később hangsúlyozza: „Nincs háború bűnök nélkül. Ez általában igaz, a mostani népiirtásra azonban különösen.” (Uo. 295. o.) Amikor A. Weber a fronton való szabadsága közben szakállmérgezést kap, J. Kentenich maga eszközli ki a kórházi orvosnál, hogy ne kelljen visszatérnie a háborúba, neki pedig ezt a magyarázatot adja: „Már nem csak a hazával szemben, hanem hivatásoddal szemben (a papi hivatásra utal) is kötelezettségeid vannak.” „Valójában Kentenich atyának köszönhetem, hogy megmenekültem a háborútól.” A. Weber, Lebenserinnerungen, 48. o. sk. A. Menningen esetében Kentenich atya kifogásolta, hogy önként háborús szolgálatra jelentkezett. Vö. J. Schmiedl, Alexander Menningen, 29. o.

21. kép: Katonák. Franz Lorscheid testvér (jobbról a második) az ezredében

alapuló tömegtársadalmat tükrözték, amely teljesen beolvasztotta az egyén egyediségét. A nagy távolság ellenére a Mária-kongregációval fenntartott közösségi kapcsolatok, az önképen, szentségeszményen való folyamatos munkálkodás ezzel szemben Kentenich atya növendékeinek szellemi, erkölcsi-vallási önállóságát és függetlenségét mutatják, és pedagógiai koncepcióját első alkalommal igazolják, ráadásul a legszélsőségesebb körülmények között.

Kentenich atya később nem a háborús események kapcsán, hanem a médiumok által gépesített tömegtársadalommal szemben fogalmaz meg kritikát, ami most már más módszerekkel manipulálja az embereket: beszippantja az egyéniséget és feloldja a személyiség magvát. A nemzetiszocializmusban már korán²³⁸ meglátja, hogy miként eshet az egyén – részben

238 A galeni püspök kérdésére, aki a harmincas évek elején az iránt érdeklődik, hogy vajon van-e a nemzetiszocializmusban bármi, ami keresztény szempontból helyeselhető, Kentenich atya azt válaszolja, hogy nem lát semmi olyasmit, ami a kereszttvízzel összeegyeztethető lenne. Vö. Pa-

személyiségfejlődésbeli hiányosságai miatt – a manipuláció és a tömegszuggeszció áldozatául. A kialakulóban lévő médiatársadalommal kapcsolatban Kentenich atya már 1950-ben megállapítja:

„Úgy tűnik, mintha a mai ember „lelki térfogata” nagyon beszűkült volna. Teljesen elszegényedtek a lelki képességei... A modern ember ennek következtében film-emberré vált. Ki van szolgáltatva a külső benyomásoknak, cselekedetei már semmiféle szerves kapcsolatban nincsenek egymással. Úgy tűnik, hogy egyes tettei már nem gyökereznek személyisége magvában. Olyan embertípussal állunk szemben, aki végső soron a „non-szensz” megtestesítője. Ha valóban ebbe az irányba haladunk tovább, akkor azt kell mondanunk: ma holnap az emberi természet teljes feloldódására kell számítanunk.”²³⁹

Hogy milyen valós következményekkel jár ez a feloldódás, kiderül, ha az ember figyelemmel kíséri például a nemzetiszocializmus egyes követőinek belső folyamatait. Auschwitz parancsnoka így ír a naplójában:

„Ha éjszakánként ott álltam a transzportoknál, a gázkamránál, a tűz mellett, gyakran eszembe jutott a feleségem és a gyerekek, anélkül, hogy ezzel az egésszel szorosabb összefüggésbe hoztam volna őket... Igen, a családomnak jó sora volt Auschwitzban.”²⁴⁰

ter Joseph Kentenich, Familie Gottes. Vorträge in Münster, átdolg. H. King, Bocholt, 1984, 71. o.

239 J. Kentenich, Pädagogische Tagung, 1950, 45. o.

240 Rudolf Höß, Autobiographische Aufzeichnungen, in: Martin Broszat (kiad.), Rudolf Höß, Kommandant von Auschwitz, München⁷, 1978, 133. o. sk. Vö. Volker Ladenthin, Normative Pluralität. Zur Kritik der absoluten Relativität, in: VfWP 69 (1993). 145-158. o., 146. o. sk.

A kegyetlenség és a szentimentalizmus összeegyeztethetőségét, ami a jó és gonosz cselekedetek egymás mellettiségében nyilvánul meg²⁴¹, a kettős erkölcsiséget tematizálja J. Kentenich 1950-ben – hasonlóképpen, mint két évvel később²⁴² – egy pedagógusoknak szóló előadásában:

*„Ezzel magyarázható a gondolkodás, az érzelem és az akarat folytonosságának hiánya. Például egy SS-katona, aki sokakat meggyilkolt, megfordul, és átöleli az egész világot. A cselekedetei nem ugyanabból a talajból nőnek ki. Ez az ember tulajdonképpen már nem is ember, mert személyiségének magyából eltűnt minden érték.”*²⁴³

Kentenich atyában nyilvánvalóan már korán, jóval a nemzeti-szocializmus ideje előtt megfogalmazódott az a veszély, ami a tömegtársadalomból kiindulva az egyes személyre leselkedik. Csak a valódi személyiségek képesek rá, hogy a keresztény értékeket magas szinten kiműveljék és megtestesítsék. Kentenich atya tudatában volt: egy olyan eszmény hiányában, melynek értéke folyamatosan növekszik, az ember nem tudja megszilárdítani személyisége magvát, magas szinten kiművelni és hosszútávon megtartani pedig végképp képtelen.

A *szabad személyiség* fogalmában Kentenich atya számára ereendően összekapcsolódik a vallásosság és az erkölcsiség. Előadásában a szentek nem sztereotip sablonok, hanem személyiségek, karakterek, akik mindig egy sajátos és eredeti életcél kívánnak megvalósítani, és akiket igen nagy szeretet mozgat.

241 Vö. V. Ladenthin, Normative Pluralität, 1993, 147. o. sk.

242 Vö. a 223. megj.

243 J. Kentenich, Pädagogische Tagung, 1950, 158. o. sk.

„Az alaphang mindig a szeretet legyen. Az alapakkord, ami ezzel összezseng, az én emberi sajátosságom. A szeretet jellege az én egyéni esetemben így, másnál máshogy hat... Ha a természet és a kegyelem harmonikus kapcsolatának törvénye szerint fejlődtem, hamar felismerem: a szentség nem teszi az embereket egyformává. Ezért az az egyéni sajátosság legfőbb védelmezője.”²⁴⁴

A szentség, az igaz keresztény személyiség eszménye olyan téma, ami vörös vezérfonalként kíséri végig előadásait, és végül a fiatal mozgalom alapítástörténetét is áthatja.

3.4. A szentek az emberiség virágai

J. Kentenich már a második előadásának témájául a szenteket választja, melyet spirituálisként november elsején, Minden-szentek ünnepén a fiúknak tart. Egy tréfával indít, majd sorra veszi az ókor nagy alakjait, hőstetteik bemutatása pedig ebben a mondatában csúcsosodik ki: *„Ritkák az acélból és vasból való férfiak, azonban még ritkébbak, sokkal ritkébbak az erős, szabad jellemekek.”²⁴⁵*

Diogenészre hivatkozva, aki fel-le járt a lámpással a piacon, hogy embereket keressen, így folytatja Kentenich atya: *„Nem kell-e Diogenész kezéből kivennünk a lámpást, hogy mi is keresésre induljunk, hogy a célt, amire törekszünk, megvalósulva lássuk? Nem, erre nincs szükség. Az Egyház, az emberiség Istentől rendelt nevelője, tudja, hogy egy sokoldalú példaképnek mekkora nevelői értéke van..., ezért törekvéseinket az Egyház*

244 J. Kentenich, Allgemeine Prinzipienlehre der Apostolischen Bewegung von Schönstatt, 1927, 134. o. sk.

245 J. Kentenich, előadás 1912 novemberében, in: F. Kastner, 1939, 38. o.

a legmesszebbmenőkig elősegíti. Ma, Mindenszentek ünnepén, jellemeik egész sorát mutatja fel nekünk: ők a szentek."²⁴⁶

A diákotthon lakóinak, számos kortársukkal egyetemben, igen természetellenes és sablonos képe volt a tökéletességről és a szentségről. Kentenich atya megszabadítja őket természetellenes elképzeléseiktől, mint ahogy azt később egy férfiagnak tartott lelkigyakorlat alkalmával elmeséli:

*„Úgy képzeljék el, hogy ezek a fiúk akkoriban kamaszéveiket élték! Próbálják csak elképzelni magukban, mit értettek szentség alatt: a szentek mind lehorgasztott fejű, kifordult szemű emberek, akár egy-egy végét járó tőkehal – így képzeltek a szentséget! És természetesen mindig ostorral a kezükben, törött csontokkal jártak-keltek... Hiszen tudják, miként gondolkozik erről az ember ebben a korban. És mégis szentségről beszélünk! Hogy milyenről? Ez is egészen világos: egy sajátos szentségről, ami után ma a zsinat által kiált a világ...”*²⁴⁷

J. Kentenich fontosnak tartotta, hogy diákjainak más szemzőgből mutassa be a szentséget. Így már öt nappal hivatalba lépése után közel hozza a fiúkhoz a modern szent típusát, alakját, akit ő benső szemével lát, és hidat emel nekik a szentség eszményéhez azáltal, hogy az egyes szenteket emberi korlátokkal együtt vázolja fel nekik:

„Igen, a szentek az emberiség virágai, teljes, erős, szabad papi jellemeik. Ezt beismerni nem esik nehezünkre. Igen ám, de csak a szentek ilyenek! Az ő példájuk nem érték számomra, mert én nem születtem szentnek. Ám ez a fajta gondolkodás egy nagy

246 J. Kentenich, előadás 1912 novemberében, in: F. Kastner, 1939, 38. o.

247 J. Kentenich, előadás 1966. október 31-én, in: Rudolf Ammann (kiad.), Unsere Hoffnung sind die Väter, Vallendar, 1974, 132. o.

tévedésből indul ki. Aki így gondolkodik és beszél, még nem jött rá arra, hogy a szenteknek az önnevelésük során

- 1. ugyanolyan akadályokat kellett legyőzniük, és*
- 2. ugyanazok az eszközök álltak rendelkezésükre, mint nekünk.*

Erről együttesen fogunk meggyőződni... Gyakran úgy gondoljuk, hogy a szentek már a bölcsőben szentek voltak, vagy játszva, legfeljebb csodákkal és elragadtatásokkal fejlődtek tökéletes jellemekké.

Valóban, gyakran meglepően kevés az, amit a szentekről, főleg a régi korok szentjeiről tudunk. De viharok, csaták, veszélyes szörnyek óceánja rejtőzködik ezen száraz közlések mögött.

Nemde a szentek is emberek voltak, nemde ugyanolyan emberi természetük volt, mint nekünk? Ki vonná ezt kétségbe? Ugyanilyen kevésbé kételkedhetünk abban is, hogy az áteredő bűn terhét ők is hordozták. Nyilvánvaló tény azonban, hogy az áteredő bűn a legnagyobb, igen, az egyetlen akadálya jellemünk kifejlődésének... Ha a szentekről semmi egyebet nem tudnánk, csak azt, hogy emberek voltak, akkor is eleget tudnánk ahhoz, hogy meggyőződhessünk arról, hogy ugyanazokat a nehézségeket kellett legyőzniük, mint nekünk. De hála Istennek, mi többet tudunk, különösen azokról a szentekről, akiknek az életét az utóbbi időben kutatták és írták le... Itt van például Baziliusz, akinek a neve csodálatosan illik igazi királyi szelleméhez. Ifjú korától egészen aggkoráig nemcsak a legnagyobb testi gyengeségben szenved, hanem – és ezt aligha hinnénk el, ha nem maga ismerné be – veseszületett feledékenységekben is. Emellett ideges, nagyon gyenge és indulatos. Minden bánat, munka súlyosan ránehezedik az egészségére, és alig van nap, hogy ne viselné ennek terhét.”²⁴⁸

248 Kentenich, előadás 1912 novemberében, in: F. Kastner, 1939, 38. o. sk.

J. Kentenich beszámol Szent Hieronymus „szörnyű kísértéseiről”, Nagy Szent Gergely rendkívül gyenge egészségéről, Aquinói Szent Tamás állandó migrénjeiről, akiről egy másik helyen így beszél: *„Mellesleg Tamás olyan kövér volt, hogy az asztalt külön ki kellett vájni neki, hogy egy asztalnál étkezhesen rendtestvéreivel.”*²⁴⁹ Szent Pál az állandó betegeskedés terhétől szenvedett: *„Mekkora megpróbáltatás lehetett egy ilyen szellemnek, hogy beszédei közben egy gyermek elfogódottságával kellett küzdenie, hogy a félelemtől remegni kezdett, mielőtt nyilvánosság előtt kellett beszélnie!”*²⁵⁰

Minden arra irányuló erőfeszítés mellett, hogy a pusztá erkölcsiséget helyezze előtérbe, a vallási témákat pedig visszafogottan kezelje, J. Kentenich a kezdetektől a fiatalok látókörébe állítja a modern szentek vallási eszményét, és megpróbálja meggyerni őket ennek az eszménynek:

*„Nemde a szenteknek is ugyanolyan gyengéik voltak, mint nekünk?... Nekünk is naponta lehetőségünk van rá, hogy kisebb-nagyobb nehézségek legyőzésével akaratunkat megacélozzuk. Miért habozunk tehát, hogy nekikezdjünk jellemünk képzésének? Egyetlen dolog hiányzik még. Akarnunk kell, komolyan akarnunk.”*²⁵¹ „A szentek”, így magyarázza később a fiúknak, *„minden nap összeszedték magukat, és újrakezdték ezt az akaratú tevékenységet. Nem mások ők, mint az ember kanonizált jó akarata.”*²⁵²

249 Uo. 74. o.

250 J. Kentenich, előadás 1912. november 1-jén, in: F. Kastner, 1939, 40. o.

251 J. Kentenich, előadás 1912. november 1-jén, in: F. Kastner, 1939, 39. o. skk.

252 Uo., 41. o.

Amikor J. Kentenich a fiúknak „*jellemek egész sorát*” vonultatja fel, már a szóválasztásával is egy olyan szentségképet vázol fel, aminek egyéni vonásai vannak, és az egyes szentek természetességét emeli ki.

Később egy pedagógiai kongresszus alkalmával ismételten hangsúlyozza: „Természetes szenteknek kell lenniük. Ezért mindig figyelembe kell venni a természetes értékskálát.”²⁵³

A szentség eszménye mint a tökéletesen szabad személyiség foglalatja, egyik alapvető témája marad. Mindeközben az emberi természet és minden természetes folyamat teljes figyelembe vételére, a fiúk lelkiállapotára is hangsúlyt fektet. Az ötvenes években egy pedagógiai kongresszuson ennek megfelelően hangsúlyozza:

*„Nekünk, nevelőknek, akik a modern emberrel foglalkozunk, ezen a területen (a pszichológia területén) biztosnak és járatosnak kellene lennünk. Ellenkező esetben egészen biztos, hogy a régi katolikus igazságokat kifordítva fogjuk alkalmazni, és akkor szentek helyett hisztériás betegeket nevelünk. – Nagyon sok múlik azon mind a leányok, mind a fiúk nevelésében..., hogy ezen a területen egy kicsit szakemberek legyünk, vagy legalábbis elsajátítsunk egyfajta biztos érzéket.”*²⁵⁴

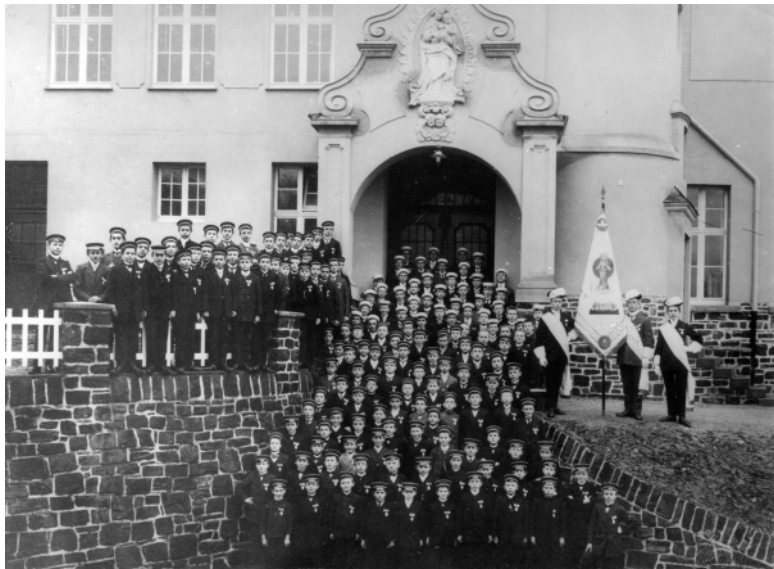
Tapogatózva, erre a biztos érzékre törekedve, a spirituális a legkülönbözőbb alkalmakkor szólaltatja meg a szentség eszményét előadásában. Már az első, mikrokozmoszról tartott előadásában előkerül a szentség témája: „*Ismerjük a célunkat, és ismerjük annak megvalósulását a szentekben. Ezért megérett bennünk az elhatározás, hogy szoros kapcsolatban a mi égi ve-*

253 J. Kentenich, Jugendpädagogische Tagung, 1931, 222. o.

254 J. Kentenich, Pädagogische Tagung, 1950, 177. o.

zetönkkel (Máriával) hozzáfogjunk benső világunk felfedezéséhez és meghódításához."²⁵⁵

Az önnevelésre való buzdítás a szentség eszménye alapján mérész és provokatív elképzelés volt. Ifjúságlélektani szempontból J. Kentenich a fiúk azon vágyából indult ki, hogy megmutassák sajátos egyéniségüket és fejlődjenek, ugyanakkor mindig radikálisan elmegy a végsőkéig. Így 1912. december elején az emberi felismerés folyamatáról tartott előadásában a fiúknak Mária zászlaja alatt készült fényképéről a szülők, rokonok és ismerősök szemszögéből, akik e képet fantáziájuknak megfelelően többféle elképzeléssel szemlélhették, így beszélt:

22. kép: Az összes tanuló 1912. december 8-án a diákotthon bejárata előtt

„Szívük gyorsabban ver, képzeletük pedig szeretetteljes elmélyülésben gyönyörű képet fest... rólunk, ahogy néhány év múlva

255 J. Kentenich, előadás 1912 novemberében, in: F. Kastner, 1939, 65. o.

végzett lekipásztorként a világ megtérésén munkálkodunk Máriával, Márián keresztül Jézusért.

És akkor mi szüleink elvárásait, Mária reményeit hiúsítanánk meg szolgálalkúságunkkal?! Amikor majd füstölnek a tűzjelek, abban az órában férfiakra lesz szükség. Már vérpirosan sorakoznak az égbolton. Vakító visszfényük kimondhatatlan torzulást és elpuhulást mutat a vallás és az erkölcs területén. Itt csak a rendkívüli eszközök, csak a bensőleg tökéletesen szilárd személyiségek, jellemek lehetnek vezetők. Különböztetők őket is magával rántja a mocskos örvény, nyomorúságosan elpusztulnak, vagy pedig hidegvérrel, tétlenül nézik, ahogy ezrek, milliók rohannak a biztos pusztulásba... Kircher, az esztéta elcsodálkozik azon, hogy a középkori szenteket mindig oldalra hajtott fejjel ábrázolják, így ismerjük őket. Úgy gondolja, ennek az az oka, hogy középpontjuk önmagukon kívül volt található. Nem, nem ez az ok. Az ok ugyanaz, mint amiért a szemekkel teli kalász meghajlik.

Nem azért, mert gondolataiknak és érzéseiknek középpontja önmagukon kívül található, hanem éppen mert az élet oly teljességét érzik magukban, hogy képtelenek azt magukban tartani; az egész világgal meg akarják osztani a boldogságnak azt a túláradását, amit éreznek. Olyannyira nem volt képes magába zárni ezt a túláradó szeretetet Assisi szeráfi koldusa, sem a limai szűz, hogy szeretetüket és ujjongó örömeiket még a farkasokra és madarakra is ki akarták árasztani... Olyan férfiak és asszonyok ők, akik tökéletesen urai voltak belső világuknak. Ha nem is tudjuk ebben utánozni őket, egyvalamit megtehetünk, és meg is kell tennünk: őszinte örömmel kell munkálkodnunk, tovább munkálkodnunk önmagunkon."²⁵⁶

256 J. Kantenich, előadás 1912 november/decemberben, in: F. Kastner, 1939, 80. o. sk.

Úgy tűnik, hogy J. Kentenich egyetlen lehetőséget sem mulaszt el arra, hogy szóba hozza a modern szentek eszményét. Az *emlékezetről* szóló előadásban, amelyben részletesen foglalkozik a tudatalatti témájával, megemlíti, hogy: „*A kísértések, bármilyen erősek is legyenek, vagy bármilyen sokáig is tartsanak, nem bűnök. Gondoljatok csak a szentekre.*”²⁵⁷ Vagy más szavakkal a szentté válás folyamatára utal:

„*Nem a tanulás kedvéért tanulunk, hanem azért, hogy méltó, hasznos eszközzé váljunk Isten kezében. – November 11-én (1912-ben) halt meg P. Gietmann, a híres esztéta és művészet-filozófus. Nem sokkal a halála előtt így szólt: »Kedves atya, elérkezett az órámm..., de szívesen halok meg. Életemben sosem kerestem önmagamat.« Ez legyen a mi mottónk. Ne magunkat, hanem Istent, és az Ő dicsőségét keressük. Neki növekednie, nekem pedig kisebbednem kell... – mondhatjuk Keresztelő Jánossal. Fogyatkoznia kell önzésünknek, és csak arra kell törekednünk, hogy Krisztus növekedjen a szívünkben és az emberek szívében.*”²⁵⁸

Pallotti Szent Vince halálának napján ismét megragadja a lehetőséget, hogy kedves témájáról beszéljen:

„*Vince Isten szíve szerinti férfi volt, egy szent. Igen, korunknak égető szüksége van a szentekre. Hogy vannak-e még ma is szentek? Ez a kérdés hiábavaló és felesleges. Nem ennyire hiábavaló és felesleges ugyanakkor annak mérlegelése, hogy milyen fölényesen nevetnénk és gúnyolódnánk, ha valaki azzal állna elénk, hogy legalább törekedjünk a szentségre.*”²⁵⁹

257 J. Kentenich, előadás 1912 decemberében, in: F. Kastner, 1939, 88. o. sk.

258 J. Kentenich, előadás 1913 januárjában, in: F. Kastner, 1939, 113. o.

259 J. Kentenich, előadás 1913. január 22-én, in: F. Kastner, 1939, 119. o.

A szövegrész kiemelése a szerzőtől származik.

Kentenich atya újra és újra előveszi a fiúk saját életére és törekvéseire vonatkozó, szentségesszménnyel szembeni ösztönös fenntartásait. Újra és újra, állhatatos és szívós következetességgel kísérli megoldani ezeket: *„Amikor Szalézi Szent Ferenc megtudta, hogy már két szent Ferenc is létezik, így szólt: »Akkor én akarok a harmadik lenni.« Az is lett.»*²⁶⁰ Pallotti Szent Vince mottóját idézi: *Caritas Christi urget nos*²⁶¹ – Krisztus szeretete sürget minket. *„A szeretet találékonnyá tesz... Mit teszünk másokért? Mit teszünk üdvösségünkért? Mindnyájunknak csak egyetlen lelke van, egyetlen halhatatlan lelke, aminek állapotától a halál pillanatában egész örökkévalóságunk függ. Kellően átérezzük ezt? Elég befolyást hagyunk ennek az igazságnak az életünkben?»*²⁶²

A szentek példája sok más megfelelően kifejtett gondolat mellett felbukkan a következő, az ember természetéről és szenvedélyeiről szóló előadásban is:

„Ami ezekben a vitákban igaz, az az emberi természetben megtalálható erős ellentmondás; nem igaz azonban, hogy ezek miatt az ellentmondások miatt az ember megvetendő lenne. Ellenkezőleg! Anélkül, hogy tudnák, ezek a gúnyolódók megerősítik bennünk azt a régi igazságot, hogy a szentek is ugyanolyan emberek voltak, mint mi... A szentek az évekig tartó, önmagukkal folytatott küzdelemben, melyben ezerszer is megsebesültek..., sokkal inkább megismerték az emberi természet gyengeségét és a szenvedélyek erejét, mint mi a magunk gyáva megalkuvá-

260 J. Kentenich, előadás 1913. január 22-én, in: F. Kastner, 1939, 120. o.

261 2Kor 5,14

262 J. Kentenich, előadás 1913. január 22-én, in: F. Kastner, 1939, 120. o. sk.

sunkban. Ezért hát nem félnek attól sem, hogy nyíltan megvallják: Homo sum."²⁶³

1913 decemberében ismét megpendíti ezt a gondolatot; minél régebb óta tart a fiúkkal az együttműködés, annál erőteljesebbé válnak a szentség eszményére irányuló ösztönzései.

„Viszonylag kevés katolikus teszi meg azt, amit megtehetne. Senkinek sem szabad úgy sírba térnie, hogy tátongó szakadékot hagy maga után, anélkül, hogy erőit a végsőkig kihasználta volna. És akit Isten arra hívott, hogy szent legyen, annak szentté is kell válnia. Meggyőződésem, hogy ma is vannak kanonizált szentek."²⁶⁴

A spirituális törekvése egyre erőteljesebb lesz, mígnem 1914 májusa után első alkalommal „hivatalosan”, az időközben megalapított Mária-kongregáció krónikásaként kifejezi „azt a kívánságot, hogy a Kongregációból egy szent is kikerüljön”²⁶⁵. Aztán így folytatja: „A vallásos lelkület előrehaladó fejlődésével együtt növekedett a megértés és a lelkesedés ez iránt a kivételesen nagy, nemes eszmény iránt.”²⁶⁶

Kentenich atya fáradtságos, aprólékos munkával a legkülönbézőbb módokon, számos etikai, filozófiai, pszichológiai és társadalmi érveléssel kezdte önnevelésre ösztönözni a fiúkat. Ehhez hol irodalmi, történelmi példákhoz, hol élettörténetekhez, újságbeszámolókhöz, lelki beszélgetésekhez, hol pedig a kör-

263 Homo sum = Ember vagyok. J. Kentenich, előadás 1913. január végén, in: F. Kastner, 1939, 122. o.

264 J. Kentenich, előadás 1913. szeptember közepén, in: F. Kastner, 1939, 176. o.

265 1915-ös krónikabeszámoló az 1914. májusi eseményekről, in: F. Kastner, 1939, 212. o.

266 Uo., 213. o.

nyezet és a nagyvilág híreihez nyúlt. Megkezdte Schönstatton belül „a szentség újfajta pedagógiájának”²⁶⁷ megalkotását.

4. Önneveléssel az eszmény felé

Mint abban az időben általában,²⁶⁸ az *önnevelés* fogalmát a diákokotthonban is rendkívül gyanúsna ítélték. Alex Menningen, az egykori diák így ír erről:

„Az önnevelés akkoriban újszerű fogalom és újszerű nevelési módszer volt. A tanárok, nevelők, előjárók megütözköztek az önnevelés fogalmán. »Mi neveljük őket! Arra van szükségük, hogy neveljük őket. És ha önnevelésre készítjük őket, hol marad majd az alázat...? Büszkeségre, gögre neveljük a fiatalokat, míg szét nem veti őket önteltségük!« Na, ilyeneket hallgathattunk, mert az önnevelésnek már a fogalma is ekkora visszatetszést keltett.”²⁶⁹

A korabeli pedagógia a nevelést külső személy által történő nevelésnek értelmezte.

„A nevelés ezek szerint a nevelőnek a növendék pillanatnyi és jövőbeli fejlődésére gyakorolt közvetlen és tervszerű hatása, hogy az erkölcsös és vallásos személyiséggé váljék... Tudatosan ügyelünk rá, hogy az egyes szabályok szerinti tevékenységek közben (mint például a foglalkozások vagy a büntetés)... az aktuális, jelenre ható nevelési célok mellett a végső célt, azaz a tanuló személyiségének jövőbeli kialakítását is szem előtt tartjuk.”²⁷⁰

267 Joachim Meisner kardinális 2008. május 4-i prédikációjából, Rosa Flesch anyá boldoggá avatásának alkalmából, Trierben.

268 A reformpedagógia képviselőinek kivételével.

269 A. Menningen, Vorträge zur Frühgeschichte, 1968, 193. o. sk.

270 K. Heilmann, Handbuch der Pädagogik, 1. kötet, 1910, 273. o. sk.

J. Kentenich ezzel szemben az önnevelést a személyes önmegvalósítás részeként mindennemű nevelés elsődleges céljává teszi, ahogy ezt 1951-ben, egy pedagógiai kongresszuson kifejezésre juttatja:

*„Személyes önmeghatározásunknak és döntéseinknek lényegében megalapozottan jelen van az önnevelés lehetősége, ugyanakkor kötelessége is. Tehát éppen az a lényeg, hogy ne a hajlalom vagy a környezet kényszerítsenek, hanem saját kezembe vehessem sorsomat...”*²⁷¹

4.1. Az önnevelés mint önrendelkezési jog

Alex Menningen egy előadásban elmeséli, hogy miként foglalt állást a spirituális 1912 és 1918 között kordiagnózisával az önnevelés érdekében, és hogy mennyire fontos volt Kentenich atyának, hogy az embert – főleg az egyre nagyobb teret hódító tömegtársadalomban – megszabadítsa attól, hogy idegenek rendelkezzenek felőle és mások vezéreljék kívülről:

„Egyik mondata, ami még most is a fülembbe cseng – mondja Menningen atya –, így hangzik: »A tömegember olyan ember, aki azt teszi, amit mások, és azért, amiért mások.«”²⁷²

Ez a *tömegember*, akit Kentenich atya a fiúknak tartott előadásokban felvázol, annak a *tömegtársadalomnak* a szüleménye, mely társadalom a számos műszaki és médiumok nyújtotta lehetőség által azon munkálkodik, hogy a maga módján, saját gazdasági és politikai érdekeinek keretein belül befolyásolja és

271 J. Kentenich, előadás 1951. június 16-án, nem szerkesztett. (ASM)

272 A. Menningen, Vorträge zur Frühgeschichte, 1968, 96. o.

irányítsa az egyént, oly módon, hogy az ember „többé ne legyen képes világos, önálló döntéseket hozni.”²⁷³

A pedagógiai kongresszusokon Kentenich atya később ismételtén szóba hozza ezt a korjelenséget, ami mögött ő kezdettől fogva meglátta az emberre, szabadságára és méltóságára leselkedő veszedelmet:

*„Mily gyakran ítélünk és reagálunk pusztán benyomások alapján, mert körülöttünk valaki erővel és hatalommal mond valamit... Minél erőteljesebb a hang – gondoljunk csak az elmúlt évek tapasztalataira (1933-1945) –, annál inkább hiszünk neki. Nem a tartalom, nem a szellem érinti meg a tömeget. A mai érzéki beállítottságú ember azt akarja, hogy vizuálisan vagy szenzációhajhász módon szólítsák meg. Ki az, aki ma megnyeri a tömeget? Az, akinek erőteljes a hangja, és aki mindenféle külső, szenzációhajhász eszközzel dolgozik... Ebből kiindulva újra meg kell vizsgálnunk és el kell döntenünk, hogy milyen szerepet szánunk az ifjúság nevelésében a filmnek és a rádiónak, mert ez a kérdés önmagában tanulmányozásra érdemes.”*²⁷⁴

Azt a megfigyelést, hogy mennyire fogékony a modern ember a külső benyomásokra, J. Kentenich az Egyesült Államok-beli tartózkodása alatt megerősítette, amikor a tömegember alakját felvázolta:

„Mert milyen a tömegember értelme? Nem maga gondolkodik, hanem azt gondolja, amit mások, és amiért mások. Nem kutat, tömegemberként gondolkodik, mintha csak annyit állapítana meg, hogy: dörög vagy villámlik... Gondolkodik – mit is

273 J. Kentenich, Pädagogische Tagung, 1950, 69. o.

274 J. Kentenich, Pädagogische Tagung, 1950, 69. o. sk.

gondol? Nem én gondolkodom, és nem is én mérlegelek: már nem vagyok rá képes, nincs rá időm, mivel egyfolytában azon aggódnom, hogy hogyan tudnék győzedelmeskedni az egzisztenciális, gazdasági harcban, miközben teljesen elfelejtem, miként kell gondolkodni a szellemi világ dolgairól... A tömeg gondolkodik bennem."²⁷⁵

Ezt a fajta „tömegember jelenséget” J. Kentenich egyébiránt nemcsak a modern ipari társadalomban látta elterjedni, hanem az Egyházon belül is egyre inkább jelenlévő realitásként értékelte, ami nagyon bántotta:

„Korábban nemde gyakran hallottuk azt a megállapítást, hogy sok a keresztleveles keresztény..., aki megelégszik azzal, hogy keresztlevele van, de egyáltalán nem ura az életnek... Ma mi a helyzet? A keresztleveles katolikusokkal őszintén szólva már semmit sem lehet kezdeni. De beszélhetnénk jóllakott polgári katolicizmusról, megszokás katolicizmusról is...!. Tudnunk kell, hogy mit hiszünk, és tudnunk kell, hogy mit kíván tőlünk ez a hit. Ennek korábban is így kellett volna lennie, de mivel a légkör – a falvakban, de egyes városi plébániákon is – kifejezetten katolikus volt, minderre nem volt ennyire sürgetően szükség. Lehetett másokhoz alkalmazkodni, mert tömegkatolicizmus volt. Mivel a környezet katolikus volt, mindenki ugyanazt cselekedte. De vajon meggyökerezett-e a katolikus hit a tudatalattiban? Ezzel nagy valószínűséggel senki sem törődött. Így már érthető, miért tapasztalható mostanában a katolikus egyházban is a kereszténységtől való folyamatos, rejtett eredetű elszakadás."²⁷⁶

275 J. Kentenich, prédikáció 1962. október 28-án, in: ua., *Aus dem Glauben leben*, 4. kötet, 43. o.

276 J. Kentenich, beszéd 1966. július 10-én, in: *Es geht Dich an*, 1. kötet, 97. o. sk.

Említésre méltó, hogy J. Kentenich 1912-től, spirituális működésének kezdetétől a diákotthon mikrokörnyezetében megpróbált szembeszállni a tömegkatolicizmus ezen formájával azáltal, hogy a leendő papokat az önnevelésre és egy autentikus keresztény személyiség kialakítására ösztönözte. Az az erős ellenszenv, amit Kentenich atya a *tömegember mibenléte* iránt érzett, elsősorban annak erkölcsi magatartása tekintetében, különösen kiolvasható a fiúk számára tartott korai előadásainak provokatív hangvételéből:

„A művelt átlagember, a hétköznapi ember felesküdt a költő szavára: »Békén a legjámborabb sem maradhat, ha rossz szomszédja ezt nem tűrheti.«²⁷⁷ Ez kiválóan kifejezi a modern világ gondolkodásmódját, életbölcsségét és életmódját; ez az a nevelési elv, amit ha kellő következetességgel alkalmaznak, akkor az szálnalmas lényeket, erkölcsi nyomorékokat nevel, akikből most százak és ezrek pöffeszkednek, legyenek akár bársonyba-selyembe öltözve, akár nyomorúságos rongyokba takarva, hordjanak bár diáksapkát vagy feszítsenek frakkban és cilinderben.

Ki az, aki ezek közül a horda- és tömegemberek közül saját szilárd meggyőződéssel bír, akinek erős a gerince, legyőzhetetlen az akarata, aki céltudatosan, meggyőződése szerint, és csakis saját meggyőződése szerint cselekszik? A tömegember meggyőződése a nyilvánosság véleménye, erénye pedig az általános szokás. Bizonyos körülmények között tisztességes, a békések között békés, elégedett, ha mindene megvan, jól nevelt, ha jól nevelten közelednek hozzá. Ez aztán az igazi savoir vivre (életművészet), az igazi életforma, ez az igazi világerkölc!

277 Vö. Friedrich Schiller, Tell Vilmos, 4. felvonás, 3. jelenet, in: Schillers Werke, kiad. Philipp Witkop, 5. kötet, Berlin, 1924, 276. o. (Wass István fordítása, ford. megj.)

Figyeljük csak meg, hogy beszél egy ilyen gentleman: Először nézzen meg másokat! Ehhez képest én bárány, gyermek, angyal vagyok. Miért kellene nekem jobbnak lennem a többinél? Ha megbocsátásért esedezik nálam, aki megsértett, megbocsátok neki, ha a bűntársam többet nem kísért meg, akkor reménykedhetem, hogy magamtól sem művelek semmi gonoszszágot.

Hát van ennél nagyobb szellemi függőség, ennél gyalázatosabb önállótlanóság?

»Nem! Egy póznára szúrt kalap előtt, te gyilkos képű, nem hajol meg hősi, bátor ember, Tell Vilmos meg nem hajol. – Csikorgathatod zsarnok fogad, aki szabad, szabad is marad, és ha birtoka nincs semmi egyéb, megmarad a bátorság és a hűség.« (Lavater †1809) Igen, a bátorságot, a hűséget és az önállóságot is meg akarjuk tanulni. És mégis! Nem a mai kor gyermekei vagyunk-e?»²⁷⁸

Kentenich atya nyilvánvalóan tisztában volt vele, hogy az olyan ember, aki önállóan gondolkodik, a környezetétől függetlenül, belső erkölcsi felelősséggel dönteni és cselekedni képes, és ezáltal képes ellenállni a fasiszta rendszereknek²⁷⁹ vagy a lapangó, rejtett véleményformálásnak, nem „az égből pottyán”. Pontosan a megszokott, hétköznapi környezetben látta az első

278 J. Kentenich, előadás 1912 novemberében, in: F. Kastner, 1939, 113. o. sk. Kentenich atya innen idéz: Karl Wagner: Teutsche Geschichten aus dem Munde teutscher Dichter, 1831 (ford. megj.)

279 J. Kentenich 1951-ben így jellemzi a náci rezsimet és a többi totalitárius rendszert: „Míg Krisztus szándéka, hogy tökéletesen felépítse tagjaiban méltóságukat és az istengyermekség nemességét, addig a sátán azon mesterkedik, hogy híveit elszemélytelenítse és a tömegben feloldja. Mivel a tömeget az »antikrisztusok« révén kénye-kedve szerint mozgatja, tömegdémonizmusról beszélünk, azaz egy olyan tömegről, mely a démon uralma alatt áll.” J. Kentenich, Lebensgeheimnis Schönstatts, 2. kötet, 195. o. sk.

tanulóterepet, ahol az egyén begyakorolhatja az erkölcsi önállóságot. Ezt a meggyőződést tükrözik törekvései és feljegyzései, melyeket 1913-as lelkigyakorlatához személyesen készít:

*„Age, quod agis.”*²⁸⁰

*Urgentiora principantur.*²⁸¹

A szabályzatból igen hiányzik a megsemmisülés és a gyakorlati kivitelezés

A fő ok az erkölcsi gyengeség mellett egész lényem alaphangulata

*Non obligat sub peccato – adest rationabilis causa – ergo*²⁸²

*Ezzel szemben fenn kell tartanom azt a meggyőződést, hogy – különösen jelenlegi helyzetemben – nagyságom a kis dolgok hűségese megfigyelésében rejlik (ebben a szemléletben, ily módon kell nevelned neked is a tieidet). A házban, ahol most vagy, a kis dolgokban általában nem veszik figyelembe a szabályzatot. Bőségesen van tehát rá alkalmad arra, hogy nyilvánvalóvá tedd a környezetedtől való függetlenségedet, és esetleg példádald is valami kis jó hatást gyakorolj.”*²⁸³

Ezek a megfontolások önnevelési utalásokra emlékeztetnek, melyeknek következtében igen szigorúan bánik magával. Nem fukarkodik az önkritikával, és különösen azokat a tendenciákat vizsgálja, amelyek belső szabadságát korlátozzák. Az 1912-es lelkigyakorlaton kijelenti: *„Cselekedeteim nagy részét rendtársaim jelleme határozza meg.”*²⁸⁴

280 Tedd meg, amit meg kell tenned.

281 Először a sürgetőbbet (megtenni).

282 Nem bűn terhe alatt kötelez, de értelmes oka van, tehát...

283 J. Kentenich, jegyzetek az 1913-as lelkigyakorlatokhoz, részben gyorsírás (ASM)

284 Uo.

Személyes fáradozásai és törekvései egyértelművé teszik számára, hogy bármilyen irányú önnevelés „fárasztó ügy”²⁸⁵, ezért keres ehhez mint spirituális folyamatosan új anyagot, motívumokat, okokat és impulzusokat, hogy a fiúkat ezáltal az önnevelésre lelkesítse.

4.2. Motiváció az önnevelésre

Ahogy már a *programban* meghirdeti, az önnevelés központi téma számára. Kentenich atya szinte minden előadásában állhatatosan, konzekvensen nyúl vissza a témához. Minden elméleti fejtegetésnél megragadja az alkalmat, hogy az iskolai élet világából vett gyakorlati alkalmazás lehetőségéről beszéljen:

„Sokak számára tudvalevően a nap legnehezebb pillanata a felkelés. Csörög az óra... Benedicamus Domino!²⁸⁶ – Már ennyi az idő! – Olyan meleg, olyan puha az ágy! Csörög az óra. Szólít a kötelesség. Fel kell kelned – szólal meg halkán az értelem. Micsoda belső kettősség: kezdődik a küzdelem, a küzdelem a vánkossal. Á, olyan álmos vagy még – meg is fázhatsz –, na meg ahhoz, hogy az ember jól tudjon tanulni, ki is kell pihennie magát. Így tör rád a viharos, kellemes érzés. Na, csak még egy perc, csak még egy fordulás. Még a legbölcsebbek is engednek a csábításnak. Igen – átfordultam –, Deo gratias.²⁸⁷ De egyszer csak hosszúra nyúlik a perc. Ez az első rohadt körte, amit az-

285 „Az önnevelés fárasztó ügy. Ezért sokan inkább azzal töltik az idejüket, hogy másokat neveljenek.” Az oberndorfi, schwarzwalddi Schönstatti Fiúmozgalom egyik rendezvényének címe, melyet 2002. október 26-30-ig, a marienbergi ifjúsági centrumban, Vallendar-Schönstattban tartottak. A téma a szabadság. Internetbeitrag Schönstatt-Bewegung in Deutschland, PressOffice Schönstatt.

286 „Dicsérjük az Urat!” Ezzel a mondással keltették a fiúkat.

287 „Istennek legyen hála” – a fiúk válasza.

nap már kora reggel az Úristen fejéhez vágok. És mennyi követi majd még!”²⁸⁸

Kentenich atya ezt a gyakorlati példát tréfásan viszi tovább, és az önreflexióra hív meg:

„Szerencsétlenségemre ma még Soundso atya is ki akart tolni velem. Odalép az ágyamhoz. Ez engem egyáltalán nem zavar. Fekszem, és egy arkangyal nyugalomával alszom, míg szembe nem találok magam a kérdéssel: mi bajod, miért nem keltél fel? A fejem villámgyorsan átfut ez meg az. Én, én – egy kis kényszerhazugság akaszkodik rám. Mondanám: beteg vagyok. Hogy mim fáj? Természetesen a fejem, a nyakam vagy a mellkasom. De még időben észbe kapok, és így az egyetlen mentségem az, hogy fekve maradtam. Ez az igen mélyreható és megcáfolhatatlan oka, hogy nem keltem fel.

Mellesleg szólva, volt már rá példa, hogy valaki sokkal ügyesebben vágta ki magát ebből a helyzetből. Az érintett – nevezzük Antonnak –, olyan intézményben lakott, ahol ezekkel a szavakkal ébresztették az embert: Laudetur Jesus et Maria.²⁸⁹ A válasz: In aeternum. Amen.²⁹⁰ – Anton elaludt. A prefektus mérgesen ráront, rázza, rázogatja, ingerülten kiabál vele: Meddig akarsz még aludni?! Anton nyújtózik egyet és még álomittasan így válaszol: In aeternum. Amen. És mi lett a dal vége? Füstté vált a harag. Hogy ez követendő példa-e, ne firtassuk. Egy valami azonban az elmondottak alapján biztos: mi is érezzük a feszülő ellentétet az érzékelhető, érzéki és az intellektuális, a szellemi-értelmiségi lét között. Igen hasznos lenne elgondolkodni rajta, hogy milyen gyakran és milyen körülmények között

288 J. Kentenich, előadás 1912 novemberében, in: F. Kastner, 1939, 71. o.

289 Dicsértesség Jézus és Mária.

290 Mindörökké. Ámen.

zajlik le bennünk ez a forrongás. Így lehet ugyanis megtanulni önmagunk megfigyelését, aminek következtében nemritkán olyan meglepő és érdekes eredményekre jut az ember, melyek valósággal kényszerítik arra, hogy tovább kutasson."²⁹¹

Egy későbbi, az emberi létről, a belső erők és az ítéletalkotás összejátszásáról tartott előadás után Kentenich atya még inkább támadásba lendül az önnevelésre való motiválást illetően:

„Programunk megvalósításában eddig csupán egy rövid szakaszt tettünk meg. Belső világunk titkainak nagy részét még fátyol fedi. Még számos külső és belső nehézséget le kell győznünk. Nem lenne jobb még időben visszafordulni, hogy maradjon minden a régi kerékvágásban? Hiszen jóval kényelmesebb néhány ájtatos jelmonddal megelégedni, szükség szerint szemet forgatni, mint a tőkehal; néha a változatosság kedvéért, ha már máshogy nem megy, langyos ígéreteket és fogadkozásokat hangoztatni, hogy aztán egy pillanatra hipnotikus és patetikus elragadtatásban átölelje az ember a világot vagy darabokra tépje, ahogy éppen tetszik, és végül erőtlen játszadozásban, gyenge álmodozásban, ábrándozásban tovább élje mormota életét. Vala kezdetben, most és mindörökké. A tartalékok nyugszanak, és ha nyugszanak, akkor nyugszanak. Minden más értelmetlen, olyan vagyok, amilyen vagyok. Mások is elérték a céljukat, misét mondanak, gyóntatnak, prédikálnak, habitust viselnek, mások, akik soha nem törődtek többet a belső világgal, mint ahogy én eddig tettem. Az ilyen gondolatokat könnyen meg lehet magyarázni. Bizonyára megfordultak már ilyen gondolatok egyesek fejében, ha nem is ilyen nyers formában, vagy még előfordulhatnak. Ha csak átmeneti jelenségről van szó, nem kell vele törődni. Ha azonban ez jellemzi állandó szellemi irányultságunkat, akkor azok közé a tömegemberek,

291 J. Kentenich, előadás 1912 novemberében, in: F. Kastner, 1939, 71. o. sk.

csorda-emberek közé tartozunk, akik egy gyermek akaratát hordozzák férfi testükben, azok közé a gerinctelen puhatestűek, szolgálékúak közé, akik soha nem gyakorolnak tisztító, gyógyító, civilizáló hatást a környezetükre."²⁹²

J. Kentenich atya kimozdítja a fiúkat tartózkodásukból. Provokálja őket azáltal, hogy érzelmileg is szó szerint kihívja (provocare) az önnevelésre ösztönző belső erőket és az akarat döntéseit. Más alkalommal a fiúk igazságérzetét és társadalmi felelősségét²⁹³ csalogatja elő.

„Ha feltesszük magunknak a kérdést, hogy mit értünk eddig el, mi a válasz? Kétségtől mindenkinél más. Mindig megvolt-e bennünk a szükséges energia, a férfiúi komolyság, ami önnevelésünk jelentőségteljes művéhez nap mint nap, minden órában szükséges? Vagy még nem vagyunk meggyőződve a feladat nagy horderejéről?

A korábbi évszázadokban a francia király udvarában állítólag szokás volt, hogy az ifjú herceget magát soha nem ütötték meg, ha valami rossz fát tett a tűzre, vagy ha lusta volt. Erre a büntetésre egyik társát jelölték ki, aki aztán az ő jelenlétében kapta meg azt a verést, amit ő, a király fia érdemelt volna.

292 J. Kentenich, előadás 1912 novemberében, in: F. Kastner, 1939, 79. o. sk.

293 Utalás a Hollandiában tartott Nemzetközi Diákkongresszus egyik újságcikkére: „Minket itt a holland diákok jelszava érdekel. Si vis pacem, cole justitiam. Ha békét akarsz, gyakorold az igazságosságot. Ez igen mély életbölcsestét közvetítő mondas. Ha békére vágsz, egyetértésre a feletteseiddel, társaiddal, akkor gyakorold az igazságosságot, tartsd tisztelben a környezetet, a külvilág jogait. Si vis pacem, cole justitiam. Ha békét akarsz, igazi, belső, boldogító békét önmagaddal, belső világoddal és belső világoddal, akkor gyakorold az igazságosságot, és minden lelki erődnél csak annyi jogot, annyi mozgásteret engedélyezz, amennyi az értelem és hit szerint megilleti.” J. Kentenich, előadás 1939 januárjában, in: F. Kastner, 1939, 104. o.

Mire való ez a különös rendelkezés? Nos, azt remélték, hogy a fiatal hercegre nagy hatást gyakorol majd, hogy az ártatlan fiú kiabálását hallgatnia kell.

Ez számunkra furcsának tűnik. De milyen gyakran zajlik le ez a furcsa jelenet a mi életünkben? Igen, közülünk mindenkinek van egy – egy? – nem, talán ezer, sőt tízezer olyan verésre kiejelölt testvére, akinek érte, az ő bűneiért, hibáiért, hanyagságaiért kellett bűnhődnie. A különbség köztünk és a francia herceg között csak annyi, hogy míg ő hallotta a kiáltást, mi teljesen süketek vagyunk. Hát így van ez. Valószínűleg alig van olyan hanyagságunk, amiért ne kellene másnak szenvednie, még akkor is, ha mi ép bőrrel megúsztuk... Azt is elmulasztom, hogy most, ifjúkoromban, amikor még tanulásra és nevelésre alkalmas vagyok, szigorú önnevelésre fogjam magamat, figyelmen kívül hagyom ezt vagy azt a jellemhibát. Hol vannak azok a társak, akiknek ezért szenvedniük kell...?! Mindent, amit most önnevelésünkért teszünk, nem csak önmagunkért tesszük, hanem jövőbeli juhainkért is, méghozzá egészen tökéletes módon... Igen, amilyenek most vagyunk, és amilyené most magunkat formáljuk, olyanok leszünk később. Önnevelésünk műve jelentéktelen dolog tehát? Ki tartja még magát legjobb belátása szerint ehhez az állításhoz?”²⁹⁴

A „bűnbak” példája, melyet J. Kentenich F. W. Foerstertől vett át²⁹⁵, különösen lelkesítően hatott a fiúkra, akiket felháborított a francia udvar gyakorlatának igazságtalansága.²⁹⁶

294 J. Kentenich, előadás 1913 januárjában, in: F. Kastner, 1939, 102. o. skk.

295 Vö. F. W. Foerster, Jugendlehre, 1904, 395. o. sk.

296 Vö. A. Menningen, az egykori diák kijelentései, 1968. (ASM)

A spirituális úgy szólítja meg a fiatalokat, akik életkoruknak megfelelően a jövőre fókuszálnak, hogy csökkenti a jelen és a jövő közti távolságot. A felelősség, amit majdan papként másokért vállalnak, az önnevelés által már most aktuálissá válik. Újra és újra lefekteti ezt a hidat annak jeléül, hogy mennyire fontos számára az összefüggés a személyiségfejlesztés és az apostoli tevékenység között. Ezt nemcsak szónokian és érvelve, a fiúkat megszólítva teszi, hanem azáltal is, hogy a diákokról már most is férfiasságot, nagykorúságot és felelősségvállalást feltételez.

Hogy mennyire igaz, hogy J. Kentenich mintegy megfordítja a nevelési folyamatot azáltal, hogy a nevelés tárgyát a nevelés alanyává emeli, hangsúlyosan megmutatkozik, amikor arra ösztönzi a fiúkat, hogy tudatos önnevelő eszközökkel ellensúlyozzák azokat az elhajlásokat, melyeket gyermekkorukban külső személy nevelése okozott bennük.

„Most csak futólag szeretnék egy fiatalra utalni, akit a szülei gyerekkorában, fiatalon a rossz cimboraiktól való félelmükben vagy más okból kifolyólag mintegy üvegkalitkában tartottak. A többi gyerekkel nem, vagy csak alig érintkezhetett. Így csak magára és a szűk családi körre volt utalva. Sosem volt igazi fiú, igazi gyerek. Az ilyen nevelési módszer a fiatal egész életében végigkíséri, hacsak nem figyel fel rá, és nem próbálja meg kitartó munkával helyrehozni – saját tevékenysége által – azt, amit mások, még ha jószándékúan is, elrontottak.”²⁹⁷

Az ilyen és hasonló példák tükrözik Kentenich atya pedagógiai nézeteit.

297 J. Kentenich, előadás 1913 januárjában, in: F. Kastner, 1939, 124. o.

4.3. Az önnevelés határaitól: a tudatalatti

Az emlékezet címszava alatt az önnevelő akaraterő határait vizsgálja, amiket az egyénnek a *tudatalatti lelki élet* folyamatai szabnak. A spirituális szemléletesen leírja, hogy miként fészkelik be magukat képek, események és élmények a lélekbe, és hogyan gyakorolhatnak ellenőrizetlen, kezdetben irányíthatatlan befolyást az emberi magatartásra:

*„X. Y. csípős megjegyzést tett rám – gúnyos tekintettel, szarkasztikus vigyorral –, az ütés telibe talált. Ilyen vagy olyan erényem miatt a nagyra becsült rektor egy kicsit megdicsért – természetesen csak erkölcsi értelemben. Elhangzott a megjegyzés, helyreállt a nyugalom – külsőleg biztosan, na de bensőleg? Videant consules! Mennyi ideig simogatja még a lelkemet, a lelkem által felélénkült agyamat a kellemes jelenet? Ha akarom, sem tudom azonnal elűzni a bensőmből, akkor sem, ha azonnal a rózsafüzért kezdem imádkozni... Az agyam a felvett képeket, elképzeléseket őrzi és megőrzi.”*²⁹⁸

A pszichológiai értelmezések, melyeken keresztül J. Kentenich a fiúknak konkrét példák segítségével különválasztotta a tudatot a tudatalattitól, a viselkedést az emberi pszichében rögzült mintáktól, akkoriban messzemenően újak számítottak az Egyházban.

„Egy magas rangú papi személyről van szó, akit mindnyájan nagyon jól ismertek. Gyerekkorában egyszer szerencsétlenségére elkésett az iskolából. Teljesen kifulladásra végre megtalálta a helyét. Az ostoba tanárnak nem jutott jobb az eszébe, mint hogy jól leszidja. A kicsi izgalma nőttön-nőtt, és ezzel együtt nőtt a légszomja is. Ebben az igen kínos helyzetben kellett fel-

²⁹⁸ J. Kentenich, előadás 1912 decemberében, in: F. Kastner, 1939, 87. o.

olvasnia. Képzeltetitek, hogy ment... Minden szó után hüppög, és levegő után kapkod, míg végül a hangja elcsuklik a sírástól. – Könnyen lehet, hogy ez az eset sötét árnyékot vet a gyermek, a mostani pap életére. Sokat kell nyilvánosan szerepelnie. Időszakonként, ha túlterhelt, ha az idegei feszültebbek, visszaesik ebbe a szörnyű állapotba. Nyilvános fellépései alkalmával levegőért kapkod, a hangja megbicsaklik, amíg teljes kétségbeesésében sírásba nem fullad. Ez egy teljesen szárnalmas állapot. Ilyen és hasonló példákat tömegével tudnék mesélni nektek... Azt mondhatnátok nekem: Nem veszített ebben az esetben a kép elevenességéből, nem halványodott el idővel a képzet? ... Minél élénkebb a kép, annál nehezebben törlődik az emlékezetből. De mitől függ a képzet elevenése? Ezt most már tudjuk. A képzet élénksége, elevenése a külső inger, az érzékelés élénkségétől, elevenességétől függ. Ezt belső lelki életünkben is nap mint nap megtapasztaljuk. Olvasok egy könyvet, ami meglehetősen kifogásolható, az egyik szakasza pedig kifejezetten tisztátalan. A történet új, elolvasom másodszor, harmadszor stb. Az érzéseimet érő külső inger nem is lehetne egyértelműbb számomra. Ugyanakkor akár heteket és hónapokat is munkálkodhatok rajta, hogy ne kínozzon és gyötörjön tovább a képzet. Tételezzük fel, hogy csak átfutom ezt a szakaszt. Akkor mi történik? Az emlékezetet csak egy futó képzet éri, ami hamar feledésbe is merül. – Igen, mondd, de nálam nem ez a helyzet. Még ha gyenge, felületes is a külső érzékelésem, a képet nem tudom kifinomlani a lelkemből. Ezt készséggel el is hiszem. De itt nem közvetlenül az emlékezet okozza a nehézséget, hanem a képzet, ami pedig a ti korotokban mértéktelenül elburjánzik, ha nem nyesik meg időben és erőteljesen. És a történet tanulsága... De térjünk most vissza a mi esetünkhöz. Mi a magyarázata annak, hogy a képzet az azóta eltelt hosszú idő ellenére is időnként ilyen élénken előbukkan? Ennek az a magyarázata, hogy a külső inger, különösen pedig az azt követő zaklatottság szokat-

lanul nagy volt... Természetesen a semmiből nem lesz semmi. Meg kell tanulnunk megtisztítani emlékezetünket a tisztességtelen gondolatoktól, és nemes képekkel benépesíteni... Most már azt is belátjuk, hogy miért kell örködnünk az érzékeink felett. Ők alkotják lelkünk kapuját. Hogy meddig terjed az egyén bölcsessége és megvilágosodottsága, általánosságban nem határozható meg.”²⁹⁹

Az egyik segítség, amit Kentenich atya az önneveléshez javasol, a minket érő benyomások megválogatása. Bensőnket mindenekelőtt pozitív, nemes képekkel és képzetekkel kellene benépesíteni. *„A szűzien őrzött, jól nevelt képzelet mérhetetlenül kedvező hatást gyakorol teljes testi és lelki életünkre.”³⁰⁰*

A képzelethez, és a vele összefüggésben lévő, a belső szabadságra leselkedő veszélyekhez fűzött magyarázataiban mai értelmezésünk szerint pszichológiai és mélypszichológiai folyamatokról van szó, melyeket ő a felszínre hoz: *„Ő (a képzelet) kiszínezi magának az elszenvedett sértést: élénken és részletesen. Ezáltal a sértés csak nő, növekszik, egyre hatalmasabb lesz.”³⁰¹*

Figyelemreméltó, hogy mekkora jelentőséget tulajdonít a képzelet nevelésének ebben az összefüggésben:

„Aki tehát hatással akar lenni egy ember szívének hangulatára, a saját szíve hangulatára, annak hatnia kell a képzeletének a képeire. Amilyen mértékben befolyással lesz rá, olyan mértékben tett szert szeretetre vagy gyűlöletre. Aszerint, hogy

299 J. Kentenich, előadás 1912 decemberében, in: F. Kastner, 1939, 89. o. skk.

300 J. Kentenich, előadás 1912 decemberében, in: F. Kastner, 1939, 95. o.

301 Uo.

ezeket a képeket erősítjük vagy gyengítjük, tűnik el vagy növekszik maga a szeretet, a gyűlölet és minden szívbéli rezdülés. Mekkora hatással van ez az igazság a mindennapi életünkre, másokkal való kapcsolatainkra és főleg az önnevelésünkre! Ez az az archimédeszi pont, amelyből kiindulva belső világunkat alapvetően megváltoztathatjuk. Aki ura a képzeletének, annak könnyű benső világát átalakítania, annak könnyű lesz a legfőbb eszményekre törekedni és azokat elérni, az megtette az első, legnehezebb és legfontosabb lépést egy erős, szabad, papi-apostoli jellem kialakításához.”³⁰²

A tudatalattiba korábban berögzült, rossz magatartásmintákhoz vezető folyamatok pontosan az emberi kapcsolatok terén gyakorolnak nagy hatást a pillanatnyi magatartásra:

„Valaki súlyos igazságtalanságot követett el velem szemben, pl. alaptalanul megvádolt az elöljáróm előtt. Ez a képzet követ engem, bárhova megyek, különösen, ha egyedül vagyok, pl. a kápolnában. Ahogy az már lenni szokott, az egész ügyet a képzelet keríti hatalmába. A sértés minden részletét kiszínezi, ezáltal egyre nagyobb lesz a sértés. A következmény pedig az, hogy érzéki vágyaink felerősödnek, azaz felpeteszül a vérünk, egyre inkább érezzük a sértést, és készítő vágyat érzünk arra, hogy bosszút álljunk. Nos, az akaratnak nem sok kell ahhoz, hogy ehhez beleegyezését adja. Ha ebben a pillanatban elem lépne a sértés okozója, kézzelfogható bizonyítékot kapna a képzelet jelentőségéről. Ez pedig abban áll, hogy érzéseinket, akaratunkat és ezzel az egész embert befolyásolja. Így magyarázható a képzelet jelentősége.”³⁰³

302 J. Kantenich, előadás 1913 januárjában, in: F. Kastner, 1939, 111. o.

303 J. Kantenich, előadás 1912 decemberében, in: F. Kastner, 1939, 95. o. sk.

Cselekedeteink és érzékelésünk megismerésében és helyes értelmezésében Kentenich atya az önmeghatározásban való előrehaladás lényeges lépését látta. Évtizedekkel később rámutat a nevelés – a katolikus nevelést is beleértve – hiányosságára, amennyiben az nem tulajdonít kellő figyelmet az ilyen és hasonló pszichológiai összefüggéseknek.

„A modern pszichológia sok építőelemet adott nekünk, hogy bánni tudjunk tudatalatti lelki életünkkel, és meg kell Önöknek vallanom, hogy megszokott katolikus aszkézisünk eddig kétségbeejtően kevés figyelmet fordított a tudatalatti lelki életre; és mégis igaz marad, hogy jóval többször tesszük azt, ami re tudat alatt természetünk ösztönöz, mint amit akarunk. Ha még azt is hozzáveszik, hogy a mai ember a kisujja hegyéig irracionális beállítottságú, megértik, hogy micsoda hatása van a tudatalatti lelkiélet tanulmányozásának a katolikus aszkézis jövőjére.”³⁰⁴

A schönstatti diákotthon spirituálisa számára már a fiúkkal való együttműködés első heteiben nyilvánvalóvá válik, hogy az ember minden önismeretre és önnevelésre irányuló törekvése közben természetes határokba ütközik, hogy az erkölcsi munka önmagában kevés, és hogy hosszú távon fáradttá és rezignálttá tehet. Kentenich atya ezt is személyes tapasztalatból tudja: diákévei alatt minden fáradozása ellenére éveken át nem tudta levetkőzni erős tépelődésre³⁰⁵ és bezárkózásra való hajlamát.

304 J. Kentenich, előadás 1952. február 29-én, Brazil terciátus III., 144. o. (ASP)

305 Vö. Dorothea M. Schlickmann, Die verborgenen Jahre. Pater Josef Kentenich – Kindheit und Jugend (1885-1910), Vallendar², 2007 (1. kiad. 2007), 229. o. skk.

Az Istenanya Mária volt az, aki lelki és szellemi szükségéből és küzdelmeiből kisegítette és jelentősen átformálta. Életútján személyesen megtapasztalta Őt, mint Édesanyát, és minde-
nekelőtt mint nevelőt.³⁰⁶

4.4. Mária, mint vezetőnk az önnevelésben: bevezetés a kötődéspedagógiához

Kentenich atya még nem egészen egy éve spirituális, amikor 1913 szeptemberében kitér élete egyik legnagyobb horderejű eseményére, gyermekora egyik kulcsfontosságú élményére, mely egész életének irányt mutatott: Máriának való felajánlására nyolcéves korában, melyre egy Mária-szobor előtt, az oberhauseni árvaházban került sor. Édesanyja az Istenanyának ajánlotta fel őt, mert gyermekét ott kellett hagynia egyedül.³⁰⁷

Máriával kapcsolatos későbbi személyes tapasztalatai alapján arra a meggyőződésre jutott, hogy senki sem volt nagyobb hatással a fejlődésére, mint Ő. Tapasztalatai arra ösztönzik, hogy a Máriához való kötődést, mint esélyt és életgazdagságot továbbadja. Két előadásvázlata közül az egyikre, melyet az 1913-as őszi szünet után – szeptember közepén – a fiúknak tart, ezt jegyzi fel: „*a) Belső krízis – gyermekek: édesanya. Szent Teréz, amikor elvesztette az édesanyját. Én – Oberhausen: kereszt.*”³⁰⁸

Amilyen jelentéktelennek tűnik ez a feljegyzés, olyan nagy jelentőséggel bír. Az összekötő vonal, melyet Szent Teréz és maga közé húz, egy jelentős folyamatra és az általa szemé-

306 Vö. D. Schlickmann, *Rejtett évek*, 248. o. skk.

307 Bővebben a témához vö. D. Schlickmann, *Rejtett évek*, 104. o. skk.; az oktatásfolyamat kutatásához pedagógiai szempontból: ua., *A valódi szabadság eszménye*, 199. o. sk., 242. skk.

308 J. Kentenich, in: F. Kastner, 1939, 176. o. sk., 1. megj.

lyesen megtapasztalt valóságra utal: Mária a mi Édesanyánk. 1914. május 3-án, az újonnan alapított Mária-kongregáció első ülésén részletesebben is beszél saját, Máriának gyermekként történt felajánlásáról. Ő, mint a Mária-kongregáció elindítója és alapítója, saját lelkének személyes titkából bíz valamit a fiúkra, annak felfedése nélkül, hogy az említett fiú, akiről szó van, ő maga.³⁰⁹ Itt nem csak saját szívéből fed fel valamit, amit teljesen a fiúk rendelkezésére bocsát. Életének legősibb, személyes titkát nyilatkoztatja ki, amiről később így tesz tanúságot: „Ő, Mária formált és nevelt engem életem kilencedik évétől kezdve.”³¹⁰

Ezt az élményt szeretné a fiúkkal megosztani – melyet egyértelműen nem magántermészetű folyamatként, nem személyes, egyszeri életeseményként lát –, amikor a testvéreknek³¹¹ elmagyarázza: „Mária a mi anyánk! A mi igazi, valóban lelki, természetfeletti anyánk, nem pusztán gondozó- vagy nevelő-anyánk.”³¹²

Mivel ismerte a fiúk fenntartásait mindenfajta Mária-tisztelettel szemben, óvatosan, tapogatózva tette meg a Máriához, mint édesanyához és nevelőhöz vezető utat. „Önnevelésünket – fogalmazza meg a spirituális első, 1912. október 27-i beszéde végén egészen általánosan – Mária oltalma alá akarjuk helyezni. Ezt ígérjük meg vasárnap a „Mater Puritatis” („Tisztaság anyja”) ünnepén.”³¹³ Most meg kell kezdenünk a munkát a

309 Vö. J. Kentenich, előadás 1914. május 3-án, in: F. Kastner, 1939, 229. o.

310 J. Kentenich, előadás 1935. augusztus 11-én (ASM)

311 A német szövegben a latin Sodalitas = testvériség szóból származó kifejezés szerepel

312 J. Kentenich előadás 1914. május 3-án, in: F. Kastner, 1939, 229. o.

313 1912. október 20-án, vasárnap, a háromnapos lelkigyakorlat lezárásaként, melyet Bayer atya a fiúknak tartott, került sor a diákokon való dőszentjének ünnepére: Mater puritatis, melynek során a diákok a házi

közösségben. Igen, ebből a szempontból van még egy nagy feladatunk. A szabályzat kimondja, hogy ápoljuk a Mária-tiszteletet. A külsőség már megvan: a gyönyörű zászló és az érem."³¹⁴

Az ima és 1912. október 20-ának szimbolikája minden bizonynyal jó alkalmat szolgáltatott Kantenich atyának arra, hogy

23. kép: A Mater Puritatis (Tisztaságos anya) képe a házi kápolnában

krónika tanúsága szerint felajánlási imát mondtak Máriának. Ehhez kapcsolódóan egy kis érmét vehettek át kék szalaggal, úgyhogy néhányan azt gondolták, hogy ehhez kötődött a „Mária-egyletbe” való felvétel.

314 J. Kantenich, előadás 1912. október 27-én

programját ily módon fogalmazza meg, azonban annak, hogy Máriát programjába bevonja, és hogy egy ilyen irányú „nagy feladatról” beszél, sokkal mélyebb oka van.

Az elkövetkező időszakban csak nagyon ritkán és feltűnően visszafogottan utal Máriára, nem úgy, mint a modern szentekre. Mintha még tartogatna „egy ütőkártyát”, melyet nem akar egyből a beszéd tárgyává tenni. De a jelentőség, melyet kezdettől fogva Máriának tulajdonít, már az egyik első, a fiúknak tartott előadásában megnyilvánul: közvetlenül 1912. november elsejét, Mindenszentek ünnepét követően, amikor is a szenteket választja beszéde fő tárgyául, elméltedése másik fontos témája Mária működése a történelemben. F. Kastner később (1939-ben) mindkét előadást az „ezután kezdődő nevelési munka és közösségépítés kapujaként”³¹⁵ említi. Az alapítástörténet későbbi eseményei jól mutatják, hogy ez a tematika a két legfontosabb tartóoszlop egyike, melyeken később a schönstatti mozgalom nyugszik.

Ez a két téma nem csupán a pallottinus hagyományban gyökerezett. Pallotti Szent Vince azok közé a szentek közé tartozott, akik igen tisztelték Máriát, de J. Kentenich szívében és gondolataiban is mélyen gyökereztek ezek a gondolatok.

Kentenich atya rendkívül kitartóan vezeti a fiatalokat az eléjük tárt program beteljesítésének útján. Ennek kapcsán nem úgy említi azt, mint az elkövetkező, internátusban eltöltött évek programját, hanem szinte magától értetődően életprogramként definiálja: *„Az első előadás már röviden felvázolta élet-programunkat: Meg akarjuk tanulni magunkat Mária oltalma*

315 F. Kastner, Unter dem Schutze Mariens, 1939, 36. o.

alatt szilárd, szabad, papi jellemekké nevelni. A második előadás megmutatta, hogyan valósítsuk ezt meg."³¹⁶

Saját benső világunk felkutatásához adott szemléletes magyarázataival rávilágít arra a különleges szerepre, melyet Mária ebben az életprogramban betölt: *„A feladat nehéz. Helyénvaló lenne tehát, hogy nagy vezérünk, Mária köré gyűljünk.*”³¹⁷ Ezután előadást tart Mária jelentőségéről az egyháztörténelemben, amit már 1910 májusában, a limburgi házban elmondott, pappá szentelése után pedig a prédikációiban ismét elővett.³¹⁸ A hosszú terjedelem ellenére a fiúknak is teljes egészében megtartja az előadást. Szemléletes történelembemutatása felvázolja a fiúknak azt a különleges jelentőséget, amit Mária elnyert. A végén még egyszer pontosítja fő célját:

„Amennyire erőnk engedi, hozzá akarunk járulni ahhoz, hogy a világot Márián keresztül Krisztushoz visszavezessük, és ezáltal megalapozzuk és megsokszorozzuk drága társaságunk becsületét és hírnevét.” A fiúknak tartott előadás kéziratában még hozzáfűzi: *„Mária a mi vezérünk is. Miért kellene félnünk hát? Ő fog vezetni, és kell is, hogy vezessen és segítsen minket benső világunk kifürkészésében és meghódításában. Hogy pártfogását biztosítsuk, szeretnénk itt és most megújítani fogadalmunkat, melyet tisztaságának ünnepén tettünk.*”³¹⁹

316 J. Kentenich, előadás 1912 novemberének elején, in: F. Kastner, 1939, 43. o.

317 J. Kentenich, előadás 1912 novemberének elején, in: F. Kastner, 1939, 44. o.

318 Vö. J. Kentenich, Prédikáció 1910. május 8-án – „Az Istenanya képe a történelemben”, in: Pater Joseph Kentenich, Predigten, 1910-1913, kiad. és bev.: Engelbert Monnerjahn, Vallendar-Schönstatt, 1988, 60-75. o. és in: F. Kastner, 1939, 45-56. o.

319 J. Kentenich, előadás 1912 novemberének elején, in: F. Kastner, 1939, 56. o.

Itt is megmutatkozik egy önéletrajzi vonás. Mária átfogó és mélyreható értelmezése, amelyet Kentenich atya később az „Immakulata” fogalma alatt kibont, kifejezésre jut abban az imában, amit maga J. Kentenich kisgyermekként írt, és tanúsága szerint minden nap térden állva imádkozott: *„Üdvözlégy, Mária! A te tisztaságodért őrizd meg tisztán testemet és lelkemet.”*³²⁰ A szeplőtelenység, Mária tisztasága az ő értelmezésében mindig együtt jár a belső erők harmóniájával és a gonosszal szembeni benső ellenállással. Bár J. Kentenich csak jóval később ismerteti meg a schönstatti köröket ezzel az eredendően személyes imával, már első előadásában, amit a fiúknak Máriáról tart, megmutatkozik ez a fontos kötelék: az Istenanya nyilvánvalóan képes átvenni az irányítást az emberi lélek mélyebb rétegei felett, és átformálni azokat. A Mária-szeretet, mint később rámutat, *„rendkívül mély és gyengéd, jókedvre hangolt vallásos tudatalattit”*³²¹ ajándékoz az embernek.

Mozgáspedagógiája szellemében J. Kentenich – bármennyire személyes ügyének tekinti is ezt –, lépésről lépésre halad, és Máriához való kötődésük tekintetében odamegy a fiúk elé, ahol éppen állnak. A módszert, ahogyan Kentenich atya az elkövetkező időkben az Istenanyáról a fiúknak beszél, ma „dropping names”³²²-nek nevezhetnénk. Ő azonban céltudatosan és ügyesen megtölti ezt a módszert tartalommal.³²³

320 J. Kentenich, in: D. Schlickmann, *Rejtett évek*, 79. o. sk.

321 J. Kentenich, előadás 1963. január 4-én, nem szerkesztett kézirat, 201. o. (ASP)

322 Alkalmadtán ugyanazokat a neveket egy bizonyos cél elérése érdekében elhinteni.

323 A fiúk tiltakozása a túlzott vallásossággal és így a Mária-tisztelettel szemben különösen kivehető, ha hagyjuk, hogy hasson ránk a krónika-beszámoló, mely szerint a fiúk diákotthonbeli rossz hangulatán (1912 őszén) még a Mater Puritatisnak való felajánlás (1912. október 20.) sem változtathatott: „Ugyanolyan barátságtalanul fogadták, mint a ház szabályzatát.” *Chronikbericht* in: F. Kastner, 1939, 59. o. sk.

Kentenich atya így kezdi első előadását a mikrokozmosz felderítéséről: *„Ismerjük célunkat, és ismerjük annak megvalósulását a szentekben. Ezért megérett bennünk az elhatározás, hogy szorosan csatlakozva égi vezérünkhöz, Máriához, valóban elkötelezetten elkezdjünk munkálkodni belső világunk megismerésén és meghódításán.”*³²⁴

A módszerben, amely szerint csak mellékesen említi a Máriához való csatlakozást, idővel bebizonyosodni látszik az igazság: az esőcsepp kivájja a követ. Mindenestre feltűnő, hogy a spirituális az ezt követő előadásokban egyáltalán nem érinti Mária személyét. S bár az elkövetkező időben csak nagyon ritkán említi a témát, a kijelentései ugyanazok. Újra és újra ugyanahhoz a már felvázolt gondolathoz tér vissza: Máriának a szabad személyiség belső növekedésére gyakorolt hatásához. Kentenich atya mindig kívárja, hogy mikor adódik a következő lehetőség:

Miután a fiúk lefényképezkedtek a zászló alatt, J. Kentenich ismét felveszi a „sok kis szemből álló fonalat”, amit köt: *„Mária lobogója alatt tesszük ezt. Így fognak látni bennünket szüleink, rokonaink és ismerőseink..., ahogy majd néhány év múlva, végzett lelkipásztorként a világ megtérítésén munkálkodunk Máriával, Márián keresztül Krisztusért. És mi szüleink elvárásait, Mária reményeit hiúsítanánk meg szolgállelkűségünkkel?”*³²⁵

Itt tulajdonít első alkalommal személyes érzelmeket, gondolatokat, sőt reményeket Máriának, és ezáltal sokkal többnek tekint, mint pusztán a tisztelet tárgyának, mint valami szobornak, ami előtt az ember bizonyos ügyek érdekében, bizo-

324 J. Kentenich, előadás 1912 novemberében, in: F. Kastner, 1939, 65. o.

325 J. Kentenich, előadás 1912 novemberében, in: F. Kastner, 1939, 80. o.

nyos helyzetekben gyertyát gyújt. Valóságos, megtapasztalható személynek tekinti, akinek elvárásai vannak a fiúkkal szemben.

Az előadások során egyre élénkebben és közelebbről bontakozik ki Mária személyisége, és 1914. október 18-án, az Alapító okiratról tartott előadásban éri el tető- és csúcspontját azáltal, hogy Kentenich atya mintegy Máriát megszólaltatva beszél a fiúkhoz.³²⁶

De 1912 decemberétől kezdve a spirituális – az eddig ismert források szerint is – még messzemenően tartózkodik attól, hogy Máriáról beszéljen, míg sor nem kerül a Mária-kongregáció megalapítására.

A közbeeső idő számos előadása és az egyéni beszélgetések azt a célt szolgálják, hogy a fiúkat az önnevelésben segítsék. A fiúk azonban időről időre megtapasztalják, hogy az ember ereje önmagában minden eszményi törekvés és fáradozás ellenére sem elég. Ezek a felismerések nem kis szerepet játszanak az 1914. október 18-ai eseményben, a Máriával való tulajdonképpeni szövetségkötésben.

„Az Istenanya kezdetben nagyon a háttérbe húzódott. 1914 májusában ugyan elkezdtük a Máriával kapcsolatot ápoló fiúk szívében rejlő szálakat egyre szorosabbra fűzőgetni, hogy lassan előtérbe kerüljön a máriás lelkiület. A leglényegesebb gondolat azonban az önnevelés volt. Nekem nem volt kétségem afelől, hogy ezzel önmagában nem jut az ember messzire. Így merült

326 Vö. J. Kentenich, előadás 1914. október 18-án (Alapító okirat). A szövegváltozatokhoz lásd H. Hug, *Vergangenheit einholen*, 1. kötet, 530. o. skk.

fel a gondolat: Bárcsak lenne most valaki, aki önnevelésünket támogatja! Számomra minden a nevelésre volt kihegyezve."³²⁷

Máriának az a szerepe, amit az elkövetkező években egyre inkább elfoglal a fiúk lelkében, leginkább az édesanya és nevelő fogalmával írható le.³²⁸ Azt a kapcsolatot, amely az önnevelési munka és az ezzel járó személyes áldozatok, valamint Máriának az önnevelési folyamatban betöltött meghatározó szerepe között fennáll, Kentenich atya pedagógiájának ötödik vezércsillagaként, mint „szövetségpedagógiát”³²⁹ írja le. Kentenich atya magában hordozza azt a magától értetődő meggyőződést, mely szerint ha egy önmagán munkálkodni vágyó ember fáradtságait bármikor, bárhol Mária rendelkezésére bocsátja, annak lelkében tevékennyé válnak az isteni erők. A szövetségnek ez a valósága, ami egyrészt Mária, másrészt Kentenich atya és a fiúk részéről létrejön, később az alábbi szófordulattal vésődik be Schönstatt történelmébe: „Semmit nélkülöd – semmit nélkülünk.”³³⁰ Lelkisége tehát elképzelhetetlen az önnevelés és Mária személyének szoros összekapcsolódása nélkül.

Ehhez kapcsolódik a szövetségpedagógia másik valósága, ami a fiatal Schönstattban bontakozik ki: Mária kegyelmi működésének ehhez a konkrét helyhez, a Mária-kongregáció gyüleke-

327 J. Kentenich, előadás 1949. március 14-én (ASM-AR)

328 A témához vö.: Danielle M. Peters, *Ecce Educatrix Tua. The Role of the Blessed Virgin Mary for a Pedagogy of Holiness in the Thought of John Paul II. and Father Joseph Kentenich*, Lanham, Maryland (USA), 2010, 238. o. skk.

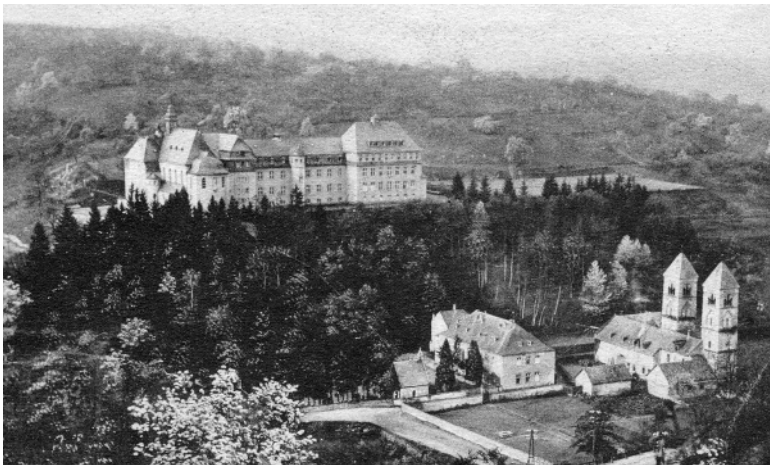
329 J. Kentenich, *What is my philosophy of Education*, 35. o., 137. o. sk., 157. o. sk. Vö. L. Penners, *Eine Pädagogik des Katholischen*, 101. o. sk.; E. Frömbgen, *Bündnispädagogik*, in: *SchLex*, 1996, 49-52. o.; H. Hug, *Unser größter Schatz*, 82-94. o.

330 1934 óta berögzült kifejezés az emberi és isteni közreműködésre. Vö. Heinrich Hug, *[Welt]Geschichte eines Heiligtums (Bildband)*, Vallen-
dar, 2003, 62. o.

zési helyéhez, a kis kápolnához való kötődése, amely így szent hely lesz. Kentenich atya ígérete szerint az erkölcsi-vallási önelnevelés előrehaladásával párhuzamosan fog kibontakozni ezen a helyen Mária kegyelemteljes működése.³³¹ Az 1914. október 18-i, döntő jelentőségű előadásban ezeket a szavakat adja Mária szájába:

*„Akkor szívesen letelepszem itt és osztom áldásomat és kegyelememet...”*³³²

Ahogy pedagógiája egyre inkább kibontakozik, Kentenich atya látja, hogy a szabad személyiség nem önállóan bontakozik ki, hogy nem csak egy ellenképet keres és igényel a lelki nevelő személyében. A személyiség kibontakoztatásában alapvető jelentőséggel bír a közösség.

24. kép: A diákotthon és a völgy a későbbi kápolnával

331 Vö. J. Kentenich, előadás 1914. október 18-án (Alapító okirat).

332 J. Kentenich, előadás 1914. október 18-án.

5. Közösségi nevelés

J. Kentenich *kötődés- és szövetségpedagógiája* a közösséghez való kötődést személyiségfejlesztő erőnek tekinti. 1949-ben így ír:

„Közösség nélkül az ember elsorvad. A közösség gátakat szab és ösztönzést ad. Feszültségeket teremt, és azok leküzdésére kényszerít. Célokat rejt és ösztönzést ad, melyek nem hagyják nyugodni az embert. Társakat és segítőket állít rendelkezésünkre, vagy hagyja, hogy az ellenfelek is a terv részévé váljanak. Mindkettő igen hasznos a mű kialakítása és önmagunk kibontakoztatása szempontjából. Így már érthető, hogy miért mondja Goethe, hogy műveinek hétnyolcada mások érdeme. Az embernek szüksége van a közösségre, hogy kapjon tőle. Ugyanennyire szükséges, hogy adhasson, hogy gazdagon, túláradóan ajándékozhasson, elajándékozhasson. A megosztott öröm dupla öröm, a megosztott szenvedés fél szenvedés.”³³³

Az ember mint társas lény, rá van utalva a közösségre.

Kentenich atya saját bevallása szerint gyermekkorától magában hordozta az új közösség eszményét, melyet spirituális működése kezdetétől egyre inkább szem előtt tartott, pedig kezdetben az ilyenfajta közösségépítésre egyáltalán nem adódott lehetősége. Az első hónapokban megtartott egyes előadásai, noha tulajdonképpen az egyén önneveléséről szóltak, közvetett módon mégis a közösségépítést szolgálták a fiúk körében.

333 J. Kentenich, Oktoberbrief, 1949, 55. o.

5.1. A közösség összetartása

„Az „új közösség... már az Előalapító okiratban kifejezésre jut – jegyzi meg J. Kantenich – ez által a rövid szó által: Mi, és nem én akarjuk ezt megtenni. Bízunk benne, hogy elérjük célunkat, ha közösen munkálkodunk rajta.”³³⁴

A „mi” szócska, ami minden előadásban megjelenik, nemcsak a szónok és a hallgatóság, vagyis a spirituális és a fiúk közti szolidaritást teremti meg, hanem észrevétlenül a fiúk körében is növelni kezdi a szolidaritást. Ez idáig ismeretlen volt számukra. Olyan légkörben, ahol a fiúk a ház szabályzata értelmében kölcsönösen felügyelték és bevádolták egymást (vö. a prefektus tisztje), ahol a magas teljesítményelvárások szükségszerűen erős versengést szültek, az „egyéni barátság” pedig a botlásoktól való félelem miatt tilos volt³³⁵, a szolidaritás elsősorban az előjárók elleni közös lázadásban mutatkozott meg.

Az előadások, melyeket a fiúk most hallanak, egyéniségük teljes tiszteletben tartása mellett egy másfajta szolidaritásra hívnak meg. Az egyes fejtegetések különösen a jobb közösségi életet szolgálják.

Ehhez már az első előadás megnyitja a kaput, amikor a spirituális a közös alkotást, a jövő közös művét, a közös programot és célt ismerteti. Ez az, amire mindnyájan törekszenek, és ami mindnyájukat egyesíteni tudja.

334 J. Kantenich, előadás 1949. március 13-án, kézirat. (ASM-AR)

335 K. Kubisch, aki 1913-ban érkezett Schönstattba, miután visszaemlékezésében („Erinnerungen an die Kongregationszeit 1914-18”) részletesen bemutatja az öt emberileg nagyszerűen kiegészítő Karl Vogelgel kialakult első barátságát, aki a sport területén is motiválta őt, utal rá, hogy milyen nagy bizonytalanság övezte akkoriban az egyéni barátságokat. A témáról bővebben: in: H. Hug, Vergangenheit einholen, 2. kötet, 52-74. o.

Az egyes utalások arra hivatottak, hogy hozzászoktassák a fiúkat a kölcsönös, nyílt beszélgetéshez. Hogy ez mennyire szokatlan és új a számukra, jól mutatja, hogy mennyire fáradságos és hosszú az az út, amely a missziós egylet diákgyűlésein az első nyílt és élénk beszélgetéshez vezet. Ezt az egyletet J. Kentenich fél évvel korábban a közösség előmozdításának érdekében hívta életre. A krónikás beszámol arról, hogy az egyik vezető a szünidőben történő hitvallás és tanúságtétel érdekében lépett fel, amit „az egylet történetének első és ez idáig egyetlen érdekes és hihetetlenül élénk vitája követett”. Később pedig: „Megtört a jég. Boldog reménnyel tekintettünk a jövőbe. »Jövőre minden gyűlés ugyanilyen élénk hangnemben zajlik majd, mint a mai« – mondtuk utána egymásnak.”³³⁶

A spirituális törekvése abban áll, hogy közelebb vigye egymáshoz a fiúkat, hogy kölcsönösen megtanulják jobban megérteni és elfogadni egymást, a másik egyéni sajátosságait is tiszteletben tartva. A minőségibb együttlétet közvetett módon számos javaslat szolgálja, mint például ez is: *„Az arcvonásokból és a spontán mozdulatokból a lelki állapotra is következtetni lehet. Arra azonban figyelni kell, hogy az ilyen ítéletekkel nagyon óvatosan bánjunk.”*³³⁷

Kentenich atya előadásában úgy veti fel a fiúk önmagukkal és egymással kapcsolatos problémáit, hogy nem nevezi meg konkrétan azokat. „A maga részéről mindig arra törekedett, hogy világos fogalmakat és elveket fogalmazzon meg, és nem riadt vissza a finom erkölcsi, dogmatikai különbségtételtől, ha az világosságot teremtett. A személy eközben szinte egyáltalán nem volt fontos. Minden, amit mondott, teljesen tárgyilagos

336 Chronikbericht 1915, in: F. Kastner, 1939, 165. o. sk. A krónikabeli tudósítás, mint kezdeményezés és forma J. Kentenich nevéhez köthető.

337 J. Kentenich, előadás 1912 novemberében, in: F. Kastner, 1939, 79. o.

volt.”³³⁸ Így jellemezte Karl Kubisch a spirituális magatartását a gyűléseken és előadásokon.

Kentenich atya az együttélés problémáit objektíven mint az emberi együttélés és az ifjúkor alapvető problémáit írja le, mintegy azt a nehézséget, amikor meg kellene bocsátanunk egy minket ért igazságtalanságot, miközben a féktelen fantázia állandóan a tudatunkba idézi az általa okozott sérelmet.³³⁹

Az önnevelésen való munkálkodás, amire a spirituális mindenkit bátorít, tudatosítja a tanulóknál a világos önismerettel és az önmaguk fáradtságos formálásával kapcsolatos akadályokat. Ahogy megtapasztalják, mennyire nehéz hibáikat letenni és korlátaikon felülemelkedni, egyre inkább észreveszik, hogy társuk is ugyanúgy szenved saját gyengeségeitől és problémáitól, és azon fáradozik, hogy legyőzze azokat. Így jó pszichológiával egy másfajta szolidaritás bontakozik ki, amely mindenekelőtt az egymás iránti megértést növeli.

Az ifjúság problémáinak általános bemutatása által J. Kentenich eltereli a fiúk figyelmét a magányos problémamegoldásról, melynek esetében az egyén úgy gondolja, hogy egyedül az ő vállát nyomják ezek a terhek. Kiszabadítja a fiúkat elszigeteltségükből, egymáshoz vezeti, és egy olyan sors- és szenvedésközösségben kapcsolja őket egymáshoz, ami nem kívülről, külső körülmények által jön létre. Életüknek ebben a nehéz fejlődési szakaszában az önnevelés minden sikere és kudarca közepette belső összetartozást, a közös küzdelemben pedig szolidaritást tapasztalnak.

338 K. Kubisch, *Erinnerungen aus der Kongregationszeit 1914-1918*, 1936. (ASM)

339 Vö. J. Kentenich, előadás 1912 decemberében, in: F. Kastner, 1939, 94. o. skk.

Az, hogy a fiatalok a velük egykorúak társaságát keresik, klikkesednek és bandákat alapítanak, természetileg nemcsak a felnőttek világától való elhatárolódással függ össze, hanem abból az igényből fakad, hogy belső elszigeteltségüket és magányukat legyőzzék vagy legalábbis átadják, és valamilyen közösségi élményre tegyenek szert. R. Garrold diáktörténeteiből ez egyértelműen kiderül. Kentenich atya a történetek megbeszélésével az együttélés kérdéseit állítja középpontba: a fiúk identitásért és pozícióért folytatott küzdelméről szóló történetek fő témái a barátság, a bandázás és a klikkesedés. A *Kleine Brauseköpfe (A kis forrófejűek*, ford. megj.) című könyv, amire J. Kentenich az ifjúkori pszichológiáról tartott előadásában kitér, két fiútípusra, a „természetkamaszra” és a „divatkamaszra” hivatkozik.³⁴⁰ A történet két vezére körül érdekkörök alakulnak ki. Az egyik banda egyik fő alakjáról Kentenich atya megjegyzi: *„Ha (Mc. Ginley) jobban elsajátította volna az önnevelést, ha előtte is olyan nemes eszmény lebegett volna, mint előttünk, tökéletes fiatalember válhatott volna belőle anélkül, hogy le kellett volna mondania az ifjúkor örömeiről.”*³⁴¹

Azáltal, hogy Kentenich atya a kor szóhasználatának megfelelően megismerteti a fiúkkal az *ifjúságpszichológia* tipikus jellemzőit, érzéseit és gondolatait, nemcsak a magukra eszméléshez nyújt segítséget, hanem azoknak a nehézségeknek legyőzéséhez is, melyekkel közülük sokan küzdöttek, valamint eligazítást ad azon problémák megoldásához, melyek a fiúk közti vezetői szerepért való vetélkedésből fakadtak.³⁴²

340 Vö. J. Kentenich, előadás 1913 februárjában, in: F. Kastner, 1939, 137. o.

341 J. Kentenich, előadás 1913 februárjában, in: F. Kastner, 1939, 138. o.

342 Vö. J. Kentenich, előadás 1913 februárjában, in: F. Kastner, 1939, 130. o. skk.

A szolidaritás a diákotthonban a „bűnbak” példázata és az egyéni magatartásnak a környezetre gyakorolt hatására való utalás által társadalmi és apostoli dimenzióval bővül: a diákoknak a kortársaikkal, jelenlegi és jövőbeli környezetükkel való szolidaritásává fejlődik.

Ebbe az összefüggésbe illeszkedik a pallottinusok társaságához való belső kötődés kialakítása a fiúkban. A ránk hagyományozott előadásokban J. Kantenich sokféleképpen hívja fel a figyelmet a pallottinusok társaságának céljaira és terveire, ahogyan arra is, hogy a pallottinusok társaságának rátermett papjaiként később mekkora jelentőséggel bírnak majd.³⁴³ Az előjárókkal szembeni megértésre,³⁴⁴ adott esetben a hozzájuk fűződő viszonyuk javítására buzdítja őket.³⁴⁵ Utal arra, hogy mennyit fáradozik a ház a körülmények javításán³⁴⁶, különösen

343 Vö. J. Kantenich, in: F. Kastner, 1939, 26. o., később: uo., 68. o. sk.: „*De mindenekelőtt közösségünk, »legkisebb« közösségünk (ahogy tiszteletreméltó alapítónk előszeretettel nevezte) öröme, mert látja, hogy Önökben reményteli utánpótlás növekszik, ami később majd hatékonyan segíti abban, hogy a Gondviselés által rendelt helyen apostoli küldetését teljesítse.*” Vagy a 172. oldalon: „*A Társaság rá van utalva Önökre és rátermettségükre.*” Vagy vö. uo., 225. o.

344 Vö. J. Kantenich, előadás 1913 januárjában, in: F. Kastner, 1939, 104. o.

345 J. Kantenich, előadás 1913 februárjában, in: F. Kastner, 1939, 125. o.: „*Vagy ráléptek az előjáróim a lábujjamra. De visszaadom nekik: megmakacsolom magam, csinállok egyet s mást, nem teszek meg egyet s mást, csak hogy bosszantsam őket. Bátor dolog ez? Igen. De a majom is ugyanennyire bátor, vagy még bátrabb.*”

346 A kritikára, amit a tanulók esetlegesen a kollégiumi élettel kapcsolatban megfogalmaztak, J. Kantenich például azt feleli, amit máshol is hangsúlyoz: „*Többé már nem gyermekek, és ezért nem fogják félreérteni a válaszom, sem visszaélni nem fognak velem. Elismerem, hogy vannak olyan intézmények, ahol rendezettebbek a körülmények, mint nálunk. Ezt tagadni ostobaság és igazságtalanság lenne. Ugyanakkor vannak olyan intézmények, ahol rosszabb a helyzet. És hogyha józanul összehasonlítják azokkal az évekkkel, amikor csatlakoztak Társaságunkhoz, el kell ismerniük, hogy minden területen látványos előrelépés történt. Min-*

pedig újra és újra rámutat az „alapítóra”, Pallotti Szent Vincére és törekvéseire.³⁴⁷

Kentenich atya a legkülönbözőbb megközelítésekkel kelti fel a fiúkban a mások iránti megértést. Ebbe az összefüggésbe illeszkedik a már említett papnak a példája, akit a fiúk mind ismernek.³⁴⁸ A róla szóló történet a fiúkat e „magas papi személyiség” jobb megértéséhez segítette. A gúnyolódást és meg nem értést, amit a fiúk eddig ezzel a pappal szemben tanúsítottak, egy érettebb megértés váltotta fel.

Kentenich atya számos síkon építi a közösségi kötelékeket: egyfajta sors- és szenvedésközösséget épít, a közös út közösségét az önmegvalósítás keresésében és eszményközösséget a közös hivatás- és végül az életeszmeny kapcsán. Fokozatosan halad előre. Spirálszerűen bontakozik ki az új közösség, és jut el az általánostól a különlegesig, a megszokottól egy magasabb és erőteljesebb szintre, a tanulók, fiatalok és diákotthoni lakók közti átlagos összetartozástól egy leendő papi közösségig. Közösségépítési módszere a jövőben is mindig belülről indul ki. Belülről kifelé formálja a közösséget, az egyének lelkének együttes rezdüléséből, melyből egyfajta közösségi lélek születik, ami aztán mozgatóerőként visszahat az egyénre. Az eredmény több, mint pusztán egyesület vagy érdekszövetség, és több, mint az emberek közötti kommunikáció terén a sikeres vállalatvezetés érdekében elvégzett projekt vagy menedzs-

denből kitűnik elöljáróink az irányú törekvése, hogy itt valóban ideális körülményeket teremtsenek, hogy a majdani rátermett, használható papi, apostoli személyiségeknek termékeny, meleg táptalajt és anyaföldet készítsenek elő.” J. Kentenich, előadás 1913 szeptemberében, in: F. Kastner, 1939, 174. o.

347 Vö. J. Kentenich, in: F. Kastner, 1939, 45., 54., 81., 119. o. sk., 168., 172., 206. o. sk., 210., 246., 272., 329., 343.

348 Vö. J. Kentenich, in: F. Kastner, 1939, 88. o. sk. 1. megj.

mentkurzus. Ugyanilyen fáradságos és finom munka egy ilyen közösségi építmény felépítése, kivált, ha az tekintettel kíván lenni az egyén szabad döntésére.

Anélkül, hogy kezdetben rendelkezésére állnának a külső ke-
retek, J. Kentenich megkezdi a tanulók közötti kapcsolatok
megteremtését és építését; egy olyan közösség formálását,
amely nem a külső kényszer, felső irányítás vagy a szükségsze-
rű körülmények hatására jött létre, hanem belülről kifelé nö-
vekszik. Ez a közösség akkor lesz igazi és teherbíró, ha a „*szív
a szívre talál*”, ahogy Kentenich atya kifejezi: ha a szív- és esz-
ményközösség szintjén együttműködnek, és végül eggyé vál-
nak.³⁴⁹

Az instrukciók összefoglalójához, melyeket Kentenich atya
1913-ban az alsóbb osztályoknak tartott, Josef Engling egykori
diák az alábbi megjegyzést fűzte:

„Az is kötelességünk, hogy ne utáltassuk meg társainkkal az
együttélést. Ki kell jönnünk egymással, sőt, szeretettel kell
lennünk egymás iránt, és barátságot kell tanúsítanunk egymás
iránt. Ez fontos egy atyának, nekünk pedig, akik egy olyan tár-
saságba készülünk belépni, amelynek teljes mértékben a szere-
teten kell alapulnia, még inkább az.”³⁵⁰

Ez a cél különösen hangsúlyosan jelenik meg, amikor Kente-
nich atya később a testvérek „külső szervezetével” kapcsolatos
közösségi problémákra válaszol J. Englingnek a frontra írt le-
velében:

349 Kentenich atya gyakran nem csak feladatközösségről, hanem szívközös-
ségről beszél. Vö. D. Schlickmann, *A valódi szabadság eszménye*, 279.
o. Az idézetet lásd lejjebb.

350 Beszámoló in: H. Schulte, *Omnibus Omnia I.*, 74. o.

„Nem túlságosan külsőséges és felületes a csoportbeosztásokatok? Hiszen a cél az őszinte, bensőséges baráti kapcsolatok megkövetése. A szívnek a szívre kell találnia. Máskülönben nem érhető el a kölcsönös támasz és a belső támogatás. Nekem úgy tűnik, hogy a beosztásnál a testi közelség és a legközelebbi elérhető társasághoz való közelség volt a meghatározó. Mindenesetre nem árt megvizsgálni. Talán már Benned is tudatosodott, hogy itteni közösségi felépítésünk mennyire összhangban van az emberi természettel. Minden ettől való jelentős eltérés keservesen megbosszulja magát.”³⁵¹

Az emberi természet szükségleteit szem előtt tartva Kentenich atya a kezdetektől alkalmas életteret és kibontakozási teret keres a fiúk számára, ami lehetővé teheti a közösségépítésnek ezt a formáját. Mindenekelőtt azt tartja szem előtt, hogy az önállóságot és a szabadságot biztosítsa, mint annak előfeltételét, hogy igazi barátságok növekedhessenek, és egyáltalán létrejöhessen egy valódi közösség. Ez az elképzelés csillan fel egyik első cikkében, melyet 1913-ban, az „Afrika csillaga” újságba az alábbi témában írt: *„Missziós egylet és missziós ünnepek a schönstatti diákotthonban.”*

Hogy elmagyarázza a missziós egylet felépítését, először is mellőzi az intézetvezetés és a tanári kar fáradozásait. *„Csakis azokat a mozgásokat kell regisztrálni és röviden értékelni, melyek – saját kezdeményezésre létrejövve, meghatározó, kényszerítő felső befolyás nélkül – további köröket vonzottak. Ezekből következtethetünk leginkább és legbiztosabban az egész intézet-*

351 J. Kentenich Josef Englinghez írt 1917. március 2-i levele, in: J. Engling, Briefe und Tagebuchnotizen, 2. kötet, 95. o.

ben uralkodó szellemiségre.”³⁵² Később ezt fűzi hozzá a missziós egyesület létjogosultságának megindoklásához:

*„Segítségével jó irányba lehetne terelni a fiatalok öntevékenységre, önrendelkezésre és önállóságra irányuló törekvését, amit a tömegnevelő intézmények elhanyagolnak, s ezzel mérhetetlen kárt okoznak a fiatalok későbbi hivatásának.”*³⁵³

Két ok – a fiúk szabad élet- és kibontakozási terének szükségessége és a személyiség közösségi lét által történő fejlesztése – már korán arra készítette Kentenich atyát, hogy egy ilyen közösségi forma után kutasson.³⁵⁴ Ez alatt nem valamely ifjúsági kört, nem az akkoriban virágzásnak induló egyesületi létet, még csak nem is elsősorban a tulajdonképpeni pogány missziót érti, hanem a közösség eszményét, ami megérett benne.

5.2. A közösség középpontja

Azon túl, hogy megismertette a fiúkat a szilárd, szabad, papi jellemmel, a spirituális személye mint vezető tekintély és egyfajta lélektől átítatott középpont továbbra is fontos szerepet töltött be a fiúk körében. Ebben a helyzetben arra használta fel befolyását, hogy a fiúkat figyelmessé tegye egymás iránt, hogy név szerint, egyenként a figyelem középpontjába állítsa az egyén értékét és tevékenységét, és hogy egymáshoz irányítsa őket, annak ellenére és pontosan azért, mert ő volt az, aki-

352 J. Kentenich, Missziósegylet és missziós ünnepek, in: „Afrika csillaga”, 20. évf. (1912/13), 282. o.

353 J. Kentenich, Missziósegylet és missziós ünnepek, in: „Afrika csillaga”, 20. évf. (1912/13), 282. o. sk.

354 J. Kentenich már az egyik első publikációjában „mély pedagógiai jelentőséget” tulajdonít a „missziósegylet létrehozásának”. Ua., in J. Kentenich, Missziósegylet és missziós ünnepek, in: „Afrika csillaga”, 20. évf. (1912/13), 283. o.

hez minden kérdésükkel és ügyükkel elsőként fordulhattak. A diák Alex Menningennek például, aki a Mária-kongregációval kapcsolatban érdeklődést tanúsított, ezt a tanácsot adta: „Nem akarod erről egyszer megkérdezni Josef Englinget?!?”³⁵⁵ Kantenich atya ezáltal nemcsak hogy megerősíti ifjúságvezetői tisztében Josef Englinget, a Congregatio Minor vezetőjét, aki nem tartozott A. Menningen kedvelt beszélgetőpartnerei közé, hanem alapvetően előmozdítja az egymás közötti sokszínű kapcsolatokat, és az önálló problémamegoldásra vezeti a fiúkat.

Azáltal, hogy nemcsak megengedi, hanem teremtmő módon ki is értékeli a közösségben előforduló feszültségeket, még több erőt mozgósít, és senki sem érzi úgy, hogy átsiklottak volna rajta. Mivel nem javítja ki azonnal őket, és nem avatkozik részrehajlóan közbe, hanem először hagyja, hogy növekedjen és kibontakozzon minden, olyan összetartást, közösséget terem, amely teherbíró és terhelhető. Ezt nem sokkal később így magyarázza: *„Mindig szívesen láttuk, ha a tanulók között súrlódások és harcok alakultak ki, amíg azok a tisztességes határok között maradtak. Ez nagyban hozzájárul a fogalmak tisztázásához és kitűnő iskola későbbi életük és hivatásuk sokkal hevesebb és komolyabb következményekkel járó harcaihoz.”*³⁵⁶

Amikor egyénenként közeledik hozzájuk, eredeti módon fejleszt a vezetői készségeket, és rejtett módon támogatja a választott vezetőket feladataikban, azt a személyes közösségi középpontot erősíti, amelyet a választott ifjúságvezetők alkotnak.

355 Vö.: J. Schmiedl, Alexander Menningen, 25. o. sk.

356 J. Kantenich, Chronikbericht, 1915 im Rückblick auf die vergangenen Jahre der Zusammenarbeit, in: F. Kastner, 1939, 182. o.

Mivel spirituálisként állandó jelleggel a rendelkezésükre áll, személye által egyfajta inspiráló középpont, az egész közösség lelke épül. Ez megteremti köztük az egységet. Az egykori diák, Josef Hagel így számol be ezekről az évekről: „Az intézet középpontja a szép házikápolna és a tabernákulum volt... Volt azonban egy második középpont is. Maga a főtisztelendő spirituális atya. A szó legigazibb értelmében ő volt a tanulók édesanyja.”³⁵⁷

5.3. A missziós egylet, mint az új közösségi forma eszménye

Az Előalapító okiratban a spirituális többek között egy olyan szervezetet említ, amit a Mária-kongregációk mintájára a fiúkkal közösen kíván létrehozni. Egy ilyen alapításra azonban kezdetben gondolni sem lehetett, mert mind a ház, mind pedig a fiúk részéről ellenállásba ütközött.

Az atyák és a tanárok, akik 1912 nyarán a megelőző üléseken elutasították a Mária-kongregáció gondolatát, Kolb atya beszámolója alapján meg voltak győződve arról, hogy a Mária-tisztelet amúgy is biztosított, mert hiszen ők „máriás apostoli társaság”, tehát „nem szorulnak a továbbiakban valami hasonlóra”.³⁵⁸ Kolb atya ugyanakkor így folytatja: „Mindamellett gondoskodtak róla, hogy a szabályzatba bekerüljön egy újabb, a Mária-tiszteletre való nevelésről szóló fejezet, amely többek között azt is tartalmazta, hogy folytatható a Mária-kongregációéhoz hasonló tevékenység.”³⁵⁹

357 J. Hagel, *Meine Erinnerungen an die Anfangszeiten Schönstatts*, 1960, megjelent in: H. Hug, *Vergangenheit einholen*, 1. kötet, 400. o.

358 Vö. M. Kolb, *Erinnerungen* 1942, 39. o.

359 M. Kolb, *Erinnerungen* 1942, 39. o. sk.

Ennek megfelelően a diákotthon újrafogalmazott szabályzatában, a házirendben megtalálható ez az utalás: „Mária tisztaságának, az intézet védőszentjének ünnepén (Vallendar) minden újonnan belépett növendéknek alkalma nyílik arra, hogy megszilárdítsa és folytonossá tegye égi Édesanyja iránt érzett szeretetét, és ezt kifejezésre juttassa egy különleges, nyilvános és ünnepélyes felajánlás keretein belül, ami által különösen az ő szolgálataira szenteli magát.”³⁶⁰

A fiúk Mária-kongregációval szembeni ellenvetéseinek tehát más gyökerei voltak. Már a megfogalmazásból egyértelműen kitűnik a Mária-tisztelet kötelező jellege. Az újoncokat nem készítették fel erre. A fiúk részéről ezért észrevehető volt a határozott ellenállás. Az 1912. október 20-i búcsú ünnepéhez, mint arról a Congregatio maior 1915-ben visszatekintve beszámol, sokakban az a gyanú volt, hogy:

„a felajánlással a Mária-kongregáció alapítása kész ténnyé válik. Panaszkodtak, hogy közreműködésük és megkérdezésük nélkül vették fel őket, és viccelődtek az éremmel és a szalaggal, amit a nyakukba akasztottak. Amikor azonban fokozatosan sejteni kezdtük, hogy mit is jelent valóban egy ilyen Kongregáció, akkor sokan túlságosan jámbornak, túlzónak érezték. Ezek után teljesen egyértelmű, hogy milyen távol állt tőlünk a Kongregáció abban az időben.”³⁶¹

360 Statuten des Studienheims 1912, 35. o. Az „Afrika csillaga” lapjain jelent meg Kentenich atya tudósítása, melyet az az intézetvezetés szemszögéből a jötevők számára írt, akik adományokkal támogatták az új intézményt. A cikkben megmutatkozik, hogy J. Kentenich is csak később ismerte fel a fiúk igazi viszonyulását ehhez a felajánláshoz. Vö. Pater J. Kentenich, „Das erste Fest in unserem neuen Studienheimes, in: „Afrika csillaga”, 20. évf. (1912/13), 122-125. o.

361 Chronikbericht, 1915, későbbi visszaemlékezés, in: F. Kastner, 1939, 60. o. Ugyanígy: „Afrika csillaga”, 20. évf. (1912/13), 122. o. skk.

A missziós egylet mint közösségi forma, egy lehetséges alternatívát jelentett a Kongregációval szemben, és nem kellett hasonló ellenállással számolnia.

A missziós egylet alapításának meghatározó motorja azonban más volt: az egyesület, amely hasonló formában akkoriban mindenütt sorra bontakozott ki az iskolákban és az egyetemeken, azt a lehetőséget kínálta, amit a spirituális már régóta keresett: egy szabad érdekszövetséget, ahol a fiúk saját maguk fogalmaztak meg feladatokat maguknak, maguk közül választottak vezetőket, és önállóan tevékenykedhettek.

„Egy egyesületben mindig akad tervezni-, rendezni-, gondoskodni- és megrendezni-való: a szabadon választott vezetőségnek csakúgy, mint az egyes tagoknak, akik teljes szívükkal jelen vannak. És mi is okozhatna a fiatal tanulónak nagyobb örömet, mint hogy otthagyhassa kézjegyét egy művön, bármilyen észrevétlen legyen is az: Az én erőmből, saját erőmből!”³⁶²

Kentenich atya az egyesület alapításának előkészületeibe nem úgy kapcsolódik be, hogy tekintélyelvűen, felülről utasítja őket. Sőt, kifejezetten titkolja, hogy örülne az egyesület megalapításának. Sokkal inkább háttérbe vonul és hagyja, hogy néha-néha az egyes tanulók utaljanak rá. Ezzel azt akarja megakadályozni, hogy tekintélyének súlya befolyásolja a fiúk döntését.

„Sosem mondtam a fiúknak, hogy én mit szeretnék. Néhányukkal valóban folyamatosan kapcsolatban álltam, és eligazítottam őket. Ők vitték be az eszméket a tömegbe, úgyhogy a fiúk sosem tudták, hogy én mit akarok. Hogy miért? Sosem akartam

362 J. Kentenich, Missionsverein und Missionsfeste im Studienheim Schöstatt, in: „Afrika csillaga” 20. évf. (1912/13), 283. o.

megzavarni a szabadságukat. A fiúknak meg kell tanulniuk belülről fakadóan igent vagy nemet mondani az eszmékre."³⁶³

Így biztosítja, hogy az új közösség alulról felfelé épüljön ki.

Az egyesület létrejöttének módja, ahogy munkálkodnak benne, a szempontok, amikre J. Kentenich hangsúlyt fektet, közösségvezetési stílusa, és az, ahogy a fiúkat önmaguk irányítására vezeti, már sok részletében kinyilvánít valamit abból, ami később Schönstatt új közösségeit jellemezi.

„Az új közösség már pusztán azáltal is létrejött, hogy a fiúkat a korabeli szokással ellentétben arra vezettem, hogy mindenben önállóan működjenek együtt. Amikor megalapítottuk a missziós együletet, amiből később kialakult a Mária-kongregáció, az a kölcsönös felelősség tudatában történt. A kölcsönös felelősségtudat lenne az új közösség szegletköve? Igen, s ez belső összetartozást hozott létre. Ez egyre inkább kibontakozott."³⁶⁴

Az új közösséget jellemző egyes ismérvekre Kentenich atya itt és más hasonló kijelentéseiben is hangsúlyt fektet: a tagok önállóságára ill. öntevékenységre, a kölcsönös felelősségtudatra, és a közös célra, ill. eszményre.

A közösségnek és a közösségi életnek az érzelmi erőket is motiválnia kell. A munka belülről fakadóan örömet kell, hogy okozzon. A fiúk elsődleges „missziós területe” saját szívük, a második a diákotthon közvetlen környezete, a harmadik az emberi környezet, ami a szünidő folyamán körülveszi őket.

363 J. Kentenich, előadás 1952. február 27-én, Brazil terciátus III., 36. o. (ASP)

364 J. Kentenich, előadás 1949. március 14-én (ASM-AR)

A missziós egyesület azonban nem marad sokáig az alapítás csendjében. A lelkes diákok hamarosan a nyilvánosság elé lépnek, hogy a spirituális rejtett segítségével és a ház rektorának támogatásával előkészítsék az első missziós ünnepet, melyre 1913. február 2-án kerül sor.

A spirituálisnak különösen fontos, hogy a fiúknak, akik első alkalommal készítettek elő önállóan egy ilyen ünnepséget, sikerélménye legyen: „Elmúlt az ünnep. Beváltotta az egyesület a hozzá fűzött reményeket? »Ez volt életünk legszebb estéje« – vallották meg utána a tanulók. A Kamerunban tartózkodó főtisztelendő provinciálisnak írt jelentésben pedig az áll, hogy sosem gondolták volna, hogy a *maguk erejéből* képesek lennének ilyesmit létrehozni.”³⁶⁵

25. kép: Missziós kiállítás a diákothonban

365 J. Kantenich, Missionsverein und Missionsfeste, „Afrika csillaga”, 20. évf. (1912/13), 376. o. A cikk szerzőjének kiemelése.

A krónikás így azt állapíthatta meg, hogy „az egyesület minden vihar ellenére nemcsak hogy fennmaradt az év végéig, de sokaknak a szívéhez is nőtt”.³⁶⁶

Az egyesület alapozta meg először azt a fejleményt, ami később bekövetkezett: a Mária-kongregáció megalapítását, ahol a közösségi kötelék még inkább elmélyül és megerősödik.

Kentenich atya újra meg újra hagyja, hogy – amint ő maga mondja – a Gondviselés vezesse, ami „*megnyitja előtte az ajtókat*”, hogy „*teret engedjen az új közösségben élő új ember eszményének*”. Isten akaratának kitapintása számára egy új, alternatív pedagógia felé vezető út része. Végezetül vizsgáljuk meg, hogyan jut el ehhez a pedagógiához.

³⁶⁶ Chronikbericht, 1915.

III. Jelek az alternatív pedagógia felé vezető úton

Új pedagógiai törekvése és annak megvalósítása nem csak egy-fajta jelképes fogalmi (vezércsillag) kapcsolatban áll a természetfelettil. Az, hogy mennyire gyakran hivatkozik az isteni Gondviselésre, a jelekre, a nyitott ajtókra, tanúsítja pedagógiájának az isteni vezetésre való ráhagyatkozását, vallásos lehorgonyozását és megszilárdulását.

A *nyitott ajtó* képe meghatározza szinte minden kijelentését, amit J. Kentenich Schönstatt megszületésére és pedagógiájának kibontakozására visszatekintve megfogalmaz.

„Mindig hagytam, hogy Isten a körülmények által megmutassa, hogy mit kell tennem... Szent Pál apostolnak teljes egészében ez volt a módszere... Az volt az eszménye: Az egész világot Krisztushoz kell vezetnem. Hogy ehhez pontosan mit kell tennie, azt hagyta, hogy Isten mutassa meg neki. Ő maga ezt a »nyitott ajtók törvényének« nevezte. Ez velem is így volt. Akkoriban, abból a tapasztalatból kiindulva, hogy ez egy vad közösség, azonnal testet öltött a gondolat: olyan közösséget kell teremtened, ami belső meggyőződésből cselekszik helyesen.»³⁶⁷

A jelek, melyeket az új pedagógiával kapcsolatosan Isten útmutatásaként érzékelt, saját személyiségstruktúrájából és élet-történetéből, később pedig a lázadó ifjúság lelkiállapotából és a kor hangjából fakadtak.

367 J. Kentenich, lelkigyakorlatos előadás 1949. március 12-én (ASM-AR)

1. A saját személyiség

Argentínában való tartózkodása alatt Kentenich atya így beszél Schönstatt kezdeteiről és pedagógiai szándékának háttéréről:

„Mindenki önmagát is beleviszi a feladatába. Ahogy Isten növekedni hagy valakit, úgy növekszik tovább az ember... Spirituálisként kettős eszményt hoztam magammal. Az első eszmény az új ember és az új közösség megteremtése volt. A második, hogy ezt a új ember- és közösségképet az egész világra kiterjedő apostolságnak kell továbbhordoznia. Ez a kettős eszmény növekedett bennem. És mi által növekedett? Az iskola által, amit korábban végig kellett szenvednem. Így meg voltam győződve arról, hogy nevelés egyáltalán nem létezik.³⁶⁸ Azt mondtam magamnak, és azt ismertem fel, hogy Isten azért hagyja, hogy az ember sok mindent a saját bőrén megtapasztaljon és megéljen, hogy később jobban megérthessen másokat.”³⁶⁹

A kérdésre, hogy hogyan jutott el az új ember és közösség képéhez, J. Kentenich minden ezzel kapcsolatos rendelkezésre álló forrásban ugyanazt a választ adja: elsősorban saját fejlődéstörténete és személyisége által.³⁷⁰

368 Ebben az összefüggésben arra gondol, hogy a környezetében nem folyt olyan jellegű nevelés, amit ő annak minősített volna.

369 J. Kentenich, lelkigyakorlatos előadás 1949. március 12-én (ASM-AR)

370 „Hogyan jött létre ez a program? Először: az én személyes lelki alkatomból. Megvallom, hogy nekem gyermekkorom óta ez volt a személyes, alapvető hozzáállásom. Így már megérthetik, hogy attól a pillanattól kezdve, hogy hivatalosan nevelővé váltam, csakis ezt képviselhettem: Félre minden formalizmussal! Amit formálnunk kell, az az eszményhez kötődő ember, aki magát az általános apostoli hivatásnak szenteli.” J. Kentenich, előadás 1952. február 25-én, Brazil terciátus II., 223. o. sk (ASP)

Egy alkalommal így beszél erről: „Gyermekkoromtól fogva tanulmányoztam, hogy tulajdonképpen mi is a nevelés, hogy hogyan is zajlik, és hogy mennyire sokszínűen... nevelnek. És azt mondtam magamnak: Ezeken mind változtatni kell, ezt így és így kell csinálni. Ennek így és így kell lennie.”³⁷¹

A pedagógiai ambíció, amit úgymond már a bölcsőjébe helyeztek, egész életében elkíséri. Nem csupán az általa tapasztalt nevelést reprodukálja, hanem egy önállóan átgondolt pedagógiát bontakoztat ki.³⁷²

Fiatal éveit, melyek az árvaházból az intézetbe vezették,³⁷³ mély emberi magány jellemezte. Az isteni Gondviselésbe vetett hit fényében azonban ezt az élethivatására való ösztönzéseként értelmezi.

„Gyermekkoromtól fogva nem volt senkim. Ez önmagában rettenetes, és mérhetetlen sok szenvedéssel jár. Az ember normális esetben »belenő« egy eszménybe, azáltal, hogy hisz az emberekben, és követi őket. Később aztán önálló lesz. Általában az ember először emberekhez csatlakozik, azok befogadják őt, és csak ezután lesz önálló. Én nem csatlakoztam senkihez... Ha most visszatekintek, azt kell mondanom, hogy ez nagy isteni áldás volt... Érzik, hogy mihez adott nekem ez erőt? Hogy minden embernek ajándékozzam magam, hogy nekik ne kelljen a magány útját járniuk. Így éjjel-nappal a fiaink rendelkezésére álltam, abból a meggondolásból, hogy senkinek se legyen része többé abban, amiben nekem volt.”³⁷⁴

371 J. Kentenich, in: D. Schlickmann, A valódi szabadság eszménye, 201. o.

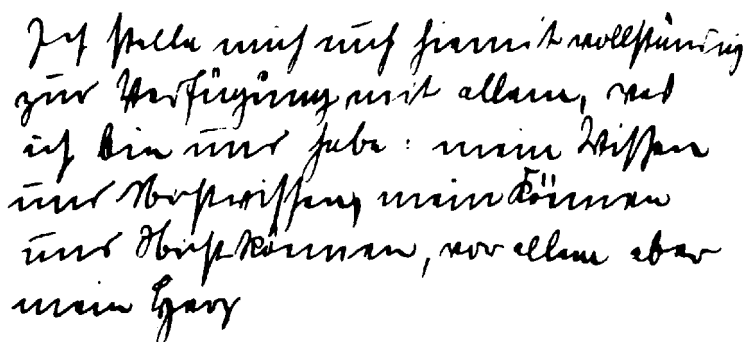
372 „Sosem tudtam volna úgy nevelni, ahogy engem neveltek, és akkor azt mondtam: Nem, így nem lehet nevelni.” J. Kentenich, előadás 1941 februárjában (ASM)

373 Vö. D. Schlickmann, Rejtett évek, 88. o. skk.

374 J. Kentenich, lelkigyakorlatos előadás 1949. március 12-én (ASM-AR)

Ennek a háttérnek az ismeretében már érthető, hogy szolgálata megkezdésének pillanatától mindennel, amiye csak volt, a fiúk rendelkezésére állt, de mindenekelőtt a *szívével*.

Kentenich atya azonnal érzékelte, hogy mi mozgatja a fiúkat, és mi az, ami hiányzik nekik. A fiúkkal együtt küzdött ezért az új útért, és kiállt értük, még kollégái határozott ellenállása ellenére is.³⁷⁵

Ich habe mich mit den Jüngern
über die Dinge, die ich
in die Welt setze: meine
Hoffnungen, meine
Hoffnungen, und alle
meine

26. kép: Szövegrészlet az 1912. október 27-i bemutatkozó beszédből
Eredeti kézírás

„Akkoriban még egészen fiatal voltam... Az első küzdelem a spirituális tisztség meghódítása volt. Korábban úgy volt, hogy a fiúk nem kereshették fel az atyát a szobájában. Azt mondtam magamnak: ezt meg fogjuk szüntetni. Micsoda pimaszság ez! Én voltam a legfiatalabb, és mégis higgadtan, de szívósan megszüntettem. A fiúk jöttek hozzám: az ajtó éjjel-nappal nyitva állt. Ez nehézségeket okozott a házban. Tiltakozást váltott ki. A generális vizitációt tartott. A rektor azt mondta nekem: »Mindenki panaszkodik, hogy a fiúk bemehetnek Önhöz. Amíg azonban én vagyok a rektor, ezt megengedem.« Így feleltem:

375 Vö. a provinciális atyának 1914. december 13-án írt panaszlevél, megjelent: D. Schlickmann, A valódi szabadság eszménye, 291-295. o.

»Ezt a lehetőséget nem kegyként akarom megkapni. Egy spirituális vagy jelen van, vagy nincs jelen.« Aztán tudományosan bebizonyítottam, hogy hogyan kell ennek lennie. Ezt elküldték Limburgba. Ülést hívtak össze. A vége ez lett: Igen, igazam van, jöhetnek hozzám a fiúk...»³⁷⁶

Ugyanakkor Kentenich atya saját életútja kapcsán felismerte, hogy hogyan formálta őt éppen a magány önálló személyiséggé, és hogy hogyan vezette el ez a magány közvetlenül élete legfontosabb valóságához: Istenhez. A diákéveit végigkísérő, a hitért folytatott magányos küzdelmekben később felismerte azt a bölcs vezetést, mely által alkalmassá vált arra, hogy jobban megértse a modern ember hitbeli viszonyosságait, és ami végül a Máriához való kötődés által mélyebben Istenhez kapcsolta.³⁷⁷ Hogy mekkora jelentősége van a hitnek és a természetfeletti erők valóságának az ember növekedésében és kibontakozásában, azt minden súlyos válságban saját magán tapasztalja. A Máriának való felajánlás által, amit nyolcéves korában tett, megismeri azt az elementáris erőt, amit a hit a személyiségnek kölcsönözhet.³⁷⁸ A vallási megtapasztalások és a vallásgyakorlat konkrét módon hozzájárulhatnak ahhoz, hogy úrrá legyünk életünk eseményein. Ez a magyarázata annak, hogy miért látott a hit továbbadásában fontos pedagógiai küldetést, és hogy miért tekintette szilárd valóságnak az isteni működés embert átformáló hatását Mária által.

Az új ember eszménye, aki eljut az erkölcsi önállóságra, és belső szabadsággal dönt Isten mellett, azok által a körülmények által növekedett benne, melyek között fiatalkorában élt.

376 Egy előadáshoz kapcsolódó szóbeli közlés. 1932 márciusa, magán kézirat (ASM)

377 Vö.: D. Schlickmann, *Rejtett évek*, 220. o. skk.

378 Vö.: D. Schlickmann, *A valódi szabadság eszménye*, 200. o.

„Senki sem oldotta meg a problémáimat... Ahol voltam, ott egyáltalán nem folyt nevelés. Ezért vált bennem egyre erősebbé a meggyőződés, hogy mindenért, amit teszek, felelősséggel tartozom Isten előtt. Így született meg bennem az új ember. Amikor aztán megválasztottak az új tisztségemre, világossá vált számomra: gondoskodnom kell arról, hogy az emberek másfajta nevelést kapjanak, hogy megszülessen az új ember, aki a külső kötöttségek nélkül belülről kiindulva kötődik az eszményhez.”³⁷⁹

Saját felismerései és tapasztalatai váltak jövőbeli tevékenységének mozgatórugóivá. Pedagógiai elkötelezettségét az alábbi gondolat határozta meg: Hogyan lehet megnyerni ezeket a fiúkat ebben a modern korban a keresztény eszményeknek? Hogyan valósítható meg az új ember eszménye, és hogyan adható át másoknak?

„Az eszmény, hogy új embert és új közösséget teremtsék, szinte velem született; ez az eszményem, amióta az eszemet tudom... A Jóisten az eszmény megvalósítása során mindig csak egy kis szeletet mutatott meg nekem... Spirituálisként és tanárként is mindig ennek az eszménynek az alapján tanítottam. Később is mindig ez az eszmény lebegett előttem. Minden bizonnyal a történelmi kor is hozta magával; könnyebben ráéreztem ennek fontosságára, mivel én gyorsabban felfogtam az idők jeleit. És ekkor történt a fiúk lázadása. Vajon egy olyan lyukacska volt ez a rendszeren, ami most segítette az eszmény eredeti módon történő megvalósulását? Ha nem lett volna a forradalom, minden bizonnyal nehezebb lett volna az eszményt megismertetni... Hogy milyen is az új ember és az új közösség ezek között a körülmények között? Szabad és erős.”³⁸⁰

379 J. Kentenich, lelkipályakorlatos előadás 1949. március 12-én (ASM-AR)

380 J. Kentenich, előadás 1950. június 6-án, in: Exerzitienvorträge vom 6.-9.6.1950 für Führungskräfte der Schönstätter Marienschwestern in der Westprovinz, Koblenz-Metternich, nem szerkesztett kézirat. (ASM-M)

Nemcsak kinevezésében, de a növendékek lázadásában is felismerte Isten vezetését:

„Alig neveztek ki spirituálissá, a fiúk lázadni kezdtek az előjárók ellen. Ez volt számomra az első jel.”³⁸¹ „És ha nem került volna sor a forradalomra? Talán akkor is meghirdettem volna az eszményt. Ez azonban kedvező alkalomnak bizonyult, hogy igazán markánsan bemutathassam.”³⁸²

2. A tanulók lelkiállapota

A fiúkban, a fennálló rend elleni lázadásukban, a büntetőpedagógia elleni tiltakozásukban és mindenben, ami bennük zajlott, Kentenich atya nem a megszorító intézkedésekre vagy saját tekinetélyének előtérbe helyezésére kínálkozó újabb alkalmat látta. A forradalmi helyzetben sokkal inkább annak jelét ismerte fel, hogy *Isten valamit el akar érni ezáltal*.

Már bemutatkozó beszédének humoros indítása is³⁸³, és az, ahogy a fiúkhoz és helyzetükhöz viszonyul, jól mutatja, hogy mennyire tudatában van annak, hogy Isten ezeken a *lélekhangokon* keresztül szól. Pedagógiájának egyik fontos momentuma abban állt, hogy helyesen értelmezze ezt a lelkiállapotot, és helyesen reagáljon rá. Az embereket csak akkor lehet az eszményeknek meggyerni, ha megértjük őket.

A fiúk védekezése a túlságosan erős külső ellenőrzéssel és irányítással szemben és az iránti vágyuk, hogy önállóak és szabadok legyenek és komolyan vegyék őket, összetalálkozott azaz a belső törekvéssel, ami Kentenich atyát gyermekkorától

381 J. Kentenich, lelkigyakorlatos előadás 1949. március 12-én (ASM-AR) 382 Uo.

383 Vö. D. Schlickmann, A valódi szabadság eszménye, 74. o. sk.

mozgatta: a szabadságra és a szabadsággal való élni tudásra való törekvéssel.³⁸⁴ „Az a legfontosabb, hogy célul a mai ember önállóságát tűzzük ki, hogy egy olyan embertípust, azaz embert teremtsünk, aki képes... helyesen élni a szabadságával.”³⁸⁵

Az új spirituális azonnal nekilátott, hogy új tartalmat adjon a fiúk szabadságra irányuló törekvésének, és belülről szabaddá tegye őket a körülményektől azáltal, hogy a fennálló rendhez való belső hozzáállásuk újraértelmezésére vezeti őket. A fennálló rendet nem tudta és nem is akarta alapjaiban megváltoztatni. A felszabadítás abban állt, hogy úgy változtatta meg a fennálló körülményekhez való hozzáállásukat, hogy belátásból fakadóan elfogadják a rendet, és megtanulják belső szabadsággal kezelni a külső kellemetlenségeket. Számára ez a „megszokott mindennapi élet nehézségeivel való belső szabadságból fakadó megbirkózást jelentette”.³⁸⁶ A fiúkat ezzel valódi érettségre segítette.

Kentenich atya ezzel igen nehéz feladat elé állította magát:

*„Amikor a fiúk lázadni kezdtek, én magam is még nagyon fiatal voltam. Döntenem kellett: vagy a lázadók közé állok, vagy pedig az előjárók oldalára. Én mindkét oldal mellé álltam. A fiúknak megmutattam, hogy hogyan tudják ezek között a visz-
szás körülmények között is megteremteni az új embert, hogyan
nyerhetik meg maguknak a vezetőséget, és hogyan válhatnak ők*

384 Vö. J. Kentenich, előadás 1952. február 25-én és 26-án, Brazil terciátus III., 3. o. skk. „Szabadságra való nevelésünk 1912 óta szisztematikusan és lassan fejlődésnek indult.” Uo., 29. o. (ASP)

385 J. Kentenich, előadás 1952. február 27-én, Brazil terciátus III., 42. o. (ASP)

386 Uo., 30. o.

maguk jóraavaló emberekké. Mindez meglehetősen világos volt, de balul is kiüthetett volna."³⁸⁷

Ez az egyensúlyteremtő lépés annak a biztos pedagógiai érzéknek volt köszönhető, melynek segítségével egyszerre tudta megfelelően értelmezni a fiúk helyzetét és az intézet követelményeit. A fiúk szabadság iránti vágya összhangban volt azzal az ellenállással, amit Kentenich atya az ember túlságosan erős külső irányításával és a szintiszta formalizmussal szemben általanosságban érzett. Bizalmatlan volt minden olyan döntéssel és cselekedettel szemben, ami pusztán kívülről, másoktól indult ki. *„Mindig az volt az eszményem, hogy a fiúk legyenek önállóak; későbbi életükben ugyanis magukra lesznek utalva.*"³⁸⁸

J. Kentenich tudatában volt annak, hogy csakis az az eszmény tudja a külvilággal szemben megállni a helyét, elfogadást nyerni mint hitelt érdemlő tanúságtétel – különösen, ha a környezet más beállítottságú –, melyre bensőleg igent mond az ember.

Az új ember eszménye, aki belülről fakadóan *„teszi azt, ami helyes”*, a jövőben Schönstatt vezérgondolatává válik. Kentenich atya ehhez később ezt a magyarázatot fűzi: *„A fiúk forradalma nélkül Schönstatt nem vált volna ilyenné. Ők jelölték ki az utat.*"³⁸⁹

387 J. Kentenich, lelkigyakorlatos előadás 1949. március 12-én (ASM-AR) 388 Uo.

389 J. Kentenich, előadás 1950. június 7-én (ASM-M) Hasonlóan: *„Alig neveztek ki spirituálissá, a fiúk lázadni kezdtek az előjárók ellen. Ez volt számomra az első jel..., hogy az új embert hirdessem...”* J. Kentenich, lelkigyakorlatos előadás 1949. március 12-én (ASM-AR)

Ez a forradalom számára „*ostium apertum magnum et evidens*”³⁹⁰, amelyen mindenekelőtt az új lelkiületű, eszményhez kötődő ember kért bebocsáttatást az igazi szabadság címén...”³⁹¹

Kentenich atya már egészen korán nemcsak mint az ember, a belső, lelki folyamatok és az emberi kapcsolatok éber megfigyelője, hanem mint kora kiváló értelmezője is megmutatkozott.

3. A kor felhívása

„Isten az, aki az idők jelein keresztül felfedi arcát, és szól hozzánk.”³⁹²

A XX. század elején az idő horizontján egy olyan társadalom képe kezdett kirajzolódni, amely az egyén elpusztulásával fenyegetett, és a tömeg és a tömegmédiумok által egyre nagyobb befolyást gyakorolt a nyelv minőségére, a gondolatokra, érzésekre, végső soron pedig magára az ember erkölcsiségére.

Kentenich atya újabb, az ember szabadságára leselkedő veszedelemet ismert fel a nyugati és a keleti materializmusban, a marxizmusban csakúgy, mint később a nemzetiszocializmusban, azaz minden olyan rezsimben, amely az egyént egyfajta sztereotip egyenlőségi mániába kívánta beolvasztani.³⁹³ Kentenich atya mindkét ideológiai rendszert a *bolsevizmus* fogalma alatt foglalta össze, és az alapjukul szolgáló „*antropo-*

390 Egy szélesre tárt ajtó, mely hatékonynak bizonyult

391 J. Kentenich, Texte zum Verständnis Schönstatts, 1951, 186. o. sk.

392 Uo. 183. o.

393 Vö. J. Kentenich, Oktoberbrief, 1949, 80. o. sk.

lógiai eretnkségeekkel"³⁹⁴ a szabad személyiség pedagógiáját állította szembe.³⁹⁵

A társadalmi átalakulásokban a szabadságot tekintette az egyik legfontosabb kérdésnek. Míg a szabadság problematikája általában a külső, politikai, gazdasági és társadalmi kényszerekre irányul, addig Kentenich atya kérdésfeltevése mérhetetlenül tágabb: Mit kezd a modern ember a jövőben ezzel a megszerzett szabadsággal?³⁹⁶ Hogyan tanulja meg a szabadságot, és hogyan használja fel? Kellően érett-e ehhez? És hogy néz ki ennek fényében a szabadságra való nevelés?

Fiatal spirituálisként első beszédében ezekből a kérdésekből kiindulva vázolja fel „programját”.³⁹⁷

*„Ismerjük ennek a programnak a hátterét – magyarázza később –, és a közvetlen kiváltó okot is. Az ok a diákok lázadása volt, ami nyomtatékosan előtérbe helyezte a szabad akaratot. Megkezdődött a szabadságra való nevelés, természetesen az engedelmisségre való nevelés keretein belül, és azóta a szabadságra való nevelés Schönstatt programja, azaz Schönstatt örök programja... Azonban bizonyára azt is érzékelik, hogy a szabadságra való nevelés a mai kor problémája is.”*³⁹⁸

394 J. Kentenich, Texte zur Ostsendung (1939), R. Ch. Grill (kiad.), Vallendar-Schönstatt, 1991, 178. o.

395 Vö. J. Kentenich, Zur sozialen Frage, 1930, 47. o. skk. „Bolsevista és szocialista nevelésről” beszél, ami a tömegember nevelésére irányul. A bolsevizmus szocializmustól való megkülönböztetése ebben az összefüggésben azt jelenti, hogy J. Kentenich a feltörekvő nemzetiszocializmusra utal.

396 Vö.: Arno Baruzzi, Die Zukunft der Freiheit, Darmstadt, 1993, 354. o. skk.

397 Vö. J. Kentenich, előadás 1912. október 27-én

398 J. Kentenich, előadás 1952. február 26-án, Brazil terciátus III., 2. o. sk. (ASP)

A modern filozófia emancipációs törekvéseivel már tanulóévei alatt mélyebben foglalkozott. Mindez arra készítette, hogy újra felülvizsgálja saját kérdéseit és kríziseit, és hogy mélyebben tanulmányozza azokat. Az újkori filozófia kritikus kérdéseit nem fojtotta el, nem is értéktelenítette el azokat; egyszerűen csak az alapvető megoldást kereste.

Mindenekelőtt az volt világos számára, hogy a korszellem filozófiailag, politikailag és társadalmilag is egyre inkább eltávolodik az erkölcsi-vallásos, keresztény értékektől, Európa gyökereitől.

Egyházi körökben Kantenich atya azt tapasztata, hogy a keresztény értékvilág még számos szokásban, hagyományban, formában és egyfajta tömegkatolicizmusban fennmaradt. Megfigyelte azt is, hogy miként próbálják pedagógiailag ezeket az értékeket tekintélyelvű követelésekkel bebiztosítani, ugyanakkor szinte intuitív módon megérezte, hogy ennek a próbálkozásnak hosszú távon nincs jövője.

A katolikus hit erkölcsi és vallási értékeit, melyeket a modern korban is helytállónak tartott, azáltal látta megmenekülni, ha ezeket sikerül szavahihető személyiségek által az egyes keresztényekben életre kelteni, és egy olyan közösség sugárzó erejében megmutatni, melyet nem a sok törvény és rendelkezés köt össze, hanem sokkal inkább egy *eszmény* egyesít.

Minden gondolatának és cselekedetének mozgatórugója ez a szenvedélyes eszme: Az *új ember* az a keresztény, akire ebben az időben szükség van, akinek autentikusnak, megbízhatónak, szavahihetőnek kell lennie, aki ösztönösen azon fáradozik, hogy a jót tegye, mégpedig a környezetétől függetlenül. Ebben az értelemben társaságinak kell lennie és hatást kell gyakorolnia a társadalomra.

„Mindig bánt, hogy ha például egy szerzetes otthon nem dohányozhat, azonban ha kint van, füstöl, mint egy kémény. Mert ha valamit teszek, akkor tegyem azt mindenhol, azaz ne csak akkor, amikor az előljárom szeme előtt vagyok. Én sosem lennék képes ilyesmire. Ilyen a személyes, belső felépítésem. Gyakran mondtam: mindig ugyanannak kell lennem, akár az ágyba készülök, akár az oltárhoz lépek; mindig a személyiségem birtokában kell lennem, hogy mindenhol ugyanaz lehessen. Ezt természetesen értelemszerűen kell venni... Azt jelenti: legyenek mindig önérzetes, egész személyiségem birtokában, függetlenül attól, hogy itt vagy amott vagyok. Bármit teszek, az embereknek mindig érezniük kell: a személyiség magva nyilvánul meg. Még ha engedélyezett lenne is a dohányzás, akkor is jóval kevesebbet dohányoznának odakint, hogy megmutassam, hogy képes vagyok a fegyelemre.”³⁹⁹

Kentenich atya kezdettől fogva erről a személyiségformálásról beszél, ami az egyént a keresztény üzenet hordozójává teszi. Míg a kor politikusai a körülményeket akarták megreformálni, ő az ember megreformálásával egy új korszakot indított el.⁴⁰⁰

Személyes tapasztalata révén tudatában volt annak, hogy milyen nagy jelentősége van az ember szavahihetőségének.⁴⁰¹ Számos újkori eretnekség kiváltó okának, sőt, néha gyökerének is a hiteltelen embereket tartotta, akik nem testesítették meg a meghirdetett eszményt, és hamis engedményeket tettek a mindenkori társadalmi környezetnek.

Kentenich atya úgy kezdte felépíteni a világot és az eszményt, melyet magában hordozott, hogy hiteles keresztények és pa-

399 J. Kentenich, lelkipraktikus előadás 1949. március 12-én (ASM-AR)

400 Vö. A. Menningen, Vorträge zur Frühgeschichte, 1968, 147. o.

401 Vö. D. Schlickmann, Rejtett évek, 221. o. sk.

pok növekedhessenek. Kicsiben kezdte a világot megváltoztatni, az egyén lelkének *mikrokozmoszában* és a fiatal diákközöség kis parcelláiban, amelyeken keresztül terjedni kezdett az eszménye: újra összekötni az eszményt és az életet, a hitet és a szeretetet, és ezzel megteremteni az igazi szabadság alapját, ahogy ő azt látta.

*„Az igazi szabadság eszménye soha többé nem eresztett el minket. Lelkiségünk kulcskérdésévé vált. Nem véletlen, hogy majd 30 évvel később egy fogságban született dalban spontán módon ez hangzik fel: ...új emberré válni, aki szabadon és erősen, örömben és bánatban Krisztushoz hasonlóan él a földön.”*⁴⁰²

Ezt a *belső szabadságot* akarta átadni a növendékeinek. Mind ezt azonban nem tekintette öncélúnak. A pallottinus diákotthon kicsi, jelentéktelennek tűnő kezdeteitől egy széles köröket érintő, belülről kiinduló változásnak kell elindulnia. Ez az a küldetés, melyet Kentenich atya már gyermekkorától útravalóul kapott.

A társadalmi folyamatokat és változásokat éberén észlelni, azokat, bármilyenek legyenek is, keresztény szempontból, Isten felhívásának értékelni, a kor hangjait – ahogy Kentenich atya gyakran nevezte azokat – értelmezni: ez volt számára a felismerés egyik lényeges forrása. Ennek a felismerésnek alapköveire építette fel pedagógiáját, amit 1912-ben, a fiúknak tartott első előadásában első alkalommal egy szűk nyilvánosság elé tárt. A középpontban számára a szabad személyiség és egy olyan szolidáris közösség létrehozása állt, ami ezt a nevelési célt támogatja. A szabad személyiség volt számára az a megvalósítandó pedagógiai cél, amely képessé teszi az embert, hogy

402 J. Kentenich, *Texte zum Verständnis Schönstatts*, 1951, 187. o.

Isten partnere legyen a szövetségben, és a szövetségre képes legyen.

„Így az egész gondolat világossá vált. Maga az új ember: az Istenanya oltalma alatt szilárd, szabad papi jellemmé akarjuk nevelni magunkat. Nem fogalmazódik-e már itt meg a program egésze? Miért éppen így, és nem másképp alakítottam a programot? A helyzet a következő volt: A fiúk éppen lázadtak. Milyen az új ember, az új közösség ezen körülmények között? Szabad és erős.”⁴⁰³

A szabadság J. Kentenich számára egész életében egy értékkel telített fogalom, az emberi lét egyik célja, és személyes élet-eszmény, ami felé ő maga is halad, és ahova másokat is el akar vezetni.

„Szeretném – vallja meg Brazíliában, ahol az atyáknak, úton 14 éves száműzetésébe, terciátust (háromnapos lelkigyakorlatot) tart – a szabadságra való nevelés ügyét mint személyes végakaratom egy részét Önökre bízni.”⁴⁰⁴

403 J. Kentenich, előadás 1950. június 6-án (ASM-M)

404 J. Kentenich, előadás 1952. február 27-én, Brazil terciátus III., 26. o. (ASP)

Záró gondolatok

A szabadságra való nevelés, mely Kentenich atyának szívügye volt, korunk egyik érzékeny pontjára, a tömegtársadalomban való élet és együttélés fontos kérdéseire tapint rá:

Hogyan tud az egyén egy globálisan ennyire szövevényes és a médiumok által vezérelt világban eligazodni, és ugyanakkor identitásának megfelelően élni? Mi zajlik a bensejében? Megváltozik-e lényegében az ember a külső adottságok függvényében, akár egy kaleidoszkóp?⁴⁰⁵ Vajon az ember csak foltmunka (patchwork)⁴⁰⁶, amit a mindenkori társadalmi háttér idéz elő? Vannak-e erkölcsi értékek és állandók az emberben, melyeket – a kor körülményeitől függetlenül – védeni és biztosítani kell? Hogy járulhat ehhez hozzá a pedagógia, ha több akar lenni, mint kognitív képzés, ami biztosítja, hogy egy bizonyos rendszer működjön?

Egy figyelemreméltó cikkben⁴⁰⁷ Martina Becker, diplomás pszichológus a posztmodern kor fontos ismérveire hívja fel a figyelmet: Mindenekelőtt arra, hogy a globális digitalizálódás miatt mérhetetlenül megváltozott az egyén életmódja. A számos területen bekövetkezett fejlődés és az új digitális lehetőségek előnyei mellett megmutatkoznak azok a következmények és veszélyek is, melyek az egyénre hatással vannak: mindenekelőtt a saját személyétől való elidegenedés a „saját

405 Vö. A. Schulz, Identitätstheorien, 19. o. skk.

406 A Harald Keupp által bemutatott új „személyiségmodell”. Auf der Suche nach der verlorenen Identität, in: ua. (kiad.), Verunsicherungen. Das Subjekt im gesellschaftlichen Wandel, Göttingen, 1989, 47-69. o.

407 Martina Becker, Wie zeitgemäß ist Biophilie? Erich Fromm und die Pädagogik der Postmoderne, in: Fromm Forum, Tübingen, 2009, 79-86. o. Az alábbi idézetek ebből az írásból származnak.

én” virtuális világba történő kivetítése által. Lényegre törő megfigyeléseit összekapcsolja egy pedagógiai alapigazsággal, ami megfelel az új helyzetnek. Korunk embere, írja M. Becker, „megtagadja emberi mivoltát, és tárgyakra, nevezetesen az ember által létrehozott technikákra és képességekre vetíti ki azt. Feladja saját képességeit, és teljesen a technika felügyeletének veti alá magát. Emberi értékeit mesterséges értékekbe helyezi, és aztán létrehozóként és felhasználóként megtapasztalhatja, hova vezet ez az általa létrehozott értékbe vetett bizalom... Saját egyéni értékének a mesterséges értékben lelki teret teremt. Az elidegenedést... a társadalmi adottságok alapján ego-szinten (én-azonos) módon éli át, azaz mint hozzá tartozó, sem nem idegen, sem nem fájdalmat okozó dolgot.” Erich Fromm a „normalitás patológiájáról” beszél.

A korabeli pedagógiával szemben támasztott követeléseit nem viselkedésmintákra, hanem egy „humanista pedagógia” vezérlő értékeire és vezérlő céljaira irányulnak, mint például az egyéni cselekvésre, az életenergiára és a kommunikatív közlésre az igazi, érzelmi emberi kapcsolatok által. A pedagógiának „önerősítő hatásúnak” kell lennie, elő kell segítenie az önmeghatározást és a függetlenséget, ami képessé teszi az egyént arra, hogy „elhatárolt, önálló és autonóm lényként” érzékelje önmagát, aki „képes kapcsolatokat létesíteni, anélkül, hogy attól félne, hogy kisajátítják vagy kihasználják”. Az a cél, hogy „a növendékek meggyőződően, kiegyensúlyozottabban, harmonikusabban, szilárdabban és teljesebben éljék meg önmagukat”. Megfogalmazása szerint a pedagógiai tevékenységnek „az értelemre kell hatnia”, és arra kell rávezetnie a növendékeket, „hogy saját testi, lelki és szellemi erőfeszítéseiket úgy éljék meg, mint amelyeknek önmagukban is értelmük van”. A szabadságra való nevelés igénye érthetővé válik, ha felismerjük, hogy a pedagógiai tevékenységnek arra kell irányulnia, hogy

neveltje „mesterséges érték nélkül is életképes és cselekvőképessé maradjon”.

100 év hosszú időnek tűnik, főleg egy ennyire gyorsan változó világban. A belső emberre irányuló kérdés azonban, melyet J. Kentenich 1912-ben, első előadásában a diákokotthon tanulóihoz intéz, olyan, mintha ma tenné fel: eléggé érettek és képesek vagyunk-e arra, *„hogyan helyesen használjuk fel korunk új vívmányait? Nemde sokkal inkább az a helyzet, hogy korunk a rabszolgájává lett saját felfedezéseinek”?⁴⁰⁸*

A személyiség nevelése, amit Kentenich atya célul tűzött ki, pontosan arra akarja képessé tenni az egyént, hogy ezekkel a posztmodern életkörülményekkel szembe tudjon szállni, és hogy ne csak kiigazodjon közöttük, hanem ezzel egyidejűleg önmaga is maradjon. Ezért pedagógiai munkásságának különleges volta, melyet *személyes eszménye* alapján a személyiség szolgálatában végzett, Schönstatt kezdeteitől egészen mostanáig semmit sem veszített aktualitásából.⁴⁰⁹ A személyiség kelendő, és mindig az marad.⁴¹⁰ Éppen mert az egyént az a veszély fenyegeti, hogy beszippantja a korszellem, s minden oldalról tapasztalható „korlátnélküliség” veszélyezteti őt sze-

408 J. Kentenich, előadás 1912. október 27-én (Előalapító okirat)

409 Vö. pl.: Ich selbst – ein Abenteuer. Wegweiser zum Persönlichen Ideal, Josef Kentenich (kiad.), Vallendar 2005; Evamaria Ludwig nővér „személyiségműhelye”, napi szemináriumok, 2008, 2010; Herbert King, Das Persönliche Ideal in der Lehre Pater Kentenichs und der Praxis der Schönstatt-Bewegung. Idealpädagogik als Identitätspädagogik, Schönstatt-Berg Sion, 2008; Theo Breiting, Leben im Bündnis (2) – geführt und geformt, hrsg. als Arbeitsmaterial f. d. Schönstattbewegung Frauen und Mütter, Vallendar-Schönstatt, 2008; és számos rövidebb írat (2007-2012), melyek a személyes eszményen való munkára utalnak. Továbbá: H. Hug, Unser größter Schatz, 2009, 101-108. o.

410 Az interneten csak német nyelvterületen 20.000 vezetőnek szóló szemináriumot kínálnak ebben a témában

mélyében és szabadságában, Kentenich atyának a védelmében tartott védőbeszédének legfontosabb momentuma a *személyiség lényegének* hangsúlyozása.⁴¹¹

Az elmúlt 100 év számos reformpedagógiai törekvése arra szolgált, hogy igazságosabban ítélje meg a gyermekeket, nagyobb szabadságot adjon nekik, s új arculatot kapjon az egyén és a közösség is. Ennek ellenére úgy tűnik, hogy ma is, mint régen, a politikai, társadalmi és gazdasági érdekeké az elsőbbség, és ezek uralják a pedagógiát. Csak kevés reformpedagógiai irányzatnak sikerült az áttörés, legalábbis egy, az állami neveléssel lépést tartó alternatíva formájában.⁴¹²

Friedrich W. Foerster *Erziehung und Selbsterziehung* (2009) című művének új kiadása és a témával kapcsolatos számos más

411 Vö. Rainer Funk, *Der entgrenzte Mensch. Warum ein Leben ohne Grenzen nicht frei, sondern abhängig macht*, Gütersloh, 2011. R. Funk „pszichológiai jelentőségében írja le a manapság mindenütt jelenlévő korlátok lebontásának jelenségét” (9. o.), a lehetőségek korlátok nélküli kiélését, ami egyidejűleg számos új függőséget alakít ki az ember számára. Itt nem csak saját korlátainkon való túllépéséről van szó, hanem „a korlátok lebontásának folyamatairól” (43. o. skk.). R. Funk különböző szinteken mutatja be az ember arra irányuló törekvését, hogy szabaddá váljon, és szabadnak érezze magát mindennemű korláttól, hogy mindekelőtt saját korlátoltságát tagadja, és hogy beépüljön egy irreális világba, amely azonban csak addig áll fenn, amíg a létrehozásához szükséges digitális médiumok rendelkezésre állnak (27. o. skk.). Számos példa és tény által hívja fel a figyelmet az ezzel járó nagy veszélyekre (166. o. skk.) és a határok kijelölésének szükségességére, amik a személyes szabadságot és az egyéni lét lényegét biztosítják (189. o. skk.).

412 Megemlítendőek ebben az összefüggésben például a reformpedagógia olyan ismert képviselői, mint Rudolf Steiner, akinek antropozófikus tanításából a Waldorf-iskolák kinőnek, Maria Montessori, vagy Célestin Freinet. A témához vö.: Inge Hansen-Scharenberg, *Reformpädagogische Schulkonzepte*, 1-6. kötet, Baltmansweiler³ 2012: 3. kötet: Jenaplan-Pädagogik, 4. kötet: Montessori-Pädagogik, 5. kötet: Freinet-Pädagogik, 6. kötet: Waldorf-Pädagogik.

írás arra utal, hogy az önnevelés, mint az önmeghatározás megvalósítása a mai napig aktuális téma.⁴¹³ Bárhogyan is nevezik, az önnevelés mindenki számára előfeltétel, aki vezetői pozícióban, előadóként, a politika, a menedzsment, a gazdaság vagy az oktatás területén tevékenykedik, és hiteles kíván lenni. Az otthoni és iskolai nevelés összefüggésében mindazoknak, akik pedagógiai tevékenységet folytatnak, értékeket közvetítenek, teljesítményt várnak el vagy fokozni kívánják azt, vagy bármi-

413 Vö. Dietrich Kurz, Grundlagen der Sportpädagogik WS 2004/05, Vorlesung Universität Bielefeld, Abteilung Sportwissenschaften, Lektion 12: Sport pädagogisch vermitteln. 3. Erziehender Sportunterricht: Selbsterziehung; vö. „Im Zernikower ‚Drachenhof‘ lernen ehemals straffällige Jugendliche, sich in der Gesellschaft neu zu orientieren“, Lokalnachrichten vom 23.4.2010 in: Märkische Allgemeine; Friedrich Wilhelm Foerster, Erziehung und Selbsterziehung (1917), in Neuauflage 2009 erschienen „wegen der Bedeutsamkeit des Werkes“; Holger Niederhausen, Selbsterkenntnis und Selbsterziehung. Vom Wesen der Pädagogik, Internetbeitrag: 2010, [www.wesen-der-paedagogik.de]; ua. Von der heiligen Aufgabe der Selbsterziehung der Erziehenden. Gedanken zu dem wesentlichen Geheimnis der Waldorfpädagogik, Internetbeitrag 2010, uo.; Nina Hellwig, Selbsterziehung des Kindes oder geschicktes pädagogisches Handeln. Eine Analyse der Theorie Montessoris und Erziehungswirklichkeit an Montessorischulen anhand der operativen Pädagogik Klaus Pranges, Dissertation Eichstätt-Ingolstadt, 2009; Uwe Schulz, Selbstbestimmung und Selbsterziehung des Menschen. Untersuchungen im dt. Idealismus und in der geisteswissenschaftlichen Pädagogik, 2009; Jörg Rüedi, Selbsterziehung – ein aktuelles Konzept der Individualpsychologie?, in: Zeitschrift für Individualpsychologie 2003/34,4, 374-390. o.; Walter Braun/Günter Fred Müller, Selbstführung – die Basis für ein wirkungsvolleres Leben und Arbeiten, Heiligenhaus 2007; ua. Führung durch Selbstführung, Heiligenhaus, 2006.; Heinz Grill, Erziehung und Selbsterziehung. Die Seele als schöpferisches Geheimnis der werdenden Persönlichkeit, Niefern-Öschelbronn, 2001; Swami Krishnananda, Yoga als eine Universelle Wissenschaft, Kap. 11: Die individuelle Selbsterziehung, Internetbeitrag, 2010, [www.yoga-vidya.de/Yoga-Buch/Wissenschaft/science11.htm.] Jens-Uwe Martens/Julius Kuhl, Die Kunst der Selbstmotivierung. Neue Erkenntnisse der Motivationsforschung praktisch nutzen, Stuttgart⁴, 2011 (1. kiad. 2004).

lyen formában erkölcsi követelményeket támasztanak, fontos tisztában lenniük azzal, hogy a neveltek megfigyelik, hogy a vezető mennyire testesíti meg azt, amit követel.

A személyiség formálása, a szabad személyiség megerősítése, aki függetleníti magát a mások általi meghatározottságtól és a külső irányítástól, Kentenich atyánál nem a környezettől való autonóm, teljes elhatárolódásként értendő. Sokkal inkább egy újfajta együttlét, egy humánus társadalom tartós fennállásának alapját képezi. Egy társadalom nem maradhat fenn bensőleg egészséges emberek nélkül, akik megfelelnek a társadalom kihívásainak. Akkor a társadalom az egyén számára nemcsak végzet, aminek tehetetlenül ki van szolgáltatva. Alakíthatja, és meg is változtathatja azt. Egy jelentéktelennek tűnő fiúinterjú szerény kezdeményezése számos más példával együtt a legjobb bizonyíték erre.⁴¹⁴

Az ember Kentenich atya szerint *„nem mindenben a vak, véletlen ritmus kiszolgáltatottja. Tud az árral szemben úszni, ő maga is új okozati sort indíthat el, mert szabad akarata van. Dönthet szabadon, és képes a meghozott döntést minden akadály ellenére véghezvinni.”*⁴¹⁵ Kentenich atya, aki a nemzeti-szocializmus alatt több mint négy évet töltött fogságban, ill. koncentrációs táborban, tudja, miről beszél.

Egy globális méretű tömegtársadalomban, amint azt a médiumok és digitális lehetőségek fejlődése által megtapasztaljuk, az egyén nem vonhatja ki magát a felelősség és a szabadságra való nevelés alól. Senki sem kényszeríti arra, hogy lelkesen, mint

414 Teréz anya világszerte, határokon, kultúrákon, vallásokon át ébresztette fel és tette fogékonyá az általános tudatot a felebarát, és a szegények legszegényebbjéi iránt.

415 J. Kentenich, Pedagógiai előadás, 1950, 158. o. sk.

egy „mókus a kerékben”, együtt fusson a többiekkel. Az ön-meghatározást és önmegszilárdítást, Kentenich atya pedagógiájának lényeges impulzusait azonban képtelen a saját erejéből elérni. Szüksége van a közösségre, a pedagógiai segítségnyújtásra, melyek személyiségének kibontakozását támogatják és segítik elő. Míg M. Becker⁴¹⁶ meggyőződése szerint a korszerű pedagógia „erkölcsi, vallási és egyéb megfontolások” nélkül is boldogul, Kentenich atya nem hisz egy olyan pedagógiában, melyet pusztán az emberek gyártanak, azaz megint csak másokból, és nem az egyénből indul ki. A *személyiség magvának* felépítését, és egy értelmes pedagógiai valóság megteremtését lehetetlennek tartja természetfeletti, vallási alapú értelmi koncepció nélkül. Az embernek szüksége van Istenre és az isteni kegyelem erejére ahhoz, hogy eljusson önmaga teljes kibontakozásához. Kentenich atya meggyőződése szerint az ember bármiféle „képzése” végső soron tökéletlen anélkül, hogy az egyes embernek saját „ős-képe” lenne Istenről.⁴¹⁷

416 Az itt alapul szolgáló előadás Erich Fromm művein alapszik: *Die Furcht vor der Freiheit* (1941), München¹⁴, 2008; ua., *Die Seele des Menschen. Ihre Fähigkeit zum Guten und zum Bösen* (1964), München¹⁰, 2006; Rainer Funk, *Ich und Wir. Psychoanalyse des postmodernen Menschen*, München², 2005.

417 Ez megfelel pedagógiai törekvése belső logikájának, miszerint már a pedagógiai működésének megkezdése utáni első két évben tudatosan a kegyelem nevelői erejében keresi az általa képviselt önnevelés kiegészítését. Ez a fejlődés 1914. október 18-án éri el csúcspontját, amikor meghirdeti a Máriával való szövetségkötést, és ezáltal új szintre emeli pedagógiáját. Hogy miként bontakozik ki ez a folyamat Kentenich atya életében és működésében, az egy következő tanulmány tárgyát képezi majd, melynek címe: D. Schlickmann, *A sorsdöntő évek. Kentenich atya – a pappá szenteléstől Schönstatt alapításáig. (Die entscheidenden Jahre. Pater Josef Kentenich – Von der Priesterweihe bis zur Gründung Schönstatts)*

Irodalomjegyzék

I. Eredeti szövegek Kentenich atyától

- Kentenich, J.:** Predigten 1910-1913. Hrsg. u. eingel. v. E. Monnerjahn. Vallendar-Schönstatt 1988.
- Kentenich, J.:** Missionsverein und Missionsfeste im Studienheim Schönstatt. In: „Stern von Afrika“ 20. Jg. (1912/13). S. 122-125; 281-284; 314-316; 373-376.
- Kentenich, J.:** Vorträge 1912-1914. In: F. Kastner (Hrsg.): Unter dem Schutze Mariens. Untersuchungen und Dokumente aus der Frühzeit Schönstatts. 1912-1914. Zürich² 1939.
- Kentenich, J.:** Schönstatt. Die Gründungsurkunden. Vallendar-Schönstatt⁶ 1989.
- Kentenich, J.:** Praktische Missionsarbeit. In: „Pastor Bonus“. Zeitschrift für kirchliche Wissenschaft und Praxis 26. Jg. (1913/14). S. 161-164.
- Kentenich, J.:** Allgemeine Prinzipienlehre der Apostolischen Bewegung von Schönstatt (1927). Als Manuskript vervielfältigt.
- Kentenich, J.:** Vortrag vom 6.1.1929 an einen Schwesternkurs. Nicht ediert. (ASM)
- Kentenich, J.:** Zur sozialen Frage. Industriepädagogische Tagung (10.-13.6.1930). Bearb. v. H. Schlosser. Vallendar-Schönstatt 1990.
- Kentenich, J.:** Ethos und Ideal in der Erziehung. Wege zur Persönlichkeitsbildung. Vorträge der Jugendpädagogischen Tagung 1931 mit dem Titel: „Allgemeine Prinzipienlehre einer modernen Jugendaszese“. Verantwortl. f. d. Bearb. M. E. Frömbgen. Vallendar-Schönstatt 1972.

- Kentenich, J.:** Vollkommene Lebensfreude. Priesterexerzitien 1934. Bearb. v. M. J. Marmann u. G. M. Ritter. Vallendar-Schönstatt 1984.
- Kentenich, J.:** Vortrag vom 11.8.1935 zur Feier seines silbernen Priesterjubiläums. Als Manuskript hrsg. v. Säkularinstitut der Schönstätter Marienschwestern für die Schönstattfamilie. O. J.
- Kentenich, J.:** Marianische Erziehung. Pädagogische Tagungen 1932-1934. Bearb. v. F. Lüttgen. Vallendar-Schönstatt 1971.
- Kentenich, J.:** Texte zur Ostsendung (1939). Hrsg. v. R. Ch. Grill. Vallendar-Schönstatt 1991.
- Kentenich, J.:** Exerzienvorträge vom 4.-9.5.1936 für Schönstätter Marienschwestern. Nicht ediertes Manuskript. (ASM)
- Kentenich, J.:** Ansprachen in Ennabeuren vom 20.4. bis 18.5.1945. In: ders.: Unsere marianische Sendung. Hrsg. v. Säkularinstitut d. Schönstätter Marienschwestern. Rottenburg-Liebfrauenhöhe 1982.
- Kentenich, J.:** Amerika-Bericht 1948. In: ders.: Philosophie der Erziehung. Prinzipien zur Formung eines neuen Menschen- und Gemeinschaftstyps. Bearb. von H. Schlosser. Vallendar-Schönstatt 1991. S. 95-158.
- Kentenich, J.:** Oktoberbrief 1949 an die Schönstattfamilie. Hrsg. v. Säkularinstitut der Schönstätter Marienschwestern. Vallendar-Schönstatt 1970.
- Kentenich, J.:** Exerzienvorträge vom 12.-16.3.1949 für Schönstätter Marienschwestern in Villa Ballester, Argentinien. Nicht ediertes Manuskript. (ASM-AR)
- Kentenich, J.:** Grundriß einer neuzeitlichen Pädagogik für die Hand des katholischen Erziehers. Vorträge der Pädagogischen Tagung 1950. Bearb. Nachschr. v. M. E. Frömbgen. Vallendar-Schönstatt 1971.

- Kentenich, J.:** Exerzienvorträge vom 6.-9.6.1950 für Führungskräfte der Schönstätter Marienschwestern in der Westprovinz, Koblenz-Metternich. Nicht ediertes Manuskript. (ASM-M)
- Kentenich, J.:** Daß neue Menschen werden. Eine pädagogische Religionspsychologie. Vorträge der pädagogischen Tagung 1951. Bearb. Nachschr. v. M. E. Frömbgen. Vallendar-Schönstatt 1971.
- Kentenich, J.:** Schlüssel zum Verständnis Schönstatts (1951). In: G. M. Boll (Hrsg.): J. Kentenich: Texte zum Verständnis Schönstatts. Vallendar-Schönstatt 1974. S. 148-228.
- Kentenich, J.:** Exerzienvorträge vom 16.-23.6.1951 für Führungskräfte der Schönstätter Marienschwestern. Nicht ediertes Manuskript. (ASM)
- Kentenich, J.:** Exerzienvorträge vom 8.-12.7.1951 für Schönstätter Marienschwestern. Nicht ediertes Manuskript. (ASM)
- Kentenich, J.:** Brasilien-Terziat. Terziat der Pallottiner-Patres in Santa Maria/Brasilien vom 16.2.-5.3.1952. Bd. 1-3. Als Manuskript hrsg. v. Säkularinstitut der Schönstatt-Patres. Schönstatt 1971.
- Kentenich, J.:** „Josephs-Brief“ (1952). In: J. Schmitz (Hrsg.): Lebensgeheimnis Schönstatts. Bearb. v. F. Lüttgen. Bd. 1 u. 2. Vallendar-Schönstatt 1971.
- Kentenich, J.:** Maria – Mutter und Erzieherin. Eine angewandte Mariologie. (Aus Predigten 1954) Hrsg. v. Schönstätter Marienschwestern. Bearb. v. M. E. Frömbgen. Vallendar-Schönstatt 1973.
- Kentenich, J.:** What is my Philosophy of Education? Milwaukee 1962. In: ders.: Philosophie der Erziehung. Prinzipien zur Formung eines neuen Menschen- und Gemein-

- schaftstyps. Bearb. v. H. Schlosser. Vallendar-Schönstatt 1991. S. 41-89.
- Kentenich, J.:** Aus dem Glauben leben. Predigten in Milwaukee (1962). Bearb. von G. M. Ritter. Bd. 4. Vallendar-Schönstatt 1970.
- Kentenich, J.:** Vortrag vom 4.1.1963. Nicht ediertes Manuskript. (ASP)
- Kentenich, J.:** Rom-Vorträge vom 24.11.-3.12.1965. Bd. 2. Hrsg. v. Säkularinstitut der Schönstätter Marienschwestern für den Leitungs- und Erzieherkreis der Verbände. Nicht ediertes Manuskript. (ASM)
- Kentenich, J.:** Vortrag 18.6.1966. In: H. Puthen (Hrsg.): Neue Väter – Neue Welt. Vallendar-Schönstatt 1976.
- Kentenich, J.:** Exerzitienvorträge vom 6.7.-10.7.1966 für Schönstätter Marienschwestern. Nicht ediertes Manuskript. (ASM)
- Kentenich, J.:** Vortrag 10.7.1966. In: ders.: Es geht Dich an. Bd. 1. Als Manuskript hrsg. v. der Schönstatt-Mädchenjugend. Vallendar o. J.
- Kentenich, J.:** Oktoberwoche 1967. Vorträge vom 14.-18. Oktober 1967. Als Manuskript hrsg. v. Säkularinstitut der Schönstätter Marienschwestern. Vallendar 1967.
- Kentenich, J.:** Weihnachtstagung 1967. Vortragsreihe vom 27.-30. Dezember 1967. Als Manuskript hrsg. v. Säkularinstitut der Schönstätter Marienschwestern. Vallendar o. J.
- Kentenich, J.:** Für eine Welt von morgen. Worte von P. Josef Kentenich zu Fragen der Erziehung. Hrsg. v. Säkularinstitut der Schönstätter Marienschwestern. Vallendar-Schönstatt 1970.
- Kentenich, J.:** Unsere Hoffnung sind die Väter. Vorträge und ein Brief. Bearb. v. R. Ammann. Hrsg. v. d. Zentrale der Schönstatt-Männerbewegung. Vallendar 1974.

- Kentenich, J.:** Familie Gottes. Vorträge in Münster. Textsammlung. Bearb. v. H. King. Bocholt 1984.
- Kentenich, J.:** Die heilsgeschichtliche Sendung des Abendlandes. Textsammlung. Bd. 1 und 2. Hrsg. v. Josef Kentenich-Kolleg. Münster 1984. Bearb. v. Joachim Schmiedl. Manuskript für Führungskreise der Schönsattbewegung.

II. Forrásművek és forrásirodalom

- Bibel.** Einheitsübersetzung mit dem Kommentar der Jerusalemer Bibel. Hrsg. v. A. Deissler/A. Vögtle. Freiburg⁶ 1985.
- Blum, Nikolaus:** Anweisungen für die Erziehung in den Juvenaten der Gesellschaft des Göttlichen Wortes. Steyl 1914.
- Böhm, J.:** Praktische Erziehungslehre für Seminaristen und Volksschullehrer. München 1889.
- Boenki, Otto:** Erzählender Bericht. Verschriftlicht 1961. (ASM)
- Chronik** des Studienheims 1910-1915. (APHV)
- Chronik** der Marianischen Kongregation. (ASM)
- David, Anton:** Präfektenbuch. Darlegungen für Präfekten in katholischen Erziehungshäusern und für alle, die mit Jugenderziehung zu tun haben. Regensburg 1918.
- Eckinger, Johann:** Die katholische Anstaltserziehung in Theorie und Praxis. Freiburg 1913.
- Engling, Josef:** Briefe und Tagebuchnotizen. Hrsg. v. P. Hannappel. Bd. -3. Neuwied 1979.
- Eschelbach, Hans:** Die beiden Merks. Eine Schulgeschichte. Berlin 1903.

- Feldigl, Ferdinand:** Sonnenblicke ins Jugendland. Urteile über Erziehung sowie Erinnerungen aus der Schul- und Jugendzeit hervorragender Personen. Freiburg 1912.
- Fertig, Ludwig** (Hrsg.): Bildungsgang und Lebensplan. Briefe über Erziehung von 1750-1900. Darmstadt 1991.
- Foerster, Friedrich W.:** Jugendlehre. Ein Buch für Eltern, Lehrer und Geistliche. Berlin 1904.
- Foerster, Friedrich W.:** Lebenskunde. Ein Buch für Knaben und Mädchen. Berlin 1905.
- Foerster, Friedrich W.:** Schule und Charakter. Beiträge zur Pädagogik des Gehorsams und zur Reform der Schuldisziplin. Zürich³ 1907.
- Foerster, Friedrich W.:** Erziehung und Selbsterziehung. Zürich 1917.
- Garrold, Philip Richard:** Die echten Jungen. Eine Schülergeschichte. Freiburg 1911.
- Garrold, Philip Richard:** Kleine Brauseköpfe. Eine Schülergeschichte. Freiburg 1912 (1920 in vierter. u. fünfter Auflage erschienen).
- Garrold, Philip Richard:** Das wilde Kleeblatt. Eine Schülergeschichte. Freiburg 1913.
- Hagel, Josef:** Meine Erinnerungen an die Anfangszeiten Schönstatts. 1960. In: H. Hug: Vergangenheit einholen. Bd. 1. S. 390-402.
- Heilmann, Karl** (Hrsg.): Quellenbuch zur Pädagogik. Quellenschriften und Quellenstücke für die Vor- und Fortbildung des Lehrers. Leipzig 1909.
- Heilmann, Karl:** Handbuch der Pädagogik I. Leipzig 1910.
- Hesse, Hermann:** Unterm Rad. Berlin 1906.
- Hoffmann, Karl:** Pater Adolf Panzer. Limburg 1959.
- Hoffmann, Karl:** Neues Leben. Ein Blick in ideales Jugendlieben am schönen Rhein. Festgabe zur Einweihung des

- Studienheims der Pallottiner. Kloster Schönstatt. Vallendar 1912. (ZPAP)
- Höbß, Rudolf:** Autobiographische Aufzeichnungen. In: M. Broszat (Hrsg.): Rudolf Höbß: Kommandant von Auschwitz. München⁷ 1978.
- Holz, Arno/Jerschke, Oskar:** „Traumulus“. München 1905. (1. Aufl. 1904)
- Hug, Heinrich:** [Welt]Geschichte eines Heiligtums (Bildband). Vallendar-Schönstatt 2003.
- Hug, Heinrich:** Vergangenheit einholen. Bd. 1: Zum 18. Oktober 1914. Beiträge zur Geschichte Schönstatts. Vallendar-Schönstatt 2002.
- Hug, Heinrich:** Vergangenheit einholen. Bd. 2: Zum 22. Mai 1916. Beiträge zur Geschichte Schönstatts. Vallendar-Schönstatt 2002.
- Kant, Immanuel:** Werke in sechs Bänden. Hrsg. v. W. Weischedel. Darmstadt 1966.
- Kastner, Ferdinand** (Hrsg.): Unter dem Schutze Mariens. Untersuchungen und Dokumente aus der Frühzeit Schönstatts 1912-1914. Zürich² 1939.
- Keller, Helen:** Die Geschichte meines Lebens. Mit e. Vorwort v. F. Holländer. Autorisierte Übers. v. P. Seliger. Stuttgart 1904 (= Memoirenbibliothek II, Band 6).
- Key, Ellen:** Das Jahrhundert des Kindes. Studien von Ellen Key (Berlin 1902). Übers. v. F. Maro. Weinheim/Basel 1991.
- Key, Ellen:** Textauszüge aus: „Erziehung“, „Die Seelenmorde in den Schulen“ und „Die Schule der Zukunft“. In: Th. Dietrich (Hrsg.): Die Pädagogische Bewegung „vom Kinde aus“. Heilbrunn⁴ 1982. S. 5-31.
- Kölsche Krätzcher:** Ges. u. wiedererzählt u. hrsg. v. A. Hoursch. VI. Bändchen. Köln 1902. (ASM-ANB) II.

- Bändchen (4.-6. Heft) Köln 1911. (ASM) IX. Bändchen. Köln 1914. (ASM)
- Kolb, Pater Michael:** Erinnerungen: 51 Jahre Werkzeug in der Hand der Mutter. Schönstatt, den 21.6. 1942. Als Manuskript niedergeschrieben. (ASM)
- Kortum, Carl Arnold:** Leben, Meynungen und Thaten von Hieronimus Jobs, dem Kandidaten (1784). Erweiterte Fassung, anonym veröffentlicht: Die Jobsiade (1799). Hrsg. v. O. E. Bierbaum. Frankfurt 1906.
- Kortum, Carl Arnold:** Leben, Meynungen und Thaten von Hieronimus Jobs. Die Jobsiade. Ein komisches Heldengedicht in drei Teilen (1799). Neuerscheinung: Leipzig 1906.
- Kubisch, Karl:** Erinnerungen aus der Kongregationszeit 1914-1918. Aufgezeichnet 1936. Nicht ediert. (ASM)
- Mann, Thomas:** Buddenbrocks. Lübeck 1901.
- Mann, Heinrich:** Professor Unrat. Lübeck 1905.
- Sechster Internationaler **Marianischer Kongress** in Trier vom 3. bis 6. August 1912. Hrsg. v. Lokalkomitee. Trier 1912.
- Matthias, Adolf:** Wie erziehen wir unsern Sohn Benjamin. München 1912.
- Menningen, Alexander:** Pater Menningen erzählt von Pater Kantenich. Gedruckt und zu beziehen beim Sekretariat der Schönstatt-Mannesjugend. Vallendar-Schönstatt 1975.
- Metzenthin, Eduard:** Die Selbstbetätigung der Schüler auf dem Gebiet der Schulerziehung in früherer Zeit. Langensalza 1915.
- „Die **Missionsgesellschaft der Pallottiner**“. Kurze Darlegung über Gründung und Entwicklung, Zwecke und Arbeiten der Genossenschaft des ehrwürdigen Vinzenz Pal-

- lotti. Hrsg. v. der Gesellschaft der Pallottiner. Limburg o. J.
- Müller, M.:** Der Geist der Anstaltsdisziplin mit besonderer Berücksichtigung des Strafproblems. Freiburg 1910.
- Musil, Robert:** Die Verwirrungen des Zöglings Törleß. Wien 1906.
- Nailis, M. Annette:** Private Mitschriftensammlung. (DS)
- Normen** für die Leitung des Studienheimes. Kloster Schönstatt/Vallendar 1912.
- Olsen, W.:** Die körperliche Züchtigung in den höheren Schulen. In: Monatsschrift für höhere Schulen 9 (1910). Hrsg. unter Mitwirkung v. R. Köpke/A. Matthias. S. 169-174.
- Ott, Julius:** „Das Gemüsegartenkomplott“. Artikel in MTA vom 30.4.1915. In: Erbe und Auftrag. 1. Teil: Aus der Jugendzeit der apostolischen Bewegung. S. 3-8.
- Schiller, Friedrich:** Wilhelm Tell. In: Schillers Werke. Hrsg. v. Philipp Witkop. Bd. 5. Berlin 1924.
- Schützeichel, Pater Willy:** Don Alfonso Weber. Ein Lebensbild. Schönstatt 1969. Nicht ediert. (ZPAP)
- Schulordnung** für das Studienheim der deutschen Provinz der Pallottiner-Missionsgesellschaft. Limburg 1918. Maschinenschriftliches Manuskript. (ASM)
- Skolaster, Hermann:** PSM in Limburg a. d. Lahn. Limburg 1935.
- Statuten** für die Studenten des Studienheims Kloster Schönstatt. Vallendar 1912. (ZPAP)
- Stolz, Alban:** Erziehungskunst. Freiburg⁷ 1878. (1. Aufl. 1873)
- Strauß, Emil:** Freund Hein. Berlin⁵ 1903. (1. Aufl. 1902)
- Therese** vom Kinde Jesus. Selbstbiographische Schriften. Erstmals im Urtext. Übers. v. O. Iserland/C. Capol. Einsiedeln⁷ 1974.

- Thomas v. Aquin:** Summa theologica. Hrsg. v. Katholischen Akademikerverband. Bd. 30. Salzburg/Leipzig 1938.
- Thomas v. Aquin:** Summa theologica I. Gottes Dasein und Wesen. Hrsg. v. Katholischen Akademikerverband. Salzburg, Leipzig 1934.
- Waitz, Theodor:** Allgemeine Pädagogik. Langensalza 1899.
- Warth, Schw. M. Imelda:** „Wie ich unsern Vater und Gründer erleben durfte“ (1928-1951). Manuskript 1991. (ASM)
- Wedekind, Frank:** Frühlings Erwachen. Zürich 1891.
- Weiß, Albert Maria:** Apologie des Christentums. Bd. 1: Der ganze Mensch. Handbuch der Ethik. Freiburg⁴ 1905. (ASM)
- Weiß, Theodor:** Allgemeine Pädagogik. Langensalza 1899.

III. Egyéb irodalom

- Amlung, Ullrich/Haubfleisch, Dietmar/Link, Jörg-W./Schmitt, Hanno** (Hrsg.): „Die alte Schule überwinden.“ Reformpädagogische Versuchsschulen zwischen Kaiserreich und Nationalsozialismus. Frankfurt 1993.
- Ammann, Rudolf** (Bearb.): Pater Joseph Kentenich: Unsere Hoffnung sind die Väter. Vorträge und ein Brief. Hrsg. v. d. Zentrale der Schönstatt-Männerbewegung. Vallendar 1974.
- Ammann, Rudolf:** Unterwegs zum Ich. Vallendar-Schönstatt (4. erw. u. überarb. Aufl.) 1992. (1. Aufl. 1977)
- Baruzzi, Arno:** Die Zukunft der Freiheit. Darmstadt 1993.
- Becker, Martina:** Wie zeitgemäß ist Biophilie? Erich Fromm und die Pädagogik der Postmoderne. In: Fromm Forum. Tübingen 2009.
- Blankertz, Herwig:** Die Geschichte der Pädagogik: Von der Aufklärung bis zur Gegenwart. Wetzlar 1982.

- Boll, Günther M.:** Bindung, Bindungspädagogik. In: SchLex 1996, S. 29-34.
- Braun, Walter/Müller, Günter Fred:** Selbstführung – die Basis für ein wirkungsvolleres Leben und Arbeiten. Heiligenhaus 2007.
- Breitinger, Theo:** Leben im Bündnis (2) – geführt und geformt. Hrsg. von der Schönstattbewegung Frauen und Mütter. Vallendar-Schönstatt 2008.
- Broszat, Martin (Hrsg.):** Rudolf Höß: Kommandant von Auschwitz. München⁷ 1978.
- Czarkowski, Hans M.:** Psychologie als Organismuslehre. Joseph Kentenich und die moderne Psychologie unter besonderer Berücksichtigung der Tiefenpsychologie. Vallendar-Schönstatt 1973.
- Dietrich, Theo (Hrsg.):** Die Pädagogische Bewegung „vom Kinde aus“. Bad Heilbrunn⁴ 1982.
- Dudek, Peter:** „Liebevoller Züchtigung“: ein Missbrauch der Autorität im Namen der Reformpädagogik. Bad Heilbrunn 2012.
- Erikson, Erik H.:** Jugend und Krise. Die Psychodynamik im sozialen Wandel. München 1988.
- Flitner, Andreas/Scheuerl, Hans (Hrsg.):** Einführung in pädagogisches Sehen und Verstehen. Weinheim/Basel 2000.
- Flitner, Wilhelm/Kudritzki, Gerhard (Hrsg.):** Die deutsche Reformpädagogik. Bd. 1: Die Pioniere der pädagogischen Bewegung. Bd. 2: Ausbau und Selbstkritik. Stuttgart⁵ 1995.
- Frömbgen, Erika:** Neuer Mensch in neuer Gemeinschaft. Zur Geschichte und Systematik der pädagogischen Konzeption Schönstatts. Vallendar-Schönstatt 1973.
- Frömbgen, Erika:** Bewegungspädagogik. In: SchLex 1996. S. 24-27.

- Frömbgen, Erika:** Idealpädagogik. In: SchLex 1996. S. 169-174.
- Frömbgen, Erika:** Liebespädagogik. In: SchLex 1996. S. 233-235.
- Frömbgen, Erika:** Persönliches Ideal. In: SchLex 1996. S. 306-310.
- Frömbgen, Erika:** Vertrauenspädagogik. In: SchLex 1996. S. 413 f.
- Fromm, Erich:** Die Furcht vor der Freiheit. (1941) München¹⁴ 2008.
- Fromm, Erich:** Die Seele des Menschen. Ihre Fähigkeit zum Guten und zum Bösen, (1964) München¹⁰ 2006.
- Funk, Rainer:** Der entgrenzte Mensch. Warum ein Leben ohne Grenzen nicht frei, sondern abhängig macht. Gütersloh 2011.
- Funk, Rainer:** Ich und Wir. Psychoanalyse des postmodernen Menschen. München² 2005.
- Grill, Heinz:** Erziehung und Selbsterziehung. Die Seele als schöpferisches Geheimnis der werdenden Persönlichkeit. Vaihingen² 2002.
- Hansen-Schaberg, Inge** (Hrsg.): Reformpädagogik: Geschichte und Rezeption. Baltmannsweiler 2012.
- Hansen-Schaberg, Inge/Schonig, Bruno** (Hrsg.): Basiswissen Pädagogik: Reformpädagogische Schulkonzepte. Bd. 1-6. Baltmannsweiler³ 2012. (1. Aufl. 2003)
- Hellwig, Nina:** Selbsterziehung des Kindes oder geschicktes pädagogisches Handeln. Eine Analyse der Theorie Montessoris und Erziehungswirklichkeit an Montessorischulen anhand der operativen Pädagogik Klaus Pranges. Eichstätt-Ingolstadt 2009.
- Herrmann, Ulrich/Schlüter, Steffen:** Reformpädagogik – eine kritisch-konstruktive Vergegenwärtigung. Bad Heilbrunn 2012.

- Hug, Heinrich/Neubauer, Monika und Andreas/ Schiff, Hertha und Martin:** Unser größter Schatz. Erziehungslehre nach Joseph Kentenich. Vallendar-Schönstatt 2009.
- Keupp, Harald:** Auf der Suche nach der verlorenen Identität. In: ders. (Hrsg.): Verunsicherungen. Das Subjekt im gesellschaftlichen Wandel. Göttingen 1989.
- King, Herbert:** Liebesbündnis. Impulse zum Umgang mit der Spiritualität Schönstatts. Schönstatt-Vallendar 1989.
- King, Herbert:** Das Persönliche Ideal in der Lehre Pater Kentenichs und der Praxis der Schönstatt-Bewegung. Idealpädagogik als Identitätspädagogik. Schönstatt-Berg Sion 2008.
- Krishnananda, Swami:** Yoga als eine Universelle Wissenschaft. Kap. 11: Die individuelle Selbsterziehung. Internetbeitrag 2010. [www.yoga-vidya.de/Yoga-Buch/Wissenschaft/science11.htm]
- Kurz, Dietrich:** Grundlagen der Sportpädagogik WS 2004/05. Vorlesungen an der Universität Bielefeld, Abteilung Sportwissenschaften. Lektion 12: Sport pädagogisch vermitteln. 3. Erziehender Sportunterricht: Selbsterziehung.
- Ladenthin, Volker:** Normative Pluralität. Zur Kritik der absoluten Relativität. In: VfWP 69 (1993). S. 145-158.
- Laun, Andreas:** Kirche und Sexualität. In: M. Müller (Hrsg.): Plädoyer für die Kirche. Urteile über Vorurteile. Aachen 1993. S. 335-346.
- Martens, Jens-Uwe/Kuhl, Julius:** Die Kunst der Selbstmotivierung. Neue Erkenntnisse der Motivationsforschung praktisch nutzen. Stuttgart⁴ 2011. (1. Aufl. 2004)
- Menningen, Alexander:** Die Erziehungslehre Schönstatts dargestellt am Lebensbild Josef Englings. Limburg 1936. (= Schönstatt-Studien 2)

- Menningen, Alexander:** Die Denk- und Seinsstruktur des Gründers entfaltet in der Frühgeschichte der Familie. Vortragsreihe für Schönstätter Marienschwestern vom 17.-20.4.1968. Nicht ediert. (ASM)
- Menningen, Alexander:** Maria ganz zu eigen. Josef Engling – Mitbegründer Schönstatts. Vallendar-Schönstatt 1977.
- Monnerjahn, Engelbert:** Pater Joseph Kentenich. Ein Leben für die Kirche. Vallendar-Schönstatt (3. erw. Aufl.) 1990 (1. Aufl. 1975).
- Niederhausen, Holger:** Selbsterkenntnis und Selbsterziehung: Vom Wesen der Pädagogik. Internetbeitrag 2010.
- Niederhausen, Holger:** Von der heiligen Aufgabe der Selbsterziehung der Erziehenden. Gedanken zu dem wesentlichen Geheimnis der Waldorfpädagogik. Internetbeitrag 2010.
- Niehaus, Jonathan:** New Vision and Life. The Founding of Schoenstatt. Waukesha 1986.
- Oelkers, Jürgen:** Reformpädagogik: eine kritische Dogmengeschichte. Weinheim/München (4.vollst. überarb. u. erw. Aufl.) 2005.
- Oelkers, Jürgen:** Eros und Herrschaft: die dunklen Seiten der Reformpädagogik. Weinheim/Basel 2011.
- Penners, Lothar:** Eine Pädagogik des Katholischen. Studien zur Denkform P. Joseph Kentenichs. Vallendar-Schönstatt 1983.
- Penners, Lothar:** Liebesbündnis. In: SchLex 1996. S. 229-233.
- Peters, Danielle M.:** Ecce Educatrix Tua. The Role of the Blessed Virgin Mary for a Pedagogy of Holiness in the Thought of John Paul II. and Father Joseph Kentenich. Lanham (Maryland, USA) 2010.
- Puthen, Heinrich (Hrsg.):** Pater Joseph Kentenich: Neue Väter – Neue Welt. Vallendar-Schönstatt 1976.

- Reble, Albert:** Geschichte der Pädagogik. Stuttgart (15. neu-
bearb. Aufl.) 1989.
- Revers, Wilhelm Josef:** Persönlichkeit und Vermassung. Eine
psychologische und kulturanthropologische Studie.
Würzburg 1947.
- Rude, Adolf:** Alte und neue Schule. In: W. Flitner/G. Kud-
ritzki (Hrsg.): Die deutsche Reformpädagogik. Bd. 2:
Ausbau und Selbstkritik. Stuttgart² 1982. S. 223-232.
- Rüedi, Jörg:** Selbsterziehung – ein aktuelles Konzept der In-
dividualpsychologie? In: Zeitschrift für Individual-psy-
chologie 2003/34,4. S. 374-390.
- Scheuerl, Hans:** Geschichte der Erziehung. Ein Grundriß.
Stuttgart 1985.
- Schlickmann, Dorothea M.:** Die Idee von der wahren Frei-
heit. Eine Studie zur Pädagogik Pater Josef Kentenichs.
Vallendar³ 2007. (1. Aufl. 1995)
- Schlickmann, Dorothea M.:** Die verborgenen Jahre. Pater Jo-
sef Kentenich – Kindheit und Jugend (1885-1910). Val-
lendar² 2007. (1. Aufl. 2007)
- Schlosser, Herta:** Der neue Mensch – Die neue Gesellschafts-
ordnung. Mit Originaltexten von Pater Josef Kentenich
im zweiten Teil. Vallendar-Schönstatt 1971.
- Schmidt, Eugen:** Pater Albert Eise. Ein Herold Mariens. Val-
lendar-Schönstatt 1981.
- Schmiedl, Joachim:** Alexander Menningen. Sein Leben und
Wirken (1900-1994). Schönstatt-Vallendar 2000.
- Schmidt, Hermann:** Organische Aszese. Ein zeitgemäßer, psy-
chologisch orientierter Weg zur religiösen Lebensgestal-
tung. Paderborn 1938.
- Schmitt, August:** Mein persönliches Ideal. Speyer 1935.
- Schmitt, August:** Willensschulung. Speyer 1935.
- Schneider, Friedrich:** Die Selbsterziehung. Wissenschaft und
Übung. Einsiedeln/Köln 1936.

- Schneider, Friedrich:** Das Geheimnis der Selbsterziehung. In: Stimmen der Zeit 132 (1937). S. 80-92.
- Schneider, Friedrich:** Selbsterziehung als Selbstverwirklichung. In: Hochland 35 (1937/38). S. 465-474.
- Schneider, Friedrich:** Praxis der Selbsterziehung in 52 erläuterten Beispielen. Freiburg 1940.
- Schneider, Friedrich:** Das „Persönliche Ideal“. In: ders.: Praxis der Selbsterziehung. Freiburg⁴ 1952. S. 246-265.
- Schönstatt-Lexikon.** Fakten – Ideen – Leben. Hrsg. v. Hubertus Brantzen, Herbert King, Lothar Penners, Gertrud Pollak, Herta Schlosser, Joachim Schmiedl, Peter Wolf (= IKF). Vallendar-Schönstatt 1996.
- Schulte, Heinrich:** Omnibus Omnia. Bd. I. Limburg 1932.
- Schulz, Angelika:** Identitätsbildung. Der Pädagoge Pater J. Kentenich und die Identitätstheorie von Erik H. Erikson. Vallendar-Schönstatt 1995.
- Schulz, Uwe:** Selbstbestimmung und Selbsterziehung des Menschen. Untersuchungen im dt. Idealismus und in der geisteswissenschaftlichen Pädagogik. Stuttgart 2003.
- Skiera, Ehrenhard:** Reformpädagogik in Geschichte und Gegenwart: Eine kritische Einführung. München 2003.
- Spranger, Eduard:** Lebensformen. Geisteswissenschaftliche Psychologie und Ethik der Persönlichkeit. Halle⁷ 1930.
- Spranger, Eduard:** Psychologie des Jugendalters. Leipzig⁶ 1926. (1. Aufl. 1924).
- Treese, Monika:** Leben aus dem Liebesbündnis. Zur Theologie und Spiritualität des Schönstätter Liebesbündnis. Vallendar-Schönstatt 1984.
- Wolkinger, Alois:** Leib. In: H. Rotter/G. Virt (Hrsg.): Neues Lexikon der christlichen Moral. Innsbruck 1990. S. 429-434.

Ábrák jegyzéke

1. kép: Diákotthon „a kolostorfalon”	15
2. kép: Tanulók egy csoportja 1912. december 8-án	17
3. kép: Tanítási óra a szabadban	17
4. kép: Osztályterem tanulókkal.....	18
5. kép: Zászlóvivők a kollégium zászlajával	19
6. kép: Tanterem	21
7. kép: A diákotthon	24
8. kép: Az ebédlő	25
9. kép: A felsőtagozat	31
10. kép: Kentenich atya, a fiatal pap	34
11. kép: Házikápolna.....	41
12. kép: Részlet az 1912. október 27-i bemutatkozó beszédből. Eredeti kézírás.....	51
13. kép: A két Merk – egy iskolai történet	57
14. kép: Diáktörténetek.....	59
15. kép: Helen Keller tanárával, Anne Sullivannel.....	61
16. kép: Helen Keller	61
17. kép: Könyvcímlap: Conrad Arnold Kortum: Die Jobsiade	65
18. kép: Tornaterem és díszterem	68
19. kép: A kollégium déli oldala	71
20. kép: Katonacsoport egyenruhában.....	107
21. kép: Katonák. Franz Lorscheid testvér (jobbról a második) az ezredében	108
22. kép: Az összes tanuló 1912. december 8-án a diákotthon bejárata előtt.....	116

23. kép: A Mater Puritatis (Tisztaságos anya)	
képe a házi kápolnában	141
24. kép: A diákotthon és a völgy a későbbi kápolnával.....	148
25. kép: Missziós kiállítás a diákotthonban	164
26. kép: Szövegrészlet az 1912. október 27-i bemutatkozó beszédből. Eredeti kézírás.....	170

Függelék

A spirituális 1912. október 27-ei bemutatkozó beszéde

„Program!

Ma csak be akarok mutatkozni nektek.

A jelölt e választását általános fejcsóválás fogadta.

E közismert mély értelmű és költői versrészletet parodizálva átfogalmazhatjuk, és a paródia természetének megfelelően még szellemesebbé alakíthatjuk a következőképpen:

Az új spirituális hírére egy általános nyaknyújtogatózás kezdődött. Ebben a mondatban »az új spirituális« kifejezés genitivus objectivus esetben áll, vagyis azt akarja jelenteni, hogy: Az új spirituális választásának a hírére.

Mellesleg ezzel Theile¹ kívánságának tettem eleget, ugyanis ő kérte, hogy mondjak ma valamit a genitivusról. Nos Theile, meg vagy elégedve?

Akarsz még erről többet is hallani?

De félre a tréfával! Jól tudom, hogy ez a paródia találóan visszaadja a kinevezésemmel kapcsolatos érzéseiteket. Csodálkozatok és csalódottak vagytok. Ezért van az 'általános nyaknyújtogatózás'.

Nos hát, veszélyes lehet, ha az ember a nyakát túl sokáig kinyújtva és megfeszítve tartja. A végén még meg is merevedhet a nyaka.

Ezért én inkább a fejemet és nyakamat ismét a normális helyzetébe hoztam és beletörődtem az elkerülhetetlenbe.

1 Egy negyedik tanuló, aki hadilábon állt a latin nyelvtan említett szakaszával.

Ebből kiindulva szeretném most veletek áttekinteni

1. az egymáshoz fűződő eddigi

2. jövődő kapcsolatunkat.²

1. Milyen kapcsolatban álltunk eddig egymással?

Ezzel hamar fogunk végezni. Semmi dolgunk sem volt egymással. Úgy mentünk el egymás mellett, hogy közben nem ütköztünk össze, és nem bombáztuk egymást bösz pillantásokkal. Eddig még minden ártalmatlan.

Nem ennyire kellemesen és közömbösen cseng, ha elárulom, hogy elvből kerültem a veletek való közelebbi kapcsolatot.

Amikor a múlt évben Ehrenbreitsteinbe jöttem, arra kért a fő-tisztelendő rektor atya, hogy igény szerint hallgassam meg a gyónásaitokat. Ez ellen kézzel-lábbal tiltakoztam, és végül is elértem, hogy nyugton hagytak.

Milyen okból?

Azt akartam, hogy semmi közöm se legyen hozzátok, hogy a szabad időmet és erőmet teljesen a világiaknak szentelhessem, különösen is a vén, megrögzött bűnösöknek. Az úgynevezett »húsvéti bárányokra« akartam vadászni. A legnagyobb papi örömem az volt³, ha közülük egy végre eljött gyónni, nehezen cipelve az éveken át gyűjtögetett régi-régi kacatját, melytől csak úgy recsegett a gyóntatószék.

Talán így megértitek némileg a viselkedésemet. Nem azért húzódtam vissza, mert valakit is lenéztem volna. Nem azért, mint-ha az ifjúi lélek finom rezdülései és igényei ismeretlenek lettek volna előttem. Nem is azért, mintha az lett volna a véleményem, hogy a tanulók között nem fordulhat elő igazán mély lelki meg-

2 A vastagon szedett szövegrészek azokat az eredeti szövegrészeket jelölik, melyeket J. Kantenich latin nyelven emelt ki a többi, német nyelvű, gót betűs részekkel szemben. Az aláhúzások szintén az eredeti szövegből átvett, általa aláhúzott részek.

3 Az eredeti szövegben kihúzva: az „abban állt” kifejezés.

rendülés. Ha valaki hozzám jött volna, hogy: »Ez vagy az most éppen bensőleg segítségre szorul«, azzal szívesen törődtem volna. De előre nem mond ilyet az ember. Ezért egyszerűen nem foglalkoztam veletek, és abszolút semmivel nem foglalkoztam.

Nos, most egyszer csak kineveztek spirituálissá, teljesen az én közreműködésem nélkül. Tehát minden bizonnyal ez az Isten akarata. Ezért engedelmeskedtem és szilárdan elhatároztam, hogy a lehető legtökéletesebben teljesítem a kötelességemet mindnyájatokkal és egyenként mindegyiketekkel szemben. Ezenel tökéletesen rendelkezésekre bocsátom magam mindazzal együtt, ami vagyok és amim csak van: Tudásomat és tudatlanságomat, tehetségemet és tehetetlenségemet, de mindenekelőtt is a szívemet. Ezután már csak a maradék időmben foglalkozhatom kedvenc ügyemmel.

Remélhetően jól megleszünk egymással. Remélhetőleg megte-
szünk mindent, hogy lehetőleg tökéletesen elérjük a közös cé-
lunkat.

2. Mi tehát a célunk?

Ez egy fontos kérdés, mert ettől függ a jövőbeni kölcsönös viszonyunk.

Röviden és tömören így lehet összefoglalni:

Meg akarjuk tanulni magunkat magának Máriának oltalma alatt szilárd, szabad, papi jellemmé nevelni.

Egész évben azzal fogunk foglalkozni, hogy kifejtsük és gyakoroljuk ezt az alaptörvényt. Ma csak néhány magyarázatot fűzök hozzá.

Mr⁴ akarjuk megtanulni... Nemcsak ti, hanem én is. Tanulni akarunk egymástól. Mert sohasem lehet ezt befejezni, főleg nem

4 A kiemelten szedett szavak az eredeti szövegben különleges, nagybetűs írással vannak kiemelve

az önnevelés művészetét, amely egész életünk műve, tevékenysége és munkája.

Meg akarjuk TANULNI, nem elméletileg⁵ akarjuk megtanulni, hogy így és így kellene ezt csinálni, így helyes, így szép, sőt akár szükséges is. Ez igazán keveset segítene rajtunk. Nem így! Gyakorlatilag is meg kell tanulnunk! Minden nap, minden órában munkához kell látnunk!

Hogyan is tanultunk meg járni? Vissza tudtok még rá emlékezni, hogy hogyan tanultatok járni? Vagy legalább arra gondoltatok, ahogyan a kistestvéretek járni tanult. Talán édesanyátok nagy beszédeket tartott, hogy ide figyelj Tóni vagy Marikám, így és így kell ezt csinálnod?

Így egyikünk sem tanult volna meg járni. Nem, hanem kézen fogott bennünket, és aztán gyerünk! Járni csak úgy tanul meg az ember, ha jár. Szeretni is csak a szeretet gyakorlása közben. Ugyanígy az önnevelést is csak az állandó gyakorlás által tanulhatjuk meg. Az erre szolgáló alkalom egészen biztosan nem fog hiányozni.

Meg akarjuk tanulni ÖNMAGUNK NEVELÉSÉT. Ez egy nemes, királyi tevékenység. Az önnevelést ott találjuk minden valami-revaló társaság érdeklődésének az középpontjában. Az önnevelésre szólít fel a vallás, önnevelésre szüksége van az ifjúságnak és erre szólít fel az idő is. Most csak ezt az utolsó gondolatot akarom némileg felvázolni.

Az önnevelés korunk parancsa

Nincs szükségünk nagy világ- és emberismeretre annak felismeréséhez, hogy korunk minden haladásával és felfedezésével együtt sem képes elvenni az emberek belső ürességét. Ma ugyanis minden figyelem és minden tevékenység⁶ kizárólag a

5 Az eredeti szövegben hullámosan aláhúzott szavak.

6 Az eredeti szövegben az „ist” (létige) szerepel a „hat” (birtokol) helyett

makrokozmoszra, a rajtunk kívülálló nagy világra irányul. És valóban nem késlekedhetünk csodálatunkkal adózni az emberi géniusznak. Legyűrte a természet hatalmas erőit és saját szolgálatába állította. Legyőzi a távolságokat, átkutatja a tengerek mélységeit, átfúrja a hegyeket és átrepüli az ég magasait. A kutató ösztön egyre tovább nyomul. Felfedezzük az Északi Sarkot és feltárjuk a földrészek fehér foltjait. Átvilágítjuk sugarakkal teljes csontozatunkat. A távcső és a mikroszkóp naponta új világokat leplez le.

De egy világ, mely örökké régi és örökké új, a mi saját belső világunk ismeretlen és kikutatlan marad. Az emberi lélek átvilágítására nem találtak fel semmiféle új módszert. »A szellem minden területét kiművelik, az összes képességeket kibontakoztatják, de gyakran épp a hallhatatlan lélek legmélyebb, legbensőbb és legfontosabb területe megműveletlen föld marad...« – még az újságok is erről panaszkodnak. Korunk bensőleg ezért olyan borzasztóan szegény és üres.

Sőt! Egy olasz államférfi nemrég abban látta a haladás legnagyobb veszélyét, hogy az elmaradt, félig civilizált népek megszerzik a modern technika eszközeit anélkül, hogy közvetítenék nekik azt a szellemi és erkölcsi kultúrát is, amely biztosítaná ezen eszközök helyes felhasználását.

Szeretném itt visszafordítani a lándzsát és megkérdezni: Elégé érettek és képesek-e a fejlettebb népek arra, hogy helyesen használják fel korunk új vívmányait?⁷ Nemde sokkal inkább a rabszolgájává lett korunk saját vívmányainak? Igen, így van! A természet ajándékai és erői feletti uralom nem járt kéz a kézben az emberi természetünkben rejlő elemi és állati vonások legyőzésével. Ez a hatalmas hasadék, ez a felmérhetetlen szakadás egyre nagyobb és tátongóbb lesz. Előttünk áll a szociális kérdés kísértete, egy társadalmi összeomlás előtt állunk,

7 Az eredeti szövegben itt saját kezűleg törölte: „Nem, még nem jött el az ideje. Miért nem?”

ha nem teszünk meg nagyon gyorsan minden tőlünk telhetőt a változásért.⁸

Ahelyett, hogy uralkodnánk az új vívmányokon, ők uralkodnak felettünk. Rabjai leszünk saját szenvedélyeinknek.⁹ Nincs más választás: vagy-vagy. Vagy előre, vagy hátra!

Rajta hát, menjünk visszafelé!

Térjünk tehát vissza ismét a középkorba! Szedjük fel a síneket és vágjuk le a villanydrótokat! Nem kell a villany, a szenet hordjuk vissza a bányákba és zárjuk be az egyetemeket!

Nem! Soha! Ezt nem akarjuk, ezt nem szabad és nem is tehetjük meg!

Akkor hát előre! Igen, előre belső világunk felderítésére és meghódítására a céltudatos önnevelés útján! Minél nagyobb a külső haladás, annál jobban mélyüljünk el bensőleg!

Ez az a kiáltás és jelszó, amelyet mindenfelé továbbbadnak nemcsak a katolikus, hanem az ellenséges táborban is.

Mi is csatlakozni akarunk ehhez a modern törekvéshez a képzettségünk mértéke szerint.

A jövőben nem engedhetjük meg, hogy a tudás uralkodjon rajtunk, hanem nekünk kell uralkodnunk a tudás felett.

Tarthatatlan állapot, hogy amíg az egyes osztályok célkitűzésének megfelelően különböző idegen nyelveken már tudunk beszélni, addig a szívünk nyelvének az ismeretében és megértésében utolsó kontárok vagyunk. Minél mélyebben bepillantunk a természet működésébe és felépítésébe, annál hozzáértőbben kell szembeszállnunk bensőnkben az elemi és démoni hatalmakkal!

A tudományokban való előrehaladásunk foka legyen egyúttal a belső elmélyülésünk és lelki növekedésünk mértéke is. Különbözik a mi bensőnkben is üresség és hatalmas szakadék keletkezik,

8 Az eredeti szövegben itt saját kezűleg törölte: „és visszavonulót fújnak”.

9 Az eredeti szövegben itt saját kezűleg törölte: „A változás csak két ponton indulhat el.”

amely mérhetetlenül boldogtalanná tesz minket. Tehát fel az önnevelésre!

Ezt kívánja gondolkodásunk idealizmusa és a szívünk vágya; ezt kívánja a társadalom és azok az emberek, akikkel majd a későbbiekben kapcsolatba fogunk kerülni. Papként egyszer majd mély és tartós hatást kell gyakorolnunk a környezetünkre. És ezt végső soron nem a tudásunk csillogásával fogjuk elérni, hanem a személyiségünk ereje és belső gazdagsága által.

El kell tehát sajátítanunk az önnevelés tudományát!

Magunkat kell megnevelnünk, minden képességünkkel együtt. Majd később felismerjük, hogy melyek ezek a képességek, mik alkotják önnevelésünk „objectum materiale-”ját.

Szilárd jelleművé kell nevelni magunkat!

A gyerekcipőből már régen kinőttünk. Akkoriban még engedtük, hogy a cselekedeteinket a hangulatok vezessék. Most azonban meg kell tanulnunk szilárd, világosan felismert alapelvek szerint cselekedni. Bensőnkben minden meginoghat.

Biztosan jönnek majd idők, amikor minden meginog bennünk. Ilyenkor nem segítenek a vallásgyakorlatok. Ilyenkor csak egy segíthet: kitartás alapelveink mellett.

Szilárd és szabad jelleműnek kell lennünk.

Istennek nem gályarabokra, hanem szabad evezősökre van szüksége!

Ha vannak is, akik hason csúsznak a főnökeik előtt, a talpát nyalják és hálálkodnak, ha rájuk tapos, mi tudatában vagyunk méltóságunknak és jogainknak.

Nem félelemből vagy kényszerből hajlunk meg a feletteseink akarata előtt, hanem szabad akaratból, mert az értelmes engedelmesség minden cselekedete bensőleg szabaddá és önállóvá tesz minket.

Önnevelésünket Mária védnöksége alá akarjuk helyezni. Erről énekeltünk vasárnap (a »Mater puritatis« ünnepeén). Tehát

akkor lássunk is munkához! Ebben a vonatkozásban még egy nagy feladat vár ránk.

A házszabályok szerint közösségben kell gyakorolni a Mária-tiszteletet. A külsőség, például a pompás zászló és a medál már adva van, de a lényeg még hiányzik. Szükség van egy, a viszonyainknak megfelelő belső szervezetre, a kongregációk mintájára, amilyenek, mint ismeretes, különféle gimnáziumokban és egyetemeken már működnek.

Szeretnénk mi is létrehozni egy ilyen szervezetet. Mi, és nem én. Mert ebben az összefüggésben nem fogok semmit sem tenni a ti teljes egyetértésetek nélkül. Itt ugyanis nemcsak egy rövidtávú munkáról van szó, hanem egy olyan szervezet kialakításáról, amelyet majd a későbbi generációk is használhatnak. Az utódaitok tehát a ti buzgóságotokból, lelki ismereteitekből és okosságotokból fognak élni. Meg vagyok győződve arról, hogy ha mindannyian összefogunk, akkor valami igazán használhatót fogunk létrehozni.

De még nem tartunk itt. Mindenekelőtt meg kell ismernünk egymást, és ki kell alakítanunk egy szabad, a képzettségeteknek megfelelő kölcsönös párbeszédet.

Ezzel szeretném zárni a számadást. Bizonyára megértettetek! Most már tudjátok, hogy eddig miért viselkedtem veletek olyan tartózkodóan, és ismeritek a jövőre vonatkozó terveimet is. Együtt akarjuk elkezdeni a nagy művünket és együtt is akarjuk befejezni. Meg akarjuk tanulni magának Máriának az oltalma alatt szilárd, szabad, papi jellemekké nevelni magunkat! Ehhez adja nekünk a szerető Isten áldását! Amen.

A szerzőről

Dorothea M. Schlickmann (M. Doria nővér), 1956-ban született Neuss a. Rh.-ban, 1978-ban lépett be a Schönstatti Mária-nővérek világi intézetébe (Sekularinstitut).

Németet, történelmet és neveléstudományt tanult, és a Westfáliai Wilhelm-egyetemen a filozófiai karon doktorált Münsterben egy Josef Kentenich atya pedagógiájával foglalkozó dolgozattal. („Az igazi szabadság eszméje” – Schönstatt kiadó, Vallendar 2007, 3. kiadás)

1999 óta J. Kentenich atya életrajzát kutatja és dokumentálja mint képzési referens, valamint részt vesz közössége tagjainak képzésében és továbbképzésében. 2000 óta a Schönstatt-hegyi Pater-Kentenich-ház vezetője Vallendarban, és 2004 óta az IKF tagja (Internationales Josef Kentenich-Institut für Forschung und Lehre e. V. – Nemzetközi Josef Kentenich Kutató és Oktató Intézet).

**További ajánlott irodalom a
CSALÁDAKADÉMIA KIADÓTÓL:**

Kentenich József, Schönstatt alapítója és atyja

Összeállította: dr. Csermák Kálmán és Alice
Kiadó: Családakadémia-Óbudavár Egyesület,
Óbudavár, 2001
Méret: 168×240 mm
Terjedelem: 96 oldal
ISBN 963 00 8826 6
Ára: 600 Ft

Christian Feldmann: Isten szelíd forradalmára

(P. Josef Kentenich atya életrajza)
Kiadó: Szent István Társulat, Budapest, 2008
ISBN 978-963-361-994-0
Méret: 130×200 mm
Terjedelem: 148 oldal
Ára: 1800 Ft helyett nálunk most csak 1500 Ft!

Dorothea M. Schlickmann: Rejtett évek

P. Josef Kentenich atya gyermekkora és ifjúsága (1885-1910)
Kiadó: Családakadémia-Óbudavár Egyesület,
Óbudavár, 2012
Méret: 148×210 mm
Terjedelem: 276 oldal
ISBN 978-963-87480-8-9
Ára: 1800 Ft

Családakadémia-Óbudavár Egyesület
8272 Óbudavár, Kistelek u. 2.
kiado@csaladakademia.hu

www.csaladakademia.hu/olvass

Egy élet, amely hullámokat vet.
Egy ember, aki áldássá válik mások számára.
Egy követ, akit Isten korunknak küldött:

Josef Kentenich atya (1885-1968)
a nemzetközi Schönstatt-mozgalom alapítója

Hogyan vált azzá, aki volt?

A szerző bemutatja gyermek- és ifjúkorát
– „a rejtett éveket”, egészen pappá szenteléséig –,
amelyekről eddig keveset tudtunk.

A teljes ábrázolás igényével az összes eddig megismert
történelmi, társadalmi és családi vonatkozást figyelembe
vette. Újonnan felfedezett források és friss kutatási
eredmények, ugyanígy számos történelmi fénykép is e
kötetben kerül első ízben a nyilvánosság elé.

Egy könyv, amely arra hív, hogy felfedezzük egy
rendkívüli személyiség életének titkait.

